

1983/84:153

Torsdagen den 24 maj fm.

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 16 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1983/84:527 om ett regionalt hälsouniversitet vid Linköpings högskola

Anf. 1 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Marianne Karlsson har frågat mig om jag är beredd att redovisa regeringens syn på ett regionalt hälsouniversitet i Linköping.

Jag har tidigare förklarat att jag ser med stort intresse på det förslag som universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) lagt fram om ett regionalt hälsouniversitet med integrerad vårdyrkesutbildning i Linköping. Beredning av frågan pågår inom regeringskansliet.

Jag avser att inom kort föreslå regeringen att uppdra åt UHÄ att bl. a. utarbeta en plan för upprättande av ett regionalt hälsouniversitet i Linköping med start tidigast budgetåret 1986/87. Uppdraget skall så långt möjligt redovisas i anslagsframställningen för budgetåret 1985/86.

Anf. 2 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret med ett glatt budskap till Östergötlands folk.

Inom alla områden är det viktigt att kunskapsutveckling sker i former som kommer människorna till del. På det sociala området, som gäller de nära frågorna vid sjukdom och andra problem, syns detta särskilt tydligt. Det är viktigt att genom forskning ta till våra möjligheter att komma till rätta med sjukdom och lidande. Den snabba utvecklingen ger vård och omsorg ständigt nya möjligheter och öppnar perspektiv mot helt nya inriktningar och behandlingssätt. Det finns i detta sammanhang skäl att understryka att forsknings- och utvecklingsresurser inte enbart skall riktas mot konventionella områden.

*Om nomineringen
av ledamöter i linje-
nämnd inom hög-
skolan*

Det kommer att bli helt nödvändigt att bryta kostnadsutvecklingen inom sjukvården. Men vården får inte försämrans. Hur skall det gå till? Jo, genom att höja det allmänna hälsotillståndet. Ropet efter kvalificerad sjukvård för enklare åkommor måste minska. Folk skall helt enkelt lära sig att behålla hälsan.

Hälsopropaganda, information och undervisning skall ut till människorna. Kritiken mot hälso- och sjukvården är en bakgrund till att utredningen om ett regionalt hälsouniversitet i Linköping kom till stånd 1979.

Det är alltför snäv specialisering i vården, alltför litet förebyggande arbete, alltför åtskilda och isolerade yrkesroller etc. Dessa tankegångar som präglat sjukvårdsdebatten de senaste åren finns redovisade som en bakgrund till utredningens övervägande. Man ger också internationella exempel på vad begreppet hälsouniversitet avses innebära. Tanken är att en hel regions sjukvård och hälsoproblem skall utgöra utgångspunkt och bas för utbildning- en – inte bara de högspecialiserade sjukhusens panorama.

Idén anknyter till den sjukvårdspolitiska linje som allt oftare förs fram av landstingspolitikerna – ett s. k. hälsopolitiskt synsätt på vården. Detta torde innebära en förskjutning från kurativ vård till förebyggande verksamhet, i viss mån en vidgning av sjukvårdens ansvar.

Herr talman! Vi i centern ger vårt fulla stöd till planerna på ett regionalt hälsouniversitet i Östergötland med fullständig läkarutbildning, integrerad undervisning för olika vårdutbildningar och en klar inriktning på primärvård och förebyggande hälsovård.

Herr talman! Jag har fått ett så positivt svar av utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén att jag inte har någon anledning att ställa en ytterligare fråga. Jag tackar på förhand för hälsouniversitet i Linköping.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1983/84:529 om nomineringen av ledamöter i linjenämnd inom högskolan

Anf. 3 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Barbro Evermo har frågat mig om de av regeringen beslutade förändringarna i högskoleförordningen innebär att arbetsmarknadens parter inte längre skall beredas tillfälle att avge förslag till ledamöter i linjenämnd.

I anslutning till de förändringar av högskoleenheternas organisation som riksdagen beslöt om i december 1983 har en översyn gjorts av delar av högskoleförordningen. De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 juli 1984. Avsikten har bl. a. varit att minska den centrala regleringen.

I samband med översynen har den bestämmelse utgått som finns f. n. och som innebär att högskolestyrelsen skall bereda berörda myndigheter och organisationer tillfälle att avge förslag till företrädare för yrkeslivet i linjenämnd. Detta är enligt min uppfattning en så självklar ordning för beredning av dessa frågor att jag inte ansett det nödvändigt att reglera den

centralt. Jag räknar således med att högskolestyrelserna – liksom hittills – kommer att bereda bl. a. arbetsmarknadens parter tillfälle att avge förslag.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

Anf. 4 BARBRO EVERMO (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Svaret är ju ett positivt besked om att ingen saklig förändring har skett när det gäller myndigheters och organisationers möjligheter att lämna förslag till ledamöter i linjenämnderna.

Jag tycker det är väsentligt att i detta läge understryka att det är de som finns inom yrkeslivet som skall beredas dessa möjligheter. Detta är också anledningen till att min fråga enbart gällde arbetsmarknadens parter. Det är ju dessa som borde vara bäst lämpade att få nominera yrkeslivsrepresentanterna, framför allt mot bakgrund av att de fortlöpande finns inom yrkeslivet. Det är också de som får ta hand om de praktikanter som kommer ut på arbetsplatserna när det gäller bl. a. återkommande utbildning.

I detta läge skulle det vara bra om man kunde göra ett som jag tycker nödvändigt förtydligande på den här punkten. Jag ser det också som en ytterligare förstärkning när man sitter och planerar utbildningen för att bereda ett närmare samband mellan yrkeslivet och utbildningsmyndigheterna.

Jag vet att arbetsmarknadens parter i dag lägger ned ett avsevärt arbete på att plocka fram lämpliga kandidater till yrkeslivsrepresentanter i linjenämnderna. De erfarenheter man har visat att många högskolor ratat just de kandidater som arbetsmarknadens parter har föreslagit. Vissa högskolor har listor på tänkbara intressenter att gå ut till, som kan omfatta ett tjugotal myndigheter, organisationer och föreningar, och av dessa begär man in nomineringar. En del har funnit att det snart mera är fråga om en anställningsprocess än en nomineringsprocess. Det skulle nu vara bra om man kunde komma till rätta med nomineringsprocessen för att få den mera ändamålsenlig.

Jag vill ta tillfället i akt att i det här sammanhanget fråga utbildningsministern vilka möjligheter det i dag finns att få en mera ändamålsenlig nomineringsprocess – kanske genom att begränsa antalet tänkbara intressenter på listorna som man skickar ut. Det läggs ju ned stor möda på att få fram lämpliga kandidater, som sedan inte blir antagna.

Anf. 5 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är möjligt att nomineringsprocessen på en del ställen har blivit mycket komplicerad. Det är någonting som man i så fall måste klara ut lokalt. Vi kan knappast reglera det centralt. Samtidigt finns det ett krav på att linjenämnderna skall vara så allsidigt sammansatta som möjligt. Då kanske det behövs ett mycket brett nomineringsförfarande.

Det viktiga just nu är att jag genom att ge svar på Barbro Evermos fråga har fått göra klart att jag tycker att det är mycket väsentligt att arbetsmarkna-

*Om nomineringen
av ledamöter i linje-
nämnd inom hög-
skolan*

Torsdagen den
24 maj 1984

Om arbetsformerna på institutionsnivå inom högskolan

dens parter, på precis samma sätt som hittills, får vara med i nomineringsprocessen.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1983/84:532 om arbetsformerna på institutionsnivå inom högskolan

Anf. 6 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om syftet med ett beslut om viss försöksverksamhet vid tekniska högskolan i Stockholm är att avskaffa de demokratiska arbetsformerna på institutionsnivå inom högskolan.

Svaret är nej.

I det aktuella fallet har styrelsen för tekniska högskolan, efter särskild framställning, fått regeringens tillstånd att bilda en institutionsgrupp för institutionsstyrelserna inom det elkraftstekniska området. Gruppen skall ledas av en styrelse som skall fullgöra de uppgifter som normalt åligger institutionsstyrelse. Ledamöterna skall utses av högskolestyrelsen efter förslag av bl. a. arbetstagarorganisationer.

Syftet med den förändrade organisationen är att förbättra förutsättningarna för goda arbetsförhållanden vid de berörda institutionerna. Regeringen litar på högskolestyrelsens bedömning att en åtgärd av det aktuella slaget behövs för att detta syfte skall nås. Jag vill erinra om att såväl allmänna intressen som studerande, lärare och andra anställda är företrädna i högskolestyrelsen. Frågan har också varit föremål för förhandling enligt medbestämmandelagen.

Anf. 7 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hjelm-Wallén för svaret på min fråga.

Tyvärr har det nog uppstått ett litet missförstånd när det gäller frågans inriktning. Det kan bero på någon oklarhet från min sida. Syftet med frågan var inte att få reda på om regeringen tänker avskaffa de demokratiska arbetsformerna på institutionsnivå. Jag förutsätter att så inte är fallet.

Vad jag ville ha svar på var: Vad är egentligen syftet med försöksverksamheten vid tekniska högskolan, där man ändå åsidosätter de demokratiska arbetsformerna på institutionsnivå? Den frågan är fortfarande obesvarad. Det är ännu oklart vad som i själva verket är syftet med försöksverksamheten.

I regeringsbeslutet, som jag har framför mig här, anges att verksamheten skall bedrivas försöksvis. En försöksverksamhet bedriver man normalt för att vinna erfarenheter som man hoppas kunna använda i ett mera generellt sammanhang, tillämpa också på andra ställen. Den fråga jag ställer mig när det införs ett system där man inte har den normala institutionsdemokratin utan en styrelse som är tillsatt direkt av högskolestyrelsen är vart man

egentligen syftar med denna försöksverksamhet. Det kunde vara intressant att få det klarlagt.

Statsrådet säger att ledamöterna skall utses av högskolestyrelsen efter förslag av bl. a. arbetstagarorganisationer. Det är ett i och för sig korrekt påstående, men bör kanske utvidgas med påpekandet att det, enligt regeringsbeslutet, endast är en ledamot av sex som utses på förslag av arbetstagarorganisationerna. Resten utses av högskolestyrelserna efter förslag från andra håll.

Det är inget tvivel om att det vid tekniska högskolan bedrivs försöksverksamhet med en centralisering av beslutsfattandet på institutionsnivå inom högskolan. Det är fortfarande intressant att få veta varför man vill bedriva den typen av försöksverksamhet.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Om utbildnings-
möjligheterna
inom Borås-
regionen*

Anf. 8 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Skälet är det som jag sade i svaret, nämligen att genom en förändrad organisation kunna förbättra förutsättningarna för goda arbetsförhållanden vid de berörda institutionerna.

Anf. 9 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Man blir inte så mycket klokare av en upprepning av vad som står i det skrivna svaret, som statsrådet tidigare läste upp. Jag vill ändå tolka det så, att även om detta är rubricerat som försöksverksamhet behöver vi inte vara rädda för att denna typ av åtgärder är någonting som vi kommer att få se på flera håll inom högskoleväsendet, utan det är en mera tillfällig åtgärd.

Jag tycker alltså att det är beklagligt om man anser sig tvingad att åsidosätta institutionsdemokratien, av vilka skäl – klara eller oklara – det vara må. Jag vill gärna uttrycka förhoppningen att denna försöksverksamhet blir av unik karaktär, att den inte kommer att upprepas på flera håll och att den blir så begränsad i tiden som möjligt. Jag förmodar att vi är eniga om att det ur principiell synpunkt inte är särskilt lyckligt med denna typ av arrangemang.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1983/84:567 om utbildningsmöjligheterna inom Boråsregionen

Anf. 10 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Inger Josefsson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att inte försämra utbildningsmöjligheterna för ungdomar och vuxna inom Boråsregionen. Vidare har Inger Josefsson frågat hur kommunernas behov av fortbildning av personal inom barn- och äldreomsorgen samt inom grundskolan skall kunna bli tillgodosedda när förskolläraryrket och fritidspedagoglinjerna i Borås läggs ner.

Riksdagens beslut om avveckling av fritidspedagog- och förskolläraryrket

Torsdagen den
24 maj 1984

*Om utbildnings-
möjligheterna
inom Borås-
regionen*

na vid högskolan i Borås inneär att 150 av totalt 600 nybörjarplatser på allmänna utbildningslinjer där försvinner. Vid högskolan tillkommer nästa år ett antal utbildningsplatser, nämligen 30 på textil- och konfektionstekniklinjen och 30 på ekonomlinjens basblock.

Jag får också erinra om de möjligheter till högskoleutbildning som finns inom rimligt avstånd från Borås, dels vid universitetet i Göteborg, dels vid Chalmers tekniska högskola.

Fortbildningsbehovet i Borås för personal inom barn- och äldreomsorgen samt inom grundskolan bör kunna täckas på samma sätt som sker på andra orter som saknar högskoleutbildning inom undervisningssektorn.

Anf. 11 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! Först vill jag tacka utbildningsministern för svaret. Jag konstaterar att det kanske innehöll något positivt, men inte precis något oväntat.

När fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna vid högskolan i Borås lagts ner har högskolan förlorat en fjärdedel av sina heltidsstuderande. Jag vet inte hur utbildningsministern räknar, men jag får det till en fjärdedel när vi förlorar intagningen till dessa båda linjer. Vi har i Borås räknat ut att det betyder 300 à 400 platser totalt när dessa utbildningar är nerlagda. Det är så man måste se det – inte bara till intagningen varje år.

Vi är också i Boråsregionen rädda för att man kommer att minska intagningen till bibliotekslinjen och att man kanske helt lägger ner ekonomlinjen i framtiden.

Boråsregionen – eller, som jag i detta sammanhang föredrar att kalla det, Sjuhäradsbygden – är en gammal arbetarbygd med teko som dominerande industri. Utbildningsnivån har förut inte varit så hög, men antalet studerande som går vidare från grundskola till gymnasium har nu kommit upp till samma nivå som den som gäller för riket i dess helhet.

Med högskolan i Borås fick ungdomar i Sjuhäradsbygden ökad möjlighet till högre utbildning i sin hembygd. Inte bara ungdomar utan även vuxna, som av olika skäl inte kunnat skaffa sig en högre utbildning, fick då chansen att gå igenom en utbildning och samtidigt kunna bo kvar i sitt hem. Ofta har det varit kvinnor, som inte kunnat tänka sig att bo på annan ort under terminerna på grund av att de har familj att ta hand om. Utredningar visar också att det för de grupper som saknar utbildningstradition är viktigt att få utbildning så nära hemorten som möjligt. Man väljer mellan arbete och utbildning och drar sig då för att binda sig för en utbildning långt ifrån hemorten.

Fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna är de enda pedagogiska utbildningar som erbjuds studerande i regionen. När de här linjerna läggs ner, försvinner alltså den enda möjlighet till pedagogisk utbildning som vi har.

Man tycker att en socialdemokratisk regering mer skulle värna om en bygd som vår, som är drabbad av företagsnedläggelser, arbetslöshet och utflyttning. Jag måste säga till utbildningsministern att många där hemma är

besvikna på regeringen. Ni socialdemokrater talar ofta så vackert om att värna om dem som har det sämst ställt, att värna om de utsatta. Att göra det tycker jag är riktigt, och det vill vi i centern också göra. Men det gäller ju inte bara grupper av människor, utan det gäller också regioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1983/84:473 om tidigareläggningen av vissa kommunala arbeten

Anf. 12 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Börje Hörnlund har frågat mig hur många arbetslösa som genom tidigareläggning av kommunala sysselsättningstillfällen kunde beredas arbete genom de 300 milj. kr. som anvisats för ändamålet.

Arbetsmarknadsstyrelsen skall senast den 31 maj i år till regeringen lämna en rapport om utfallet av tidigareläggningen av kommunala och landstingskommunala tjänster. AMS har ännu endast ett preliminärt utkast till redovisning.

Enligt villkoren för stödet skulle anställningarna utgöra ett nettotillskott utöver vad som annars hade kommit till stånd.

Antalet personer som, enligt preliminära uppgifter, har tillsatts på stödberättigade tjänster är ca 5 000, varav hälften på heltid. Antalet arbetslösa som anställts är ca 1 300. Ca 60 % av tjänsterna tillsattes med internsökande.

Genomsnittligt för landets kommuner tillsattes 71 tjänster per 10 000 kommunalt anställda. Motsvarande siffror för landstingskommuner är 44 tjänster per 10 000 anställda. Den slutliga bedömningen av verksamheten får anstå tills AMS-rapporten är klar.

Anf. 13 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Anledningen till att jag ställde frågan var att jag ville förebygga att förslag av samma typ återigen lades fram i riksdagen. Jag respekterar att arbetsmarknadsministern vill avvakta den slutliga rapport som AMS skall lämna till departementet, men klart är att det blev en mycket kort tidigareläggning av de lediga tjänsterna. Lika klart är att tidigareläggningarna ledde till rätt stor byråkrati. En stor del av tjänstemännens arbetsinsatser fick avsättas för tidigareläggningarna i stället för att användas i arbetet med att göra den kommunala och landstingskommunala verksamheten bättre. Dessa 300 milj. kr. skulle ha gjort större nytta om kommuner och landsting hade fått behålla litet mer pengar. Det gjordes samtidigt rätt stora indragningar från både kommuner och landsting. Om kommuner och landsting själva hade haft 300 milj. kr. att bestämma över i sedvanlig ordning hade det gett bättre resultat.

Det här var ju inte Anna-Greta Leijons förslag, men det hindrar inte att arbetsmarknadsministern, om denna typ av förslag återigen skulle komma

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

Om tidigareläggningen av vissa kommunala arbeten

*Om de oorganise-
rade företagens
näringsfrihet*

upp, har anledning att säga nej till sina regeringskamrater. Detta för att kommuner och landsting skall få arbetsro och använda pengar och resurser på bästa möjliga sätt. Det här förslaget stämmer också väldigt dåligt med diskussionerna om byråkratiska frizoner m. m. hos kommuner och landsting.

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag håller inte riktigt med Börje Hörnlund om detta med byråkratin. Jag tror att den här verksamheten på många håll – inte riktigt överallt – sköttes med mindre byråkrati än vad som annars ofta är fallet.

Den slutgiltiga bedömningen kan jag inte göra i dag, men tyvärr måste jag säga att jag är rätt besviken på utfallet av den här verksamheten. Den preliminära rapport som jag har fått tyder på att detta egentligen var bättre för kommunernas ekonomi än för de arbetslösa. När vi skall pröva ytterligare verksamhet i den här riktningen, som ju handlar om att försöka finna system där en del av arbetsmarknadspengarna också kan användas för jobb som så att säga finns kvar längre perioder, så tycker jag – såvitt jag kan se nu – att vi får diskutera något annorlunda utformningar. Jag tror faktiskt inte att om bara kommunerna får hand om pengarna, så blir det hela mycket bättre. Resultatet av den här verksamheten tyder på motsatsen. De preliminära resultaten visar att detta var en mycket dyr arbetsmarknadspolitisk åtgärd, och det måste vi naturligtvis dra slutsatserna av när vi utformar våra verksamheter i framtiden.

Detta var en försöksverksamhet. Vi har lärt oss en hel del av den. Vi skall dra slutsatserna. Så småningom kommer vi med förslag till riksdagen om vilka lärdomar vi har dragit och vad vi kan göra bättre i framtiden.

Anf. 15 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Statsrådets andra inlägg visar att vi inte står så långt ifrån varandra. Det var ingen bra verksamhet. Jag har talat med kommunala och landstingskommunala företrädare och handläggare – de vill inte ha ett nytt förslag av samma typ.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1983/84:521 om de oorganiserade företagens näringsfrihet

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Margit Gennser har frågat statsrådet Thage Peterson om han avser att lagstiftningsvägen ta initiativ för att skydda de oorganiserade företagens näringsfrihet så att dessa företagare inte utestängs från sin näringsverksamhet. Frågan synes främst gälla den arbetsrättsliga lagstiftningens utformning och tillämpning. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Först vill jag något kommentera den beskrivning Margit Gennser gör

beträffande fackföreningsrörelsens inställning till frågor om ny teknik och industriell utveckling.

Margit Gennser synes vilja göra gällande att de fackliga organisationerna skulle vara motståndare till nya produktivitetssinriktade arbetsmetoder och nya affärsidéer. Så förhåller det sig inte. Sakläget är i stället det rakt motsatta. De fackliga organisationerna anser att behovet av teknisk utveckling är stort, vilket beror på att de sedan gammalt har uppfattat teknisk utveckling som ett hjälpmedel för att få en bättre och mänskligare tillvaro.

Från fackliga utgångspunkter har problemet inte varit att vi i det här landet har för mycket av industriellt nytänkande och utveckling utan snarare att utbyggnadstakten har varit för långsam och att den nya tekniken alltför ofta har genomförts ensidigt på arbetsgivarnas villkor. Under senare år har man från fackligt håll uttryckt oro över att föråldrad teknik och sjunkande investeringar i näringslivet kommer att urholka Sveriges möjligheter att hävda sig som industrination. Det är alltså, enligt min mening, missvisande att söka framställa de fackliga organisationerna som ett hinder för ett fortsatt tekniskt framåtskridande i företagen.

Bl. a. mot den nu beskrivna bakgrunden har jag svårt att föreställa mig att de fackliga organisationerna skulle ha något intresse av att med medbestämmandelagen som vapen söka utestänga nytänkande och produktivitetssinriktade företagare. Om det är reglerna om facklig vetorätt i MBL som Margit Gennser syftar på när hon säger att småföretagare utestängs från att bedriva näring, så vill jag erinra om att fackförbunden har utnyttjat sin vetorätt bara i enstaka fall och då, såvitt jag känner till, inte i några otillbörliga syften. Enligt min mening ligger det inte heller något anmärkningsvärt i att en facklig organisation i förhandlingar med arbetsgivaren om anlitande av underentreprenör lägger sysselsättningsaspekter på upphandlingsfrågan och vill att ett visst entreprenadarbete skall uppdras åt ett företag som har anställda i sin verksamhet.

Anf. 17 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Tack för svaret. Jag är förvånad att jag fick det av arbetsmarknadsministern och inte av industriministern. Jag anser att näringsfrihetsfrågor och sådant som gäller skadlig konkurrensbegränsning skall vara överordnade arbetsmarknadslagstiftningen, men så är det tydligen inte enligt regeringen.

Jag har i alla fall samma syn på den här frågan som näringsfrihetsombudsmannen, vilken ju bl. a. tagit upp en fråga som arbetsmarknadsministern inte alls berörde. De oorganiserade företagarna hindras ju verkligen i sin näringsutövning. Det gäller alltså frågan om hängavtalen. Om hängavtal inte tecknas, utesluts de oorganiserade företagarna helt enkelt från sina uppdrag. Det är dessa missförhållanden som näringsfrihetsombudsmannen påtalat hos regeringen.

Det är inte riktigt så som fru Leijon försöker beskriva det hela, dvs. att fackföreningsrörelsen är mycket positivt inställd till utvecklingen av vårt näringsliv. Kom ihåg att industriutvecklingen inte är det enda som vi skall se

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

Om de oorganiserade företagarnas näringsfrihet

Torsdagen den
24 maj 1984

*Om de oorganise-
rade företagens
näringsfrihet*

på, utan det gäller också utvecklingen inom hela servicesektorn. Ord som Pysslingen och Dagmarförslaget antyder vad det är fråga om. Det är fråga om en strävan efter monopol.

Men jag tror att själva andan som småföretagare, särskilt inom servicebranschen, får arbeta i är ganska förfärande. Härondagen fick jag ett brev från en företagare. Han skrev följande beträffande hängavtalen inom målarbranschen: "Hade jag själv varit enmansföretagare och med statsmakternas goda minne blivit påtvingad Svenska Målarförbundets s. k. hängavtal hade jag enbart av rättsuppfattningsskäl allvarligt övervägt att fly till den dolda sektorn. Det är anmärkningsvärt att de rättsvårdande myndigheterna intresserat sig så litet för hängavtalens avtrubbande effekt på den enskilda sektorns rättsuppfattning. Det är hög tid att landets lagstiftande församling kritiskt granskar dessa avtals demoraliserande effekter -- --."

Fru Leijon! Vad skall jag svara den här företagsledaren? Detta gäller ju småföretagarna och under de förhållanden som de måste arbeta.

Det är tydligen riktigt att vidta den här typen av åtgärder och att förklara företag i blockad ifall man inte vill teckna hängavtal, som man senare inte kan säga upp. En del människor och grupper av människor har tydligen mindre rätt än andra här i landet. Vi har kanske fått ett nytt frälse. Jag tror att de händelser som vi bevittnat – företagare som mist sina jobb – är någonting farligt för en positiv samhällsutveckling. Fru Leijons tystnad i den här frågan tolkar jag så; att hon dock inser problemen för småföretagarna. Jag tror att vi måste skydda dessa genom lagstiftning.

Anf. 18 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Under det sista året har jag fått ett mycket stort antal frågor från moderata ledamöter i riksdagen som på olika sätt påstått att fackliga förtroendemän missbrukar den lagstiftning som vi har. Jag har tidigare avvisat de påståendena – det finns inte någon grund för dem.

Jag tycker att Margit Gennser går längre än någon av de andra moderaterna i sitt inlägg i dag, när hon säger att näringsfrihetsfrågorna skall överordnas arbetsmarknadslagstiftningen. Jag trodde ändå att vi var överens om att vi har haft en enorm glädje i det här landet av att vi har kunnat samtala mellan tre parter – arbetsgivaren, arbetstagen och de samhälleliga intressena – och haft förmågan att i stället för att med buller och bång gå ut och strida, lugnt kunna diskutera frågorna mellan parterna. Och jag trodde att vi var överens om att grunden för detta är att förhandla sig fram till avtal.

Med den vulgäruppfattning som Margit Gennser gör sig till förespråkare för beträffande hängavtalen, rycker hon undan hela grunden för det svenska sättet att förhandla mellan arbetsmarknadens parter. Om vi skulle följa hennes inriktning tror jag att vi skulle få en situation på den svenska arbetsmarknaden som inte gynnar vare sig de stora exportföretagen, småföretagen eller arbetstagen. Jag vill verkligen hoppas att Margit Gennser inte är någon talesman allmänt för de borgerliga partierna i det inlägg som hon nu gjort – det går betydligt längre i demagogi och missuppfattningar än någon debatt här i kammaren gjort tidigare.

Anf. 19 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Det är inte fråga om demagogi utan fråga om att balansen mellan olika grupper i samhället har förskjutits – det har tippat över. Då skall man alltid i tid se till att balansen blir jämnare – det är då vi får det förtroendefulla avtalsarbete som vi alla tyckte var bra i slutet av 1930-talet och på 1940- och 1950-talen. Vi skall vara rädda om det, om balansen.

Jag vill också säga: Det är inte demagogi när jag t. ex. säger att hängavtalen är svåra att säga upp eller egentligen omöjliga att säga upp. Se på avtalsblankett 85 B, 1, 2 och 8 §§. Det visar sig helt enkelt att den som har skrivit på ett hängavtal måste in blanco godkänna detta hängavtal när riksavtalsparterna har förhandlat om avtalet. Då måste han, utan att över huvud taget kunna ta upp en förhandling, godkänna avtalet. Detta gör att det f. n. finns en rad avtal som är skrivna på blankett 75 A eller B, där vi har en tredje paragraf som är olaglig enligt föreningsrättslagstiftning och som man tagit bort i nyare avtal men som fortfarande är gällande, eftersom dessa äldre avtal bara förlängs – det finns ingen chans att komma undan dem.

Det är sådana praktiska förhållanden som jag talar om. Detta är inte demagogi – det är fakta, fru Leijon.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1983/84:539 om arbetslöshetens omfattning**Anf. 20 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:**

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig varför arbetslösheten är så hög i socialdemokratiskt styrda länder, varför arbetslösheten i Sverige sedan oktober år 1982 har ökat snabbare än i de flesta andra länder och slutligen hur det kan komma sig att arbetslösheten i Sverige är 8 % trots att regeringen påstår sig prioritera bekämpningen av arbetslösheten.

När det gäller den första delfrågan och den inledning som föregår denna, så är det svårt att finna statistiskt stöd för de påståenden som presenteras.

Det kan konstateras att arbetslösheten vuxit starkt i hela OECD-området under 1980-talet. Tvåsiffriga arbetslöshetsnivåer återfinns i såväl borgerligt som socialdemokratiskt styrda länder.

Jag tror emellertid att kärnfrågan är att i många länder har socialdemokratin erhållit majoritet på grund av den höga arbetslösheten – att väljarna menar att en socialdemokratisk politik bättre skyddar de svaga grupperna och att den i betydligt större utsträckning är inriktad på att aktivt bekämpa arbetslösheten. Jag tycker att exemplen Storbritannien och USA förskräcker – inte att de lockar till efterföljd.

Vissa länder är dessutom små öppna ekonomier. De har därmed specifika problem och är i mycket beroende av den politik som förs inom de stora länderna som USA, Japan och Västtyskland.

Min bedömning av inställningen till arbetslöshet bland borgerliga politiker runt om i världen kvarstår. I dessa läger ser man inte arbetslösheten som ett

hot. Tvärtom betraktas det som en tillgång för ländernas näringsliv att ha många arbetslösa människor till förfogande när det blir högkonjunktur. Jag kan heller inte uppfatta moderaternas formulering i AU:s betänkande 1983/84:18 – "Den väldiga satsningen på AMS-politiken har negativa effekter eftersom den skapar trögrörlighet och därmed gör ett växande antal människor mindre tillgängliga på den reguljära arbetsmarknaden" – på annat sätt än att moderaterna är beredda att acceptera högre arbetslöshet.

Jag har svårt att förstå att även den andra delfrågan har stöd och relevans i jämförbar statistik. Arbetslösheten för OECD-området som helhet har minskat något under den jämförelseperiod frågan gäller. Hela denna minskning kan emellertid härledas till utvecklingen i USA där arbetslösheten trots nedgången ligger på närmare 8 % i säsongrensade tal.

I praktiskt taget samtliga övriga länder har arbetslösheten sedan oktober 1982 ökat enligt den statistik OECD publicerar.

Man måste också beakta att länderna befinner sig i olika konjunkturfaser. För Sveriges del tycks nu arbetslösheten ha nått sin kulmen.

Den sista delfrågan slutligen innehåller också en felaktig uppgift. Arbetslösheten i Sverige definieras i överensstämmelse med ILO:s rekommendationer. Enligt dessa räknas inte personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som arbetslösa. Jag känner heller inte till något land – borgerligt eller socialdemokratiskt – som beräknar arbetslöshet på det sättet. Bengt Wittboms betraktelsesätt är mig helt främmande.

Regeringens politik är helt inriktad på att motverka arbetslösheten. Utvecklingen går också åt rätt håll även om enskilda månader kan avvika. Arbetslösheten är ett reellt mänskligt gissel. Den får inte reduceras till ett matematiskt eller semantiskt spörsmål.

Anf. 21 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret och är beredd att instämma i delar av slutklämnen.

Regeringen säger att dess politik är inriktad på att sänka arbetslösheten, och det är den säkert. Problemet är bara att arbetslösheten ökar. Så är det också i andra stora industriländer, där väljarna har gett socialdemokraterna förtroendet att försöka klara ut arbetsmarknadsproblemen, t. ex. i Frankrike.

Men i länder som i Anna-Greta Leijons förstamajtal utmålades som något av det värsta som finns på jorden, t. ex. USA där arbetslösheten nu sjunker, leder politiken de facto till sänkt arbetslöshet.

Herr talman! Jag har ställt den här frågan till arbetsmarknadsministern på grundval av ett pressmeddelande från Anna-Greta Leijons förstamajframträdande som kom i min hand. Jag tycker nämligen, herr talman, att framtidsutsikterna i Sverige när det gäller arbetsmarknadsutvecklingen ser så allvarliga ut inför en kommande lågkonjunktur att det är en politiskt renhållningsuppgift och också en moralfråga att faktiskt klargöra för väljarna hur stora arbetsmarknadsproblemen egentligen är.

De arbetsmarknadsproblem som vi politiker skall lösa – oavsett vilka som

sitter i regeringen – begränsas inte till att försöka skapa förutsättningar för riktiga jobb för dem som ingår i de tre procenten som är öppet arbetslösa. Det är tvärtom en långt större uppgift som väljarna kräver att politiska partier skall klara. Därför är det också utomordentligt rimligt att vi – när vi diskuterar de här frågorna och när vi talar med väljarna – beskriver problemet i den omfattning det faktiskt har. Annars riskerar vi att få en utomordentligt stor klyfta mellan enskilda människors sätt att se på arbetslöshetsproblemen och politikernas sätt att göra det. Det kan alltså sluta i en rejäl förtroendekris när vi står mitt i nästa lågkonjunktur.

Jag vill fråga Anna-Greta Leijon om hon inte instämmer i den uppfattning som jag har gett till känna vad gäller vårt ansvar i de här delarna.

Sedan tycker jag också, herr talman, att de anklagelser som finns i det tal som Anna-Greta Leijon höll i Kalix och Övertorneå den 1 maj är ganska oerhörda utifrån utgångspunkten att Anna-Greta Leijon faktiskt sitter i en regering – och det borde hon kunna erkänna, särskilt i dag då det inte är 1 maj – som sade sig kunna lösa sysselsättningsproblemen men som nu administrerar en ökad arbetslöshet. Anklagelserna hon utslungar riktas mot regeringar som faktiskt ser till att arbetslösheten sjunker och reellt ökar antalet nya jobb.

Anf. 22 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag har aldrig framställt USA som ett av de värsta länderna på jorden. Jag har ingen grund för att göra det – allra minst efter att för första gången i mitt liv ha varit där nu i vår. Men jag tar mig friheten att kritisera USA på vissa punkter, bl. a. när det gäller dess sysselsättningspolitik.

Jag pratade ganska mycket om sådana frågor när jag var i USA i år. Jag träffade folk som jobbar med arbetsmarknadsutbildning. De frågade mig hur hög arbetslöshet vi hade i Sverige, vad vi gjorde inom vår arbetsmarknadspolitik. En av dem sade: Hade vi så låg arbetslöshet som ni skulle vi gå ut och dansa och sjunga på gatorna.

Arbetslösheten i USA sjunker. Javisst. Men ingen av dem som jag talade med i USA föreställer sig att de skall kunna komma ned i en arbetslöshet på vår nivå. 5–6 % kallar man full sysselsättning. Det får vi räkna med, hur bra det än går, säger man. Det perspektivet är mycket ruskigt. Men USA har väldigt många andra bra inslag i sitt land, bland sina människor.

Visst är det svårt att jämföra situationen i olika länder. Och visst för oss enbart en redovisning av arbetslösheten snett. Ett av de intressantaste och bästa måtten på hur det ser ut på arbetsmarknaden är naturligtvis hur många människor i yrkesverksam ålder som finns sysselsatta på den ordinarie öppna arbetsmarknaden. Om man jämför Sverige och andra länder på det sättet finner man – och det vet Bengt Wittbom, eftersom vi har diskuterat det förut här – att vi i Sverige ligger i topp internationellt med vår sysselsättningsfrekvens. 1982 var den 82 % av män och kvinnor i åldrarna 16–64 år. Jämfört med USA ligger vi mycket högre. De ligger på 73 % och Storbritannien på 58. Visserligen kan man säga att många i Sverige är deltidssysselsatta.

*Om arbetslöshets-
hetens omfattning*

Arbetslösheten är allvarlig. Vi skall bekämpa den, men vi skall inte göra det genom att ljuga med statistik.

Anf. 23 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Nej, arbetsmarknadsministern, det är precis vad vi inte skall göra. Det är just därför som åtminstone jag tycker att det är viktigt att vi som politiker faktiskt, när vi talar om antalet människor som står utanför den reguljära arbetsmarknaden och som vi vet vill in på den, också beskriver problemen precis som de är. Det är en annan diskussion än den om hur arbetsmarknadspolitiken och de arbetsmarknadspolitiska insatserna skall utformas.

Jag väntar fortfarande på en accept från Anna-Greta Leijon att det faktiskt är så vi måste resonera för att det inte skall uppstå en för stor förtroendeklyfta mellan de vanliga människorna i Sverige och politikerna i den här frågan.

Jag vet att Anna-Greta Leijon är precis lika oroad som jag för den arbetslöshet som vi står inför nästa lågkonjunktur – särskilt eftersom inte arbetslösheten går ned nu i toppen av högkonjunkturen utan tvärtom ser ut att öka.

När det sedan gäller förvärvsfrekvensen är vi helt ense om att vårt land har en av de högsta förvärvsfrekvenserna i världen. Men det ställer ju särskilt stora krav på vårt sätt att hantera de grundläggande förhållanden som bestämmer hur många människor som kan få möjlighet till jobb, särskilt i en situation där den höga förvärvsfrekvensen i stor utsträckning baseras på den under 60- och 70-talen växande offentliga sektorn, där många kvinnor har funnit jobb.

När vi inte längre klarar finansieringen av den här offentliga sektorn är det ju i grunden den höga förvärvsfrekvensen som hotas. Och då, Anna-Greta Leijon, ser det ännu allvarligare ut, för under sådana förhållanden är kanske våra svårigheter att skydda kvinnornas förvärvsfrekvens – genom att vi inte kan betala vad kalaset kostar inom den offentliga sektorn när det gäller kvinnornas jobb – så stora att arbetslösheten t. o. m. blir ännu högre än vad jag tror i nästa lågkonjunktur.

Anf. 24 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag delar Bengt Wittboms uppfattning att finansieringen av den offentliga sektorn är av väldigt stor betydelse för hur vi skall klara sysselsättningen i det här landet. Det är därför som regeringen också har fäst så stort avseende vid hur den ekonomiska politiken förs.

Och tack och lov kan vi ju säga, att när det kom socialdemokrater till regeringen började vi få ordning och reda i ekonomin. De stora underskotten i budgeten som växte upp under de borgerliga åren, då bl. a. Bengt Wittboms partikamrater satt i finansdepartementet, har nu förbytt i en situation där vi åter kan börja få ordning på det här och kan se underskotten minska. Vi behöver inte låna lika mycket utomlands som förut, och jag håller med Bengt Wittbom om att detta är en viktig förutsättning för att vi långsiktigt skall kunna klara sysselsättningen.

Anf. 25 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! När det gäller det sista uttalandet tänker jag inte säga någonting, för det hinner vi inte ta upp i denna debatt.

Jag vill bara konstatera att Anna-Greta Leijon den första maj talade om "Reagans känslokalla högervindar, som f. ö. fått allt gynnsammare grogrund inom det svenska borgerliga lägret". De tankar som här materialiseras i form av nya organisationsformer inom tjänstesektorn, viss grad av privatisering, alternativ och konkurrens beskrivs alltså som känslokyla.

För klarhetens skull vill jag bara säga att dessa tankar växer fram dels för att man skall försöka hitta former där vi kan bevara en hög grad av service i det här landet utan alltför stora offentliga kostnader, dels naturligtvis för att man skall kunna visa omsorg om människornas möjligheter att få jobb. Det är ju så, Anna-Greta Leijon, att i den känslokalle Reagans land jobbar fler människor i tjänste- och servicesektorn än vad som är fallet i Sverige, men alla jobbar inte med offentligheten som arbetsgivare.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1983/84:197 till justitieutskottet

10 § Föredrogs men bordlades åter
Försvarsutskottets betänkanden 1983/84:20 och 21

11 § Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1983/84:15 om internationellt utvecklingssamarbete m. m. (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:154).

Anf. 26 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anf. 27 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Nöden i världen gör sig dagligen påmind. Nu senast är det Röda korset som rapporterat om sina ökade hjälpinsatser för att möta svälten i Afrika. Mindre uppmärksammas är den snabba miljöförstöring som också äger rum i utvecklingsländerna och som har en sådan omfattning och utbredning att den hotar själva förutsättningarna för utveckling och framåtskridande.

Ett exempel får illustrera verkligheten. I Etiopien planteras årligen ca 40 000–50 000 hektar skog. Samtidigt avskogas årligen ca 200 000 hektar. Markförstöringen beräknas leda till en årlig förlust av matjord som motsvarar vad som behövs för att ge föda åt 400 000 människor.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssamarbete m. m.*

Betydande delar av Afrika, söder om Sahara, har under senare år drabbats av torka, missväxt och svält. Vålvilliga biståndsgivare möter den stora svårigheten att vid sidan av naturens hårdhet är statsledningarnas politik i flera av de berörda länderna ett påtagligt utvecklingshinder. Det mest omtalade exemplet är Tanzania, som fått se sin utveckling förbytas i stagnation och ekonomisk och social tillbakagång. Den förda utvecklingspolitiken, inspirerad av socialistiska idéer, med dess satsning på tvångsvis kollektivisering av småbrukare och en statsdirigerad ekonomi, har brutit samman. Landsbygden återgår till naturahushållning, avsalugrödorna minskar, den befintliga industrikapaciteten utnyttjas i ringa utsträckning och städerna lever alltmera på bistånd och import.

Då Tanzania är ett av de länder som fått mest bistånd per capita och är det största mottagarlandet för svenskt bistånd, måste frågan ställas om biståndets roll och eventuella skuld i denna sorgliga process. Alstrar biståndet ett biståndsberoende hos statsledning och administration? Snedvrider biståndssubventionerna den ekonomiska utvecklingen? Minskar biståndet benägenheten hos de styrande att ändra sin politik så att den bättre stämmer överens med folkflertalets önskemål och behov?

I Moçambique har Frelimo efter befrielsen sökt införa en marxistisk jordbrukspolitik. Regimen bestämde sig för att satsa på statliga storjordbruk, medan familj jordbruken, som omfattar 93 % av areal och jordbruksbefolkning, inte fick någon uppmuntran. En utvärderingsgrupp tillsatt av SIDA, som har granskat det omfattande nordiska biståndet till jordbrukssektorn inom Moçambique, gör en lång rad allvarliga iakttagelser. Gruppen är djupt bekymrad över den brist på ekonomisk kontroll och kostnadsmedvetande som råder inom många projekt. Man konstaterar att de statliga jordbrukens produktion kostar så mycket i form av importerad teknik och råvaror att det skulle bli betydligt billigare att importera produkterna direkt. Småjordbruket däremot producerar med ringa inslag av import.

Den bild utvärderingsgruppen tecknar är att det statliga jordbruket präglas av resursslöseri och ineffektivitet, medan frånvaron av stimulans åt småjordbruket verkar produktivitetshämmande. Moçambiques befolkning svälter inte bara på grund av torkan utan också därför att landets marxistiska ledning av ideologiska skäl valt Sovjet som föredöme.

I Etiopien står svenskt bistånd inför något av ett vägskafl. Frågor har ställts till statsledningen om inriktningen av den framtida jordbrukspolitik, om varför inte mer resurser ges till bondeföreningarna i relation till statsfarmer och stora kooperativ.

Biståndskontorschefen säger i ett nummer av SIDA:s tidskrift Rapport följande:

”Ytterst anser jag att hela frågan om den framtida jordbrukspolitik handlar om socialism eller blandekonomi. Om den marxist-leninistiska centralstyrningen blir allena rådande får vi problem. Det blir svårt att få småbönderna att producera ett överskott. Vi får gå in i systemneutrala insatser, som att bygga vägar eller öka utsädesproduktionen eller också gå ur landsbygdsutvecklingen. Det är lättare sagt än gjort. Världsbanken ligger

också lågt och binder sig inte förrän man vet vilka reformer som blir av.”

Svenskt bistånd möter utomordentliga svårigheter inte bara i de här av mig nämnda tre länderna. Situationen är likartad i Guinea-Bissau, Angola och Laos. Frågan måste ställas om det över huvud taget är meningsfullt att bedriva utvecklingssamarbete med länder, vilkas utvecklingsstrategi inte kan förväntas leda till resultat, som motsvarar något av de fyra målen för svensk biståndspolitik. Erfarenheten visar nämligen att biståndets effektivitet inte minst beror av hur mottagarlandets ekonomi i övrigt fungerar. Verklighetsfrämmande ekonomisk politik, misshushållning med egna resurser, korrup­tion och andra missbruk kan omintetgöra de mest generösa bistånds­ansträngningar.

Där svenskt bistånd spelar en verkligt stor roll här vi ett ansvar också i sådana hänseenden. Blir det verkningslöst till följd av vad mottagarlandets myndigheter gör eller underlåter att göra, bör biståndsprogrammet omprövas. Detta ligger i båda parter intresse.

Positivt i detta sammanhang är den promemoria som utarbetats av SIDA:s lantbruksbyrå i samråd med övriga nordiska biståndsgivare och som ger en samlad nordisk syn på jordbrukspolitiken i södra Afrika. Jag ser denna åtgärd som ett exempel på den typ av dialog som är nödvändig att föra i utvecklingssamarbetet. Sedan återstår att se vilket resultat initiativet får.

Sker ingen ändring i en icke fungerande utvecklingsstrategi kan biståndet växlas över till hjälp i andra former, t. ex. genom enskilda organisationer, katastrofbistånd eller genom en satsning på sådana basbehov som utbildning, hälso- och sjukvård och miljöfrågor.

Det svenska folkets biståndsvilja bärs upp av humanitär medkänsla med fattiga och nödlidande människor. När hjälpen inte fram – gör den ingen nytta – så faller själva motivet för verksamheten bort. I själva verket är det mycket cyniskt att, som många opinionsbildare i Sverige, ägna frågan om biståndets volym ett hett engagemang men sedan tappa intresset när frågan om biståndets innehåll och effektivitet kommer upp. Vårt ansvar måste sträcka sig så långt att vi också intresserar oss för om dessa pengar hjälper de nödlidande. Utvecklingen i många länder är så problematisk och nedslående att givarländerna har en skyldighet att diskutera biståndets utformning och inriktning.

Jag ser bara två kategorier industriländer som högaktningfullt kan strunta i denna uppgift. Det är å ena sidan sådana givarländer för vilka biståndet är ett maktpolitiskt instrument. Med hjälp av biståndet håller man sig väl med vissa regimer. Å andra sidan är det sådana industriländer för vilka u-hjälpen tjänar rent kommersiella syften. Förhoppningsvis tillhör Sverige inte någon av dessa grupperingar.

Även om u-hjälpens besvikelser är allmänna och berör de flesta givarländer, har faktiskt Sverige särskild anledning till eftertanke. Utvecklingen är speciellt dålig i flera av programländerna för svenskt bistånd. Socialdemokratin har valt att satsa de stora biståndsbeloppen på socialistiska regimer som velat föra en socialistisk utvecklingspolitik. Nästa led i denna tankekedja har varit att om Sverige bara valt ”rätt” regim/land att ge biståndet till,

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

behöver vi inte längre bry oss om biståndets utformning. Den saken ordnar mottagarlandet bäst självt. Ur denna filosofi har växt en u-hjälp som har få internationella motsvarigheter i kravlöshet och frikostighet. Importstöd och luftiga s. k. programstöd har fått ta en stor del av landramarna. Antalet projektinsatser med noggrann målangivelse har blivit få.

När sedan utvecklingen i de svenska programländerna hamnar långt från idealet, när regimerna söker tvångskollektivisera de traditionella småbrukarna, subventionera byråkratin i städerna och för en omöjlig valuta- och kreditpolitik, blir naturligtvis besvikelsen när det gäller den svenska utvecklingshjälpen desto större. Hela förutsättningen för den socialdemokratiska, regimorienterade biståndspolitiken faller sönder. Skall svensk u-hjälp behålla sin trovärdighet, måste de humanitära motiven återigen lyftas i förgrunden. Biståndets nytta för de fattiga och nödlidande människorna måste vara det dominerande ledmotivet. Respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna måste vara ett villkor för att svensk u-hjälp skall utgå, och vi bör sluta att ge bistånd till länder som för krig eller ockuperar andra stater.

Herr talman! Vi måste upphöra att tro att socialistiska enpartistater är underbara samarbetspartner. Erfarenheten visar att förutsättningarna för ett effektivt bistånd förbättras om vi söker samarbeta med länder som strävar efter demokratiska och marknadsekonomiska lösningar på utvecklingsproblemen. Ett samhälle som ger inflytande och uppmuntran åt individen är en förutsättning för att de uppsatta utvecklingsmålen skall kunna uppfyllas. De stater i tredje världen som under 1970-talet har lyckats att få i gång en ekonomisk utveckling och förbättra välfärden för folkflertalet har alla satsat på marknadsekonomi och enskild äganderätt.

Den väsentligaste uppgiften för svensk biståndspolitik av i dag är att höja effektiviteten i utvecklingsarbetet. Detta kan ske bl. a. genom att vi i större utsträckning engagerar svenska organisationer och företag i verksamheten. Vi måste utnyttja hela den svenska resursbasen och ta till vara den kunskap och den kompetens som finns på universitet och högskolor, i näringslivet och i enskilda organisationer. Vi måste få ett flexiblare bistånd, där vi kan bidra till att lösa särskilt viktiga problem för världssamfundet, t. ex. miljö- och energifrågor, i stället för att vara fastlåsta i ett slags evighetsbistånd, oavsett vad som inträffar i länderna i fråga. Vi måste övergå till ett mera projektinriktat bistånd, där klara mål för insatsen kan uppställas.

Ett sätt att minska regimorienteringen av biståndet är också att slussa en större andel av de statliga anslagen genom de enskilda organisationerna. Det bistånd som lämnas genom dem är i allmänhet effektivt, inriktat på bestämda mål och går direkt till de mest behövande grupperna. De bidrar bättre än andra biståndsformer till att stödja en demokratisk utveckling och folkligt deltagande. De samarbetar ofta med systerorganisationer i mottagarländerna och stödjer därmed en pluralistisk utveckling.

Dagens biståndsbetänkande från utrikesutskottet har föregåtts av en rad märkliga turer. I höstas förklarade regeringen att biståndsanslaget skulle frysas, och riksdagen skulle nödvändigt besluta om detta före jul. Efter årsskiftet åker Olof Palme på internationell biståndspolitisk konferens i

Rom. När han väl kommit hem, skall biståndsanslaget återigen höjas. Propositionen låter dock vänta på sig, då statsministern för in u-hjälpsfrågan i försvarsförhandlingarna.

Socialdemokraternas agerande är oseriöst och nonchalant. Riksdagen tvingades i höstas till ytterligare en steril debatt om biståndets volym. Nu i vår har utrikesutskottets behandling av biståndspolitiken kraftigt försenats.

Mot slutet av utskottets förhandlingar blev så ännu en uppseendeväckande händelse med anknytning till u-hjälpen bekant via massmedia. Den svenske ambassadören i Algeriet hade utan hörande och instruktion av vederbörande myndigheter i Sverige lovat algerierna en jättelik ram för förmånliga s. k. u-krediter, vars praktiska ändamål man först senare skulle fastställa. De berättigade misstankarna om ett samband mellan detta löfte och BPA:s engagemang i Algeriet och konkurshot på hemmaplan gör affären ytterst obehaglig. Därtill kommer frågan om utrikesdepartementets grepp om u-hjälpens innehåll och inriktning.

Det är onekligen ytterst märkligt också ur biståndspolitisk synpunkt att samtidigt som regeringen vill spara på u-hjälpen utställer en svensk ambassadör ett miljardlöfte om krediter till ett allt annat än fattigt u-land, vilket, om utfört, skulle binda upp 300 till 400 milj. kr. av de anslagna medlen till u-krediter. Det stämmer illa med de riktlinjer för u-kreditsystemets hantering som regeringen själv föreslår i årets budgetproposition och som riksdagen bejaktar, nämligen att u-kreditsystemets karaktär av biståndspolitiskt instrument bör förstärkas. Regeringen kommer också till slutsatsen att överenskommelser om kreditramar med enskilda länder bör undvikas. Utskottet delar denna uppfattning.

Frågan inställer sig onekligen hur kommunikationerna mellan UD och ambassaden i Algeriet har fungerat. Är ambassadör Öbergs agerande ett utslag av okunnighet och självsvald, eller har han agerat på instruktioner härrörande från annan ort än UD?

Herr talman! Moderata samlingspartiet föreslår även i år besparingar på u-hjälpsanslaget. Vi gör detta mot bakgrund av det stora budgetunderskottet och vår växande utlandsskuld samt de betydande, ingående reservationerna på biståndsanslagen.

Sverige kommer även med de moderata besparingarna att i jämförelse med övriga industriländer ge ett mycket omfattande u-landsbistånd. Viktigt är att Sverige fortsätter att ge bistånd minst i nivå med internationellt respekterade överenskommelser och rekommendationer. Det av FN fastställda biståndsmålet ligger på 0,7 % av BNP.

När balansen i vår ekonomi uppnåtts och effektiviteten i biståndet höjts, bör biståndsanslagen återigen öka. Önskvärt vore om detta kunde ske i samklang med ökade åtaganden från andra industriländers sida, vilkas biståndsanslag i dag ligger på en beklagligt låg nivå.

I förhållande till budgetpropositionens förslag i januari ligger vårt anslag 630 milj. kr. lägre. Huvuddelen av dessa besparingar, 400 milj. kr., hämtar vi från Vietnamanslaget, som vi vill avsluta. Vi har icke heller tillstyrkt vårens förslag om 300 milj. kr. extra till u-hjälpen. De viktiga påfyllnaderna av IDA

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

går att genomföra inom ramen för redan föreslagna medel. Att under tre år bygga upp en reserv för kommande påfyllnader av IDA ser vi som en innovation som inte fyller något vettigt behov. Om något, så kommer detta förslag att innebära att reservationerna på biståndsanslaget blir ännu större, vilket knappast är önskvärt.

Vietnam har många gånger tidigare diskuterats i denna kammare. Det är häpnadsväckande att svensk socialdemokrati trots Vietnams fortsatta ockupation av Kampuchea, trots båtflyktingar och trots fortsatta kränkningar av mänskliga rättigheter fortsätter att vilja förse Vietnam med dessa stora summor biståndsmedel. Vid ingången av detta budgetår stod inte mindre än 643 milj. kr. till Vietnams förfogande. Regeringen vill nu anslå ytterligare 365 milj. kr. till detta land, som på ett så flagrant sätt kränker FN-stadgan. Jag sade det i förra årets biståndsdebatt, och jag måste tyvärr upprepa det i år: den svenska u-hjälpen till Vietnam är en skandal.

Över huvud taget är det påfallande hur tyst och undfallande den socialdemokratiska regeringen är när det gäller kränkningar av mänskliga rättigheter i programländerna. Innebär pågående biståndssamarbete att något slags frizon inrättas gentemot länderna i fråga? Jag har ställt den frågan tidigare till utrikesministern, och jag gör det nu igen.

Tvärtom borde biståndssamarbetet öka Sveriges möjligheter att föra en konstruktiv dialog med programländerna. Tystnaden i fråga om Vietnam är generande, likaså de halvhjärtade försöken att förklara förföljelser av miskitoindianerna i Nicaragua. När det gällde massakrerna i Matabeleland var det SIDA:s styrelse som fick säga ifrån.

Sverige har en lång tradition av att vilja värna om frihet, demokrati och hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Sverige är också bundet av internationella konventioner att föra en sådan politik. Detta åtagande bör gälla även vårt biståndssamarbete.

Herr talman! Av stor betydelse är de förslag till en ändrad inriktning och ett ändrat innehåll i vårt bistånd som i detta betänkande framläggs av en enad borgerlighet.

I syfte att få ett effektivare bistånd som möter de fattiga människornas grundläggande behov vill vi bryta upp den stela landprogrammeringsmetoden och få ett mera projektinriktat bistånd. Vi vill se en ökad betoning av miljövårds-, markvårds- och energiinsatser i utvecklingssamarbetet. Det särskilda miljöanslaget föreslås återinföras. En större andel av biståndsanslaget föreslås gå genom de enskilda organisationerna. Deras roll i biståndssamarbetet bör öka. Utvärderingen bör också förbättras. Folkpartiet och vi önskar att befattningen som biståndsinspektör återinrättas.

Av särskild betydelse är reservation nr 12, där riktlinjerna för en biståndsutredning framläggs. Av denna framgår vår samsyn vad gäller ett mera ändamålsenligt bistånd, inriktat på att hjälpa till att lösa de stora fattigdoms-, miljö- och resursproblemen.

Biståndet är bara en del av Sveriges relationer till u-länderna. Långt viktigare än u-hjälpen i volym och omfattning är handeln mellan i-länder och u-länder. Handeln är för de allra flesta u-länder en betydligt viktigare

utvecklingsmotor än biståndet. Den ekonomiska stimulans som följer av handel och kunskapsöverföring på kommersiella grunder betyder mera än de rena biståndsprojekten.

Frihandel är i denna mening den bästa utvecklingshjälpen, och det är att beklaga att Sverige i jämförelse med andra industriländer har en liten handel med u-länderna. Det gäller såväl import som export. Det finns anledning att hävda att Sverige i detta hänseende är en dålig samarbetspartner för u-världen. Direkt stötande är det att kunniga personer från UD skall ägna tid och kraft att åka världen runt och förhandla fram begränsningsavtal för textilvaror med en-lång rad u-länder. Restriktionerna gentemot textilimporten bör avvecklas.

Herr talman! Svensk biståndspolitik behöver få en ny start. Den måste ges en annan inriktning och ett annat innehåll. De socialistiska dogmerna leder inte till målet: framåtskridande och utveckling för de fattiga. Därmed är inte sagt att all hittillsvarande statlig u-hjälp är misslyckad. Det finns också, mitt bland problemen, många lyckade och framgångsrika biståndsprojekt även i svensk biståndsverksamhet. Påtagligt är att såväl hälsostandard som utbildningsnivå har förbättrats i de allra flesta u-länder.

Vad som nu framför allt behöver komma i gång är produktionen – och detta sker endast i en riktig politisk och ekonomisk miljö, där den enskildes insatser stimuleras. Bistånd kan således aldrig bli mera än en hjälp till självhjälp. De avgörande insatserna måste u-länderna själva stå för.

Herr talman! Mina kolleger kommer i den efterföljande debatten att närmare belysa flera av de moderata ståndpunkterna. Med detta ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna som är fogade till utskottets betänkande, liksom till de gemensamma borgerliga reservationerna.

Anf. 28 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Under den första halvan av 1970-talet rörde biståndsdebatterna i första hand hur fort vi skulle nå enprocentsnivån. Socialdemokraterna höll igen, men vi nådde målet, om än med ett års försening. Detta var emellertid bara avsett som en etapp, och frågan var hur fort vi skulle komma vidare. Inte kunde vi väl då föreställa oss att en regering på nytt skulle gå till riksdagen och föreslå ett lägre bistånd än 1 %. Där är vi emellertid nu. En regering med samma politiska bas som den som under början av 1970-talet fördröjde ökningen av biståndet har nu i sin första egna budget efter återkomsten föreslagit en nivå under 1 %. Det kan förefalla otroligt för Olof Palmes särskilda vänner ute i världen, men allvarigare är att Sveriges utrikespolitiska trovärdighet urholkas. Vi kommer inte bara att få svårare att få gehör för vad vi står för i världens ödesfrågor. Vi förlorar framför allt vår möjlighet att vara ett exempel för andra rika länder. Sänkningen av Sveriges bistånd betyder som belopp kanske inte så mycket, men konsekvenserna kan bli avsevärda för andra i-länders vilja att ta ansvar för nöden i de fattiga länderna, för förhållandet mellan nord och syd.

Den hänvisning till ekonomi och budgetbalans som gjordes i förra höstens besparingsproposition och ännu i budgetpropositionen i januari kunde folk i

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

och för sig förstå och kanske acceptera, även i de fattiga länderna. Regeringens senare manöver är däremot obegriplig. I proposition 154 fyller regeringen på med 300 av de 450 milj. kr. som fattades till enprocentsnivån. Nu fattas bara 150 milj. kr. Biståndet ligger på ungefär 0,98 %.

Vad menar regeringen? Brottet mot enprocentslöftet står kvar. Samtidigt når man ingen meningsfull besparing. Vill regeringen ha ett bättre utgångsläge för att sänka nästa år igen? Samtidigt säger man emellertid att enprocentsmålet står kvar som princip. Vad innebär då det? Avser regeringen att återgå till enprocentsnivån igen nästa år? Varför då årets konstiga manöver? Är detta bara ännu ett exempel på tafflighet i utrikespolitiken, eller finns det tankar bakom? Det skulle i så fall vara intressant om utrikesministern ville reda ut dem: Jag förstår väl att utrikesministern inte har hittat på detta, men han måste nu bära ansvaret. Jag vill inte begära en förklaring av mina socialdemokratiska kolleger i utskottet. De är säkert lika konfunderade som jag, och de har lidit tillräckligt av denna hantering.

Centern och folkpartiet har, liksom vpk, hävdat enprocentsnivån i sina partimotioner. Mittenpartierna följer i utskottet upp motionerna med en gemensam reservation. Det är i och för sig självklart, men det kan ändå kännas tillfredsställande för oss i de två partierna att i dag gemensamt få stå upp och hävda solidaritet med löften Sverige givit till den fattiga världen. Men besvikelsen över socialdemokraternas och moderata samlingspartiets svek är värre, liksom oron inför vad som skall hända härnäst.

För vad som bör hända härnäst vill emellertid de tre oppositionspartierna ta ett gemensamt ansvar. I reservation 12 föreslår de, i anslutning till centerns partimotion, att en utredning tillsätts för en omläggning av biståndspolitiken enligt i reservationen angivna riktlinjer. Efter det konstruktiva och stimulerande samarbetet kring denna reservation, anser jag mig ha anledning hoppas att moderata samlingspartiet snart åter förenar sig med centern och folkpartiet även på enprocentsnivån. Därmed bör det också bli mindre lockande för socialdemokraterna att vandra vägen neråt.

Socialdemokraternas handläggning av frågan om anslagsram ger oss ytterligare ett skäl att föreslå en utredning. Bakgrunden till utredningskravet är emellertid främst att vi nu har en erfarenhet av vårt bistånd som visar att vi behöver tänka om. Det är inte alla gånger lätt att motivera biståndet som det i dag går ut.

Avsikten med vårt bistånd måste rimligen vara att vi med det skall nå en särskilt angelägen hjälp- och utvecklingseffekt. Det är också nödvändigt, om vi skall hålla uppe den svenska biståndsviljan. Det finns en växande tveksamhet till biståndet, som väl ligger bakom moderata samlingspartiets förslag om en stark nedskärning och antagligen också bakom regeringens egendomliga turer strax under enprocentsnivån. Denna tveksamhet kan man emellertid inte möta på det sättet. Det finns en offervilja hos det svenska folket, som bl. a. fick uttryck i folkrörelsernas starka engagemang för enprocentsmålet en gång – i hög grad upprepat i dessa dagar.

Om människor i det här landet vet att folk därute lider nöd, då vill de hjälpa. Då är de beredda att offra. Men då måste de också veta att det är fråga

om hjälp. Om de finner att vårt utvecklingsbistånd går till felaktiga eller likgiltiga ting, då är de med rätta kritiska. Som världen ser ut, med växande nöd i torkans, jordförstörelsen och folkökningens spår, måste vi se till att vårt bistånd särskilt når dem som lider eller hotas av nöd, men också att det används för att motverka katastrofernas och fattigdomens främsta orsaker, den globala förstörelsen av människans livsmiljö. Detta är därför ett centralt motiv för vårt förslag om en biståndsutredning.

Detta är också en bakgrund till att de tre oppositionspartierna gemensamt föreslår att det särskilda anslaget till miljö, markvård och energi återinförs. Det har, mitt i den växande globala miljökrisen, avskaffats av den nuvarande regeringen.

I veckan sammanträder UNEP, FN:s miljöprogram, för att diskutera ökenspridningen. Inför mötet har UNEP-chefen Tolba kommenterat den miljökris vi är mitt uppe i. År 1977 anordnade UNEP en ökenkonferens, som antog ett program för hur öknarnas frammarsch skall kunna hejdas före sekelskiftet. Sedan dess har inte mycket gjorts. Naturförstörelsen har fortsatt att öka, och programmet från 1977 är helt orealistiskt nu, säger Tolba. Varje år växer öknarna med 6 miljoner hektar. Det är ett Sverige på åtta år. Dessutom tar 21 miljoner hektar ett långt steg på vägen genom att förvandlas från åker till obrukbar mark. Det är ett Sverige på två år.

Inför konferensen föreslår Tolba att man antar ett nytt realistiskt 15-årsprogram på 36 miljarder kronor. Det är mycket pengar, men får världen inte kontroll över den globala miljöförstörelsen under den närmaste generationen kan det definitivt vara för sent.

Svenska röda korset har funnit att dess arbete med att lindra nöden för katastrofdräbbade människor mer och mer blir en uppehållande verksamhet. Allt större delar av världen utvecklas till permanenta katastrofområden. För Röda korset blir det därför inte tillräckligt att lindra verkningarna av katastrofer. Man måste allt mera ägna sig åt att förebygga dem. För den skull anordnar man i nästa månad ett internationellt symposium över ämnet "bättre förebygga än bota".

Hur skall Röda korset tillsammans med regeringar och internationella organisationer nå fram till samlade insatser för att hindra den utarmning av världsmiljön som är den djupaste orsaken till den allt allvarligare världsnöden?

Liksom UNEP:s chef yrkat på en omedelbar internationell satsning på att rädda jorden från ytterligare förstörelse, har generalsekreterare Wijkman i Svenska röda korset talat för – han återkommer ständigt till det – att vårt bistånd skall få en sådan inriktning. Centern har ensamt bland politiska partier i flera år arbetat för en sådan inriktning. Det är naturligt att vi känner glädje över att moderata samlingspartiet och folkpartiet i dagens betänkande ställer upp på samma linje. Men var står de socialistiska partierna? Vilket budskap går den här veckan från regeringen till UNEP i Nairobi? Vilket budskap går nästa månad till Röda korsets internationella symposium här i Stockholm?

I de tre oppositionspartiernas reservation 12 om en utredning med uppgift

att föreslå en omläggning av det svenska biståndet framhåller vi det angelägna i att nå fram till ett mera problem- och projektrinriktat bistånd. Fördelningen mellan länderbistånd och bistånd genom internationella organisationer behöver man också fundera på, menar vi. Det är nödvändigt att i det bilaterala biståndet komma bort från nuvarande låsning till stela landramar. Den leder till att biståndet blir splittrat, ineffektivt och svårt att överblicka.

Landramarna är allmänna löften om bistånd, som i bästa fall efter hand genom avtal fylls med innehåll. Vi menar att man bör avtala först och därefter låta landramarna bli summan av vad som under året behövs för att uppfylla vad som avtalats. Då blir biståndet också mera flexibelt till både omfattning och tid. Vår syn på landprogrammeringen utvecklar vi närmare i reservation 8.

När vi kommit fram till en så långt möjligt hållbar uppfattning om vad det är särskilt angeläget att låta svenskt bistånd gå till, bör vi utveckla delar av forskning, kunnande, jordbruk och annat näringsliv till en resursbas, som vi direkt kan ställa i den fattiga världens tjänst. Detta utvecklar vi närmare i reservation 11.

För att nå de fattigaste och mest utsatta grupperna och bidra till en demokratisk samhällsutveckling gör de enskilda organisationerna en särskilt värdefull insats. Vi anser att bistånd den vägen bör kunna byggas ut ytterligare. Vår syn på detta utvecklar vi i reservation 9.

Herr talman! De tre oppositionspartierna har genom sina gemensamma reservationer formulerat ett nödvändigt alternativ till dagens biståndspolitik. Det är första gången detta sker med en sådan bredd i riksdagen. Vi har gjort det i medvetande om Sveriges ansvar för utvecklingen i tredje världen. Vi har inte gjort det för att få strid kring biståndet. Vi har i de tre partierna arbetat intensivt, delvis från olika utgångspunkter, för att nå detta gemensamma resultat. Vi vill inbjuda riksdagens två andra partier till ett lika konstruktivt samarbete i en utredning för att få till stånd en gemensam, hållbar svensk biståndspolitik.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet gemensamma reservationerna, till de reservationer som är gemensamma för folkpartiet och centerpartiet och i övrigt till de reservationer som bär Gunnel Jonängs och mitt namn.

Anf. 29 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! För ungefär ett år sedan började rykten gå om att den socialdemokratiska regeringen i sina direktiv för budgetarbetet givit order om nedskärningar i biståndspolitikerna under enprocentsmålet. Tyvärr visade sig dessa rykten vara sanna. Det blev en neddragning med hela 450 milj. kr. under målet 1 % av BNI, som tidigare med hetta försvarats av de socialdemokratiska debattörerna.

Detta ledde till en intern debatt inom socialdemokratien med vredgade och besvikna röster, främst från Broderskapsrörelsen och de socialdemokratiska kvinnorna, och det är att betrakta som ett friskhetstecken. Detta tillsammans

med ett massivt tryck från en politisk opposition och demonstrerande folkrörelser tvingade den socialdemokratiska regeringen till en halv reträtt, och i elfte timmen fick biståndet en påplussning med 300 milj. kr.

Även om det var en omvändelse under galgen var det en glad nyhet för de fattigaste folken i världen, och det visar att det lönar sig att bedriva opposition när man har en viktig sak att kämpa för. Men fortfarande ligger budet 150 milj. kr. under det moraliskt viktiga enprocentsstrecket; pengar som kunnat rädda många barn från svältöden och besparat de fattiga folken i u-länderna mycket lidande. Och inför den dystra situationen i tredje världen är det närmast obegripligt att regeringen inte tog steget fullt ut med de resterande 150 miljonerna. Det är bara att hoppas på att prestige inte fått spela in i samband med detta allvarliga ärende. I det stora budgetsammanhanget rör det sig närmast om "växlingspengar", och det är viktigt att någon av regeringens företrädare som senare får ordet, utskottets talesman eller utrikesministern, ger en förklaring till detta. Varför tog man inte det fulla steget upp till det ur många synpunkter viktiga enprocentsmålet?

I dagarna har Sverige gått med i en aktion för att stoppa kärnvapenupp-rustningen i världen, och genom envetna insatser i FN och andra internationella organ försöker vi driva fredsfrågorna framåt.

På detta sätt angriper vi symptomen på den oro och ängslan som finns i världen och som är den innersta grogrunden till krig.

Men i fredsarbetet har vi också deklarerat att en varaktig fred kan nås endast om vi på ett mera rättvist sätt fördelar jordens resurser. Stråvan efter en mera jämlik och bättre värld är själva kärnan i fredsarbetet.

Den svenska biståndsverksamheten har en grund i filosofin att vi genom den bidrar till en fredlig utveckling i världen. Den har också en förankring i en humanitär samhällssyn; att man skall hjälpa sina medmänniskor när dessa har det svårt. Denna känsla av solidaritet med de fattiga och förtryckta och dem som drabbats av krig och andra katastrofer är en solidaritet som inte stannar vid landgränser. Den går från människa till människa, och den har hela världen som sitt fält. Den solidariteten har också gjort att svensk biståndsverksamhet i första hand riktar sig till de fattiga länderna.

Om man sedan vänder blicken från det internationella perspektivet och ser på den svenska biståndspolitik, måste man tyvärr konstatera att självöm-kandet och egoismen också har en fin grogrund i det svenska välståndssam-hället. Vi kan väl alla skriva under på att Sverige är ett rikt land, ofattbart rikt sett t. ex. med u-ländernas ögon, och att vi har en mycket hög levnadsstan-dard.

Vi har välfärdsproblem, vi har en längre tid tagit ut godsakerna ur folkhemsskåpet i förskott, och nu måste vi dra in den långa svångremmen något håll, tills vår ekonomi kommer på rätt kurs igen. Många människor är naturligtvis besvikna över att den oavbrutna välfärdsutvecklingen inte kan fortsätta som tidigare, och det finns även i vårt land en bra grogrund för att snällt stänga den egna dörren och inte bry sig om nöden utanför.

Just mot bakgrunden av de egna problemen här i landet är det inte särskilt lönsamt ur partipolitisk synpunkt att tala om nöden i u-länderna och behovet

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklings-
arbete m. m.*

av att vi hjälper. Jag vill påstå att det behövs politiskt mod och kurage för att föra ut detta budskap.

Tyvärr måste jag säga att moderaterna saknar det kuraget, för det kan väl inte vara politisk opportunism, ett spel på lättfångna stämningar i ett kärvande ekonomiskt klimat? Det är troligtvis bara en täckmantel, när man säger att man vill göra biståndet effektivare. Jag måste fråga Margaretha af Ugglas: Ligger det verkligen någon motsättning i att man uppfyller enprocentmålet och samtidigt kräver att biståndet skall göras effektivt och vara av hög kvalitet?

Det är stora sjok som moderaterna vill skära ur den kaka som skall gå till de fattigaste länderna, och om deras förslag vinner gehör i riksdagen skulle Sveriges möjligheter att hjälpa de fattigaste folken i världen drastiskt minska.

Då det gäller att fastställa biståndets storlek summerar jag folkpartiets inställning: Vi föreslår att riksdagen fastställer biståndet till 1 % av bruttonationalinkomsten för det kommande budgetåret och godkänner ett belopp på 7,045 miljarder kronor. Folkpartiet har också en klar profil i sina förslag att göra hjälpen så effektiv som möjligt, men det är inget skäl att pruta ned hjälpen.

Folkpartiet har alltså ställt sig bakom kravet på en biståndsutredning för att göra vårt u-landsbistånd effektivare, och jag vill kort motivera skälen till detta. De sammanfaller till stora delar med vad Sture Korpås här tidigare anfört.

En av orsakerna är att biståndsorganet SIDA självt har signalerat att det med tillgängliga resurser har svårt att klara en ökad biståndsvolym. Det är då nödvändigt att göra en översyn av SIDA:s organisation och även att inventera vilka andra resurser som kan användas i biståndsverksamheten. De ideella organisationerna t. ex. anser vi är en inte tillräckligt utnyttjad resurs. Genom det frivilliga, obetalda arbete som de föreningsanslutna människorna uträttar tillförs vårt u-landsbistånd stora, oftast omätbara resurser som ger vår biståndsverksamhet en extra styrka. Vi föreslår därför att ytterligare 40 milj. kr. ges i bistånd genom de enskilda organisationerna. Det är också viktigt att ta till vara den svenska resursbasen och att nyttja den kompetens och den kunskap som finns vid våra universitet och högskolor, i näringslivet och inom den offentliga sektorn. Vidare måste vårt bistånd vara flexibelt, så att det kan sättas in där behoven är störst. En större flexibilitet uppnås om vårt bistånd mera än tidigare inriktas på för mottagarlandet angelägna projekt. Ett projektinriktat bistånd har större möjligheter att bli effektivt än den skarpa bindning vid s. k. landramar som tidigare varit rådande.

Efter hand som det svenska biståndet utvecklats och man fått erfarenheter har tankarna på en omprövning av formerna för det svenska biståndet vuxit sig allt starkare. Berättigad kritik har också riktats mot de misslyckanden som inträffat, och dessa har ofta fått stor och – tyvärr – negativ publicitet.

Den statliga biståndsverksamheten anses ha byråkratiserats. Kritikerna menar att många länder blivit alltför biståndsberoende. U-landets elit och resurser sätts in i en byråkrati, vars huvudsakliga uppgifter är att använda västländernas bidrag.

Denna förändring av attityden till bistånd – både i givar- och mottagarlandet – och förutsättningarna för biståndet motiverar alltså en ändring av det svenska biståndet.

Vad är då alternativet? Ett krav på systemet för överföring av biståndet måste vara att det lättare kan anpassas till u-ländernas ständigt nya behov, och de växlar snabbt. Det skall också vara möjligt att göra biståndet mer flexibelt med hänsyn till u-ländernas egna förutsättningar och de svenska biståndsmålen.

Det kan inte vara rimligt att fortsätta med biståndsgivning till länder där förtrycket blir allt hårdare och de mänskliga rättigheterna alltmer åsidosätts. Det kan inte heller vara rimligt att fortsätta att ge bistånd till länder där ekonomin missköts och förmågan att anpassa sig till nya omständigheter saknas. Ökade möjligheter till projektbistånd skulle kunna skapa förutsättningar för ett svenskt bistånd som inte bara bättre uppfyller de biståndspolitiska målen utan som också präglas av större effektivitet. En av de viktiga fördelarna då det gäller projektbiståndet är att detta kan anpassas till projekt där Sverige har ett speciellt kunnande. Inom entreprenörbranschen t. ex. har Sverige ett stort dokumenterat kunnande.

Sammanfattningsvis bör SIDA i framtiden inte utgå från att landrampsbeloppen oavkortat står till förfogande för stöd åt mottagarlandet. Beloppen bör snarare ha karaktären av maximibelopp.

På sikt anser vi alltså att tekniken med landprogramramar bör överges till förmån för ett mera ämnes- eller projektinriktat stöd där, självfallet, ett visst urval av länder efter träffade överenskommelser blir mottagande part.

Beträffande insatserna i övrigt anser vi att katastrofbiståndet är mycket viktigt i bistandsverksamheten. Det syftar ju till att lindra verkningarna av svåra olyckor. Den typen av insatser har också mycket stor betydelse då det gäller svenska folkets vilja att satsa i bistandsverksamheten. Vi föreslår att ytterligare 45 milj. kr. skall ges i katastrofbistånd.

Miljöfrågorna försumrades länge i det svenska utvecklingssamarbetet, men under den tid folkpartiet hade regeringsansvaret fick biståndet en allt större tyngd. Under den tiden inrättades också ett särskilt anslag för miljövård. Vi anser att ett sådant anslag är viktigt för att markera betydelsen av dessa frågor. Vi ställer frågan varför regeringen har föreslagit att detta särskilda anslag skall slopas – vi ser det som ett steg tillbaka i utvecklingen. Vi föreslår att den särskilda anslagsposten för miljö- och markvård samt energi återinrättas och att ett anslag på 90 milj. kr. ges.

Frågan om en demokratisk samhällsutveckling i länder som är mottagare av svensk u-hjälp har länge stått i bakgrunden, trots att ett av målen med biståndet är att främja den demokratiska samhällsutvecklingen.

För en liberal kan ignorering av demokrati inte godtas. Möjligheten att göra sin stämma hörd och utse nya ledare om de gamla missköter sig är en mänsklig rättighet. Att beteckna sådant som lyx är oacceptabelt. Inte minst för de fattiga grupperna, som inte kan få sina krav uppmärksammade genom ekonomisk makt eller speciella kontakter, är frihet väsentlig. Det är viktigt att yttrandefrihet, allmän rösträtt, flerpartisystem och föreningsfrihet får en

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

större chans i tredje världen.

Visst finns det problem med att bygga upp en demokrati. Det är ofta ett tålmodigt arbete och ett arbete på lång sikt. Men ofta överbetonas svårigheterna, både inom och utom vårt land. Man kan fråga sig om bakgrunden är att man inte vill ha en demokratisk utveckling. Vi anser att det måste göras mer aktiva insatser också genom vår biståndsverksamhet för att främja en demokratisk utveckling i u-länderna.

I detta hänseende är Vietnam faktiskt ett problemland. Jag vill kort utveckla varför jag betecknar landet som ett sådant.

Vietnam är invecklat i ett angreppskrig i Kampuchea och föröder på detta sätt både sin egen och det angripna landets ekonomi. Vietnams utveckling mot mer demokratiska förhållanden verkar också ha avstannat. Stora grupper politiskt oppositionella hålls fortfarande fängslade under svåra förhållanden och utan rättegångar. Rapporter har också publicerats om andra kränkningar av konventionen om mänskliga rättigheter och av FN-stadgan. Utskottet har aviserat att det skall bli en omförhandling beträffande hjälpen till Vietnam, men vi i folkpartiet motsätter oss en omförhandling om fortsatt biståndssamarbete. Så länge den nuvarande situationen i Vietnam är oförändrad, är rent humanitära insatser i Vietnam den enda form av bistånd som kan ifrågakomma. Detta anser vi i folkpartiet att riksdagen skall tala om för regeringen.

Beträffande Algeriet vill jag kort säga att vi i folkpartiet är kritiska till hanteringen av den jättelika krediten: Vi har fått vissa handlingar översända till utrikesutskottet, men med de uppgifter som förekommit i pressen funderar jag över om vi verkligen har fått allt material som finns i ärendet. Jag betraktar det som synnerligen egendomligt om någonting har blivit bortplockat.

En kort summering av det svenska biståndet: Vi kan peka på många lyckade projekt, på industriområdet, mot jordförstöring, inom hälsovård och utbildning. Men vi ser också hur biståndet kan bidra till en utveckling i fel riktning. Vi ser hur viktigt biståndet kan vara för länder som dignar under svårigheter och hur angeläget det är att höja biståndsnivån. Men kravet på effektivitet ökar – inte minst för att vi skall få den svenska opinionen att ställa sig bakom ett fortsatt bistånd.

Det finns fortfarande ett starkt stöd för svenska biståndsinsatser hos den svenska opinionen. Dess bättre tycks detta stöd inte nämnvärt ha påverkats av våra egna ekonomiska svårigheter. Dessa är blygsamma vid en jämförelse med u-ländernas problem. Tyvärr verkar politiker ha påverkats i högre grad.

Människor är fortfarande beredda att ställa upp för de fattiga folken, men de vill också veta till vad pengarna används och vilken nytta de gör. Detta kräver en fortlöpande utvärdering av de svenska biståndsinsatserna.

Flera folkpartister kommer att tala i denna debatt. De kommer ytterligare att motivera folkpartiets ställningstaganden.

I ett historiskt perspektiv vill jag bara konstatera att det är ideella och religiösa organisationer som varit banbrytande för våra insatser på detta område. Och organisationer består av enskilda människor som har varit

beredda att ge ett offer för att hjälpa medmänniskor i nöd. De fattiga folken i u-länderna lider stor nöd, och de behöver hjälp från oss som från födseln blivit lyckligare lottade. I dag mer än någonsin behöver kunskapen om detta spridas över hela den rika delen av världen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de reservationer som jag har lämnat för folkpartiets räkning till utskottsbetänkandet. Där har jag också reservationer tillsammans med företrädare för moderaterna, centerpartiet och i två fall med vpk. I övrigt ansluter jag mig till utskottets olika förslag.

Anf. 30 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Ett kort svar till Rune Ångström.

Ja, vi ser ett klart samband mellan biståndets nytta och effektivitet och biståndets volym. Med ett svenskt bistånd som gör bättre nytta och når fram till de fattiga blir det mycket mera naturligt för oss moderater att plädera för ökade anslag, det är helt klart.

Jag vill också gärna passa på att påminna om ett samband som ännu inte nämnts så mycket i debatten. Det är sambandet mellan biståndets verkliga volym och Sveriges ekonomi. Fortsatta devalveringar urholkar ju biståndsanslagens värde från mottagarländernas synpunkt lika effektivt som besparingar på biståndsanslaget – kanske effektivare.

Anf. 31 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att den replik som Margaretha af Ugglas gav mig i det här fallet innebar ett klart besked om huruvida ett effektivt bistånd på något sätt har samband med biståndets nivå och huruvida det kan vara ett bestämt motsatsförhållande i detta sammanhang.

Jag vill också konstatera att Margaretha af Ugglas tydligen inte kan tänka sig att vi i Sverige sänker vår höga levnadsstandard litet, litet grand för att på det sättet få ett utrymme för att kunna hjälpa de fattigaste folken. Jag drar den slutsatsen utifrån den koppling som Margaretha af Ugglas gjorde då det gällde våra ekonomiska svårigheter med devalvering och liknande.

Anf. 32 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Rune Ångströms slutsats är inte riktig. 400 milj. kr. av de relativt blygsamma besparingar vi föreslår på biståndsanslaget är ju resultatet av det minskade anslaget till Vietnam, vilket Rune Ångström själv har haft många synpunkter på.

Det är ju bara en del i ett stort besparingspaket på 30 miljarder kronor som moderata samlingspartiet har förelagt denna riksdag. Detta är faktiskt bara en mindre del. Men självfallet finns det en koppling mellan biståndets nytta och effektivitet. Det är ju så mycket sundare och riktigare att plädera för ökade biståndsanslag då vi vet att dessa ökade anslag når fram till de människor som skall hjälpas och gör nytta, och inte bara försvinner ut i ett grått töcken. Det är självklart.

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Anf. 33 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort konstatera att jag anser att det svenska biståndet som en hjälp till de allra fattigaste folken skall vara befriat från att ingå i det besparingspaket som vi lägger fram här i riksdagen.

Vi skall hålla de löften som vi redan har givit till de fattiga folken, och vi skall bestämt prioritera den här typen av hjälpverksamhet.

Jag finner inget som helst hållbart motiv för att inte vi i Sverige skall kunna hålla de tidigare löftena om 1 % av vår bruttonationalinkomst.

Tredje vice talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det pågår en något förvirrande debatt om enprocentsmålet. För ett antal år sedan var alla partier – med undantag av moderaterna, naturligtvis – överens om att Sverige till tredje världen skulle ge ett bistånd omfattande 1 % av BNP. När de borgerliga fick regeringsmakten började man att "fifflla" med denna procentsiffra. Helt plötsligt började man räkna efter BNI, bruttonationalinkomsten, vilket innebar att biståndet sänktes med 100 milj. kr. Man blandade in reservationer, alltså tidigare beviljade men under ett budgetår inte utnyttjade pengar. Syftet var givetvis att pressa ned det svenska biståndsanslaget. Biståndspolitikerna kom mer och mer att fjärma sig från de grundläggande målen. De kommersiella inslagen blev desto fler.

Gapet är i dag stort mellan 1 % av den för 1984 beräknade BNP – 7 058 milj. kr. – och den del av den av regeringen framlagda biståndsbudgeten som kan hävdas utgöra rent utvecklingsbistånd, dvs. 6 314 milj. kr. Jag har då räknat in de 300 miljoner som regeringen tillförde i en tilläggsproposition, efter det att den i januari lagt fram sin biståndsbudget. Det saknas alltså 744 milj. kr. för att vi skall nå upp till 1 % av BNP. Detta är den korrekta uppgiften om hur Sverige uppfyller sitt enprocentsmål enligt ursprungliga riktlinjer.

Jag skall närmare motivera dessa siffror. Men först, herr talman, en annan sak: De svenska biståndspolitiska målsättningarna kunde en gång sammanfattas i uttrycket att bistånd skulle vara en gåva. Det svenska biståndet skulle främja en ekonomisk och social utveckling, som resulterade i högre levnadsstandard, större trygghet och ökad frihet för hela befolkningen. Det skulle stimulera de fattiga ländernas egna utvecklingsansträngningar, bidra till social och ekonomisk utjämning och medverka till en samhällsutveckling i demokratisk riktning.

I årets biståndsbudget anvisas 375 milj. kr. till s. k. u-krediter. Vad är detta? I propositionen betonas det värdefulla i att leverantörsföretagen kan ansöka om u-kredit bl. a. därför att det kan "sprida" kreditgivningen till sektorer och produkter där u-ländernas efterfrågan begränsas av otillräcklig kunskap om tillgängliga svenska resurser. Nästan "alla u-krediter som initieras av företagen avser projekt som samarbetsländerna själva infordrat

anbud på och som de följaktligen prioriterat för genomförande", heter det i propositionen.

I propositionen medges att kravet på "att u-krediterna skall användas för upphandling av svenska varor och tjänster utgör en restriktion i förhållande till det övergripande målet att projekten skall ha utvecklingsfrämjande betydelse för mottagarlandet".

Detta är icke gåvobistånd, herr talman, det är i stället subventioner till svenskt näringsliv av biståndsmedel.

Vpk stöder självfallet en ökad handel med u-länderna. Det innebär dock inte att vi accepterar att en ökad svensk handel med u-länderna styrs av transnationella bolags och svenska exportföretags intressen.

Nu säger man visserligen i propositionen att u-kreditsystemets karaktär av utvecklingspolitiskt instrument skall förstärkas – en strävan som främst skall komma till uttryck i valet av länder och projekt som skall ifrågakomma för kreditgivning. Principiellt skall u-krediterna gå till länder, vilkas utvecklingspolitik ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målsättningarna.

Men den här "principiella" inriktningen finns tydligen bara på papperet. För strax därefter säger utrikesministern i propositionen att de länder som kan bli aktuella bör vara kreditvärdiga eller på sikt bedömas få en tillfredsställande återbetalningsförmåga.

Får jag fråga utrikesministern: Är det något av våra nuvarande programländer som i så fall kan komma i fråga? Och om länder är kreditvärdiga, finns det då anledning att subventionera dessa med biståndsmedel? Det var den andra frågan till utrikesministern.

Jag måste fortsätta att återge vad som sägs i propositionen. Utrikesministern räknar med att den hittillsvarande kretsen av mottagare av u-krediter kan komma att vidgas till fler låg- och medelinkomstländer, särskilt vid kreditgivning i samverkan med andra finansärer, t. ex. internationella finansieringsorgan som Världsbanken, regionalbankerna eller Nordiska investeringsbanken. Får jag då ställa en tredje fråga till utrikesministern: Vilka länder tänker utrikesministern på i det här fallet? Det talas alltså om låg- och medelinkomstländer som kan bli föremål för u-krediter, finansierade över biståndsbudgeten.

Sveriges industriförbund har naturligtvis blivit bönhört av regeringen. Förbundet har ju varit missnöjt med att u-krediterna enbart eller i stor utsträckning varit inriktade på våra programländer.

U-krediterna är inte bistånd utan ett sätt att i samverkan med Världsbanken styra svenskt bistånd till en vidgad krets av även medelinkomstländer som är kreditvärdiga eller kan tänkas få en tillfredsställande återbetalningsförmåga. Exporteffekterna är redan säkrade.

Folkpartiets och centerns vaktslående om enprocentsmålet kommer också i en annan dager. Ni stödjer denna kommersialisering och har mer och mer avlägsnat er från de ursprungliga biståndspolitiska målen.

Vpk företräder en biståndspolitik med rakt motsatt inriktning: ett gåvobistånd som främjar mottagarländernas nationella oberoende politiskt och ekonomiskt, en demokratisk utveckling, social och ekonomisk utjäm-

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

ning i dessa länder och ett stärkande av motståndet mot de transnationella företagens utslagning av de råvaruproducerande länderna i tredje världen.

Svensk biståndspolitik enligt de ursprungligen fastlagda målen måste konsekvent tillämpad stå i harmoni med u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning.

Svensk handelspolitik – strikt skild från biståndspolitiken – skulle lika fullt kunna tjäna både nationella svenska intressen när det gäller tillförsel av råvaror och energi och u-ländernas behov av tekniskt kunnande och produkter. En krisbekämpande svensk industripolitik i enlighet med vad vpk föreslagit i motioner låter sig väl förenas med en till andelen ökad svensk handel med u-länderna. Svensk produktion skulle kunna upprätthållas och i vissa fall vidgas inom områden, där den i dag läggs ner av hänsyn till profitintressen. Vpk hävdar att enprocentsmålet skall uppnås under en treårsperiod. Det bör rensas från kommersiella inslag och i fortsättningen räknas enligt BNP och inte enligt BNI.

Jag skall nu så kort som möjligt gå över till ländervalet och storleken på biståndsanslagen till ett antal grannländer. Vpk föreslår en ökning utöver regeringens förslag av anslagen till Vietnam, Laos, Moçambique, Angola, Zimbabwe, Nicaragua och Etiopien. Dessa länder har enligt vår mening de bästa förutsättningarna för att leva upp till de biståndspolitiska mål som fastlagts av Sveriges riksdag. Det är länder, Margaretha af Ugglas och de båda representanterna för de två andra borgarpartierna, med någon form av planekonomier.

Generaldirektörer och andra u-landsexperter må säga vad de vill i olika tidskrifter om planekonomiernas totala misslyckanden med att höja produktivitet och produktion såväl när det gäller exportgrödor och andra exportprodukter som i fråga om livsmedel och andra varor för hemmamarknaden. De måste uttrycka sig så för att tillfredsställa de olika smakriktningar som är engagerade i biståndspolitiska frågor. Men inte är det särskilt väl genomarbetade analyser de för till torgs.

Låt mig först ta upp vad de helt utelämnar t. ex. i fallet Vietnam. För inte så länge sedan har en välutrustad stormakt på det mest bestialiska sätt bombat detta land sönder och samman, förgiftat dess jordar och skogar samt lämnat efter sig skadade och lemlästade människor. Det tar tid att reparera sådana skador, herr talman. Det är inte så lätt för ett av världens fattigaste länder att snabbt resa sig från förödelsen och få i gång ett väl fungerande jordbruk och en väl fungerande administration.

Låt mig påminna de tyckare som dömer ut planekonomierna om följande fakta. Andelen läs- och skrivkunniga av den vuxna befolkningen i Vietnam är mycket stor och enligt uppgift 90 %. Ställ denna siffra mot andelen läs- och skrivkunniga i Indien, Sri Lanka eller Bangladesh. Dessa tre länder har ju den förlovade marknadsekonomi. Medellivslängden i Vietnam är 60 år enligt de uppgifter jag har. Ställ detta mot medellivslängden i de tre nämnda länderna med den förlovade marknadsekonomi. BNP per invånare i Vietnam är 800 kr. I Sverige är den 68 500 kr.

En frilansjournalist vid namn Pierre Frühling har på SIDA:s uppdrag

utarbetat en skrift om Bai Bang. Jag skulle vilja rekommendera Margaretha af Ugglas och de andra mot Vietnam kraxande korporna i denna kammare att läsa den broschyren. Den är mycket kritisk – men jag tycker rättvist kritisk – mot Bai Bang, mot de svenska myndigheterna och mot myndigheterna i Vietnam. Låt mig citera litet ur denna broschyr om tillståndet i Hanoi i norra Vietnam: ”I Hanoi finns inga våldsamma klasskillnader, inga spetälska tiggare och inga iögonfallande rika med kock, trädgårdsmästare, nattvakt och chaufför med limousine. Här verkar knappast ens finnas någon medelklass i exempelvis thailändsk, latinamerikansk eller afrikansk mening. I Hanoi kan jag se inte bara att Vietnam är ett utpräglat jordbruksland. Här kan jag också se att norra Vietnams bönder kan försörja sig på sina jordar och att de inte blir bortkörda av storbönder, penningutlånare eller multinationella livsmedelsbolag. Annars skulle staden vara mycket större, annars skulle här finnas slumområden. Och mängder av svältande barn med uppsvällda magar. Här finns i stället delad fattigdom, låt vara ofta på gränsen till nöd. Det är ändå stor skillnad.”

Jag vill fråga de tre borgerliga representanter som varit uppe i talarstolen: Kan ni säga något programland med marknadsekonomi som kan visa upp samma solidaritet som Vietnam när det gäller att fördela de knappa resurserna jämnt till befolkningen?

Herr talman! Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att räkna upp ytterligare länder där vi vill öka biståndet och visa på de förhållanden som råder i dessa länder. Låt mig bara påminna om att Angola och Moçambique har varit portugisiska kolonier med helt snedvridna ekonomier och en total brist på utbildad inhemsk expertis. Det är detta arv som fortfarande skapar problemen i dessa länder, inte planekonomin. Det är också de ständiga sabotagen mot dessa nu självständiga länder som skapar problem. Det är Sydafrika och av Sydafrika understödda terroristgrupper som slår sönder och förhindrar en snabb utveckling i dessa planekonomier.

Det är inte så, herr talman, att jag förnekar att det finns problem också i dessa länder. Det finns byråkrati, och det finns en stor tröghet också i deras administration. Detta är emellertid arv från kolonialmakterna, och det är arv från långvariga krig.

Vpk föreslår också upptagande av ett antal nya programländer. Det gäller Kampuchea, Cuba och Demokratiska Folkrepubliken Yemen. Vi har tidigare utförligt motiverat varför vi anser att dessa länder skall upptas som programländer för svenskt bistånd. Jag hänvisar när det gäller motiveringarna till tidigare års debatter och till vad som står i protokollen.

Herr talman! Jag skall något kommentera frågan om mänskliga fri- och rättigheter i våra programländer. Jag frågade för några månader sedan en högt uppsatt person inom Amnesty om han kunde säga att det av våra 20 programländer fanns något land som inte bröt mot de mänskliga rättigheterna. Hans svar var efter en stunds funderande nej. Men han påpekade samtidigt att man måste förstå dessa länders situation och den svåra underutveckling de lever under, och att man inte automatiskt kan tala om demokratiska fri- och rättigheter såsom de fungerar i detta land eller i de

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

utvecklade ekonomierna.

Jag förnekar inte heller att även i länder med planekonomi åsidosätts de mänskliga fri- och rättigheterna. Men jag hävdar än en gång att man måste utgå ifrån de förhållanden som råder i resp. länder. Men jag menar också att vi bör vara observanta på detta och kritisera sådana förhållanden som kan uppstå i dessa länder.

Låt mig citera ifrån Stockholms Tidningen den 16 maj en intervju med Mitterrands rådgivare i utrikespolitiska frågor Debray:

”Europeerna måste komma ur sitt snäva synsätt när gäller ’Tredje världen’ anser Debray. ’Mänskliga rättigheter’ har blivit ett nytt opium för de intellektuella.

Talet om mänskliga rättigheter, det vill säga det handlar då vanligtvis om individens rättigheter, skjuter undan, döljer förrädiskt, folkens rätt. ’Mänskliga rättigheter’ är ett europeiskt begrepp som utgår från att individen existerar självständigt från sin sociala eller etniska grupp. Det här är något som absolut inte går att tillämpa på till exempel Indien eller det afrikanska samhället där gruppen har företräde framför individen.

– Dessutom är det ett egoistiskt begrepp, för det glömmes de nödvändiga omständigheterna för ett utövande av de mänskliga rättigheterna – det vill säga fred och rikedom.

Enligt Debray förhåller det sig med de mänskliga rättigheterna som med de engelska gräsmattorna: De behöver sju sekler för att bli perfekta och de måste vattnas varje morgon.”

Jag har velat säga detta, herr talman, då jag anser att de borgerliga för en vulgärdebatt om mänskliga fri- och rättigheter och icke är sanningsenliga och sakliga. Jag skall ta tre exempel där de borgerliga, om de hade ett allvar i sitt engagemang för de mänskliga fri- och rättigheterna i Tredje världen, borde ha reagerat, och där det pågår gigantiska brott.

När regimen i Sri Lanka hugger huvudet av tamilerna hörs inte ens en viskning till protest. Ni har chansen att protestera i talarstolen i dag och visa att ni menar allvar.

När Indien använder barn mellan 5 och 15 år i barnarbete tolv timmar och mer per dag – de flesta under 10 år i ett antal av 16 miljoner – då ljuder en öronbedövande tystnad från de borgerliga.

Jag fick ett brev från Kenyalkommittén i Göteborg i går. Där säger man att kenyanska säkerhetsstyrkor i februari i år genomförde en massaker på mellan 400 och 1 000 civila i Wajir i nordöstra Kenya.

Var fanns Korpås, Ångström och Margaretha af Ugglas?

Soldater och polis förde bort ca 5 000 personer till ett läger utanför flygbasen Wagalla, där de tvingades klä av sig och ligga på ökensanden utan mat eller dryck i flera dagar. Människor brändes levande, stenades till döds eller sköts ihjäl, berättar ett ögonvitne, stadsfullmäktigeledamoten Sugal Unshur för Londontidningen The Guardian.

Den 5 april 1984 rapporterade tidningen Le Monde att hittills 400 döda kunnat identifieras. Liken hade slängts i massgravar eller staplats i högar, som sedan antänts. Dessutom saknas minst 1 000 personer, som tros ha flytt

mot Etiopien och Somalia eller spärrats in i läger av armén.

Var är protesterna från de borgerliga? Ni kan inte vara okunniga om denna massaker. Ni kan inte vara okunniga om att politiska fångar i stort antal sitter inspärrade i Kenya.

Sverige deltog tillsammans med andra västeuropeiska länder nyligen i en uppvaktning av kenyanska myndigheter för att få garantier att katastrofhjälp skulle komma fram till det här området. Jag vill fråga utrikesministern: Har denna katastrofhjälp nått fram till dem som drabbades av massakern? Vad har den svenska regeringen gjort visavi de kenyanska myndigheterna när det gäller massakern? Har Sverige lämnat någon protest mot detta? Men den viktiga frågan är: Har katastrofhjälpen nått fram till dem som drabbades av dessa ohyggliga brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna?

De tre länder som jag nu nämnt är länder med den marknadsekonomi som de tre borgerliga partierna så varmt hyllar, länder där resurserna knappast fördelas rättvist, där kontrasterna mellan rika och fattiga är så tydligt markerade att man grips av vanmakt. Det är i själva verket marknadsekonomi som system som alstrar dessa kontraster och orättvisor.

Herr talman! Den enorma kampanj som nu bedrivs från borgerligt håll mot de länder som bevisligen någorlunda lever upp till de biståndspolitiska målen skall ses mot bakgrund av att de tre borgerliga partierna är medvetna om att deras favoritländer är totalt oförmögna att leva upp till dessa mål. Det gäller att med alla till buds stående medel smutskasta länder med planekonomier. Man går t. o. m. så långt att man nu är beredd att riva sönder en viktig princip för svenskt bistånd, nämligen landramarna, som ju ger mottagarländerna en viss stabilitet; de vet vad de får i bistånd under ett antal år och kan på så sätt ha en viss framförhållning. Jag förstår att de borgerliga vill göra detta med tanke på deras favoritländers inkompetens när det gäller att fördela resurser på ett rättvist sätt och med tanke på dessa länders brist på konkret utvecklingspolitik. De borgerliga talar om flexibilitet och effektivitet – inte för våra programländer utan för Sverige och svenska näringslivsintressen!

Jag anser, herr talman, till sist att det är viktigt att svensk opinion och alla de som är engagerade i solidaritetsarbete uppmärksammar de tre borgerliga partiernas reservation nr 8 – den är ganska avslöjande.

Oswald Söderqvist och Eva Hjelmström kommer i sina anföranden att ta upp södra Afrika, Centralamerika, Världsbanken och anslaget till SAREC.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga vpk-reservationer samt till reservationerna 22 och 23, undertecknade med Ångströms och mitt namn.

I detta anförande instämde Eva Hjelmström, Oswald Söderqvist, Alexander Chrisopoulos, Hans Petersson i Hallstahammar och Tommy Franzén (alla vpk).

Anf. 35 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Bertil Måbrink höll ett långt försvarstal för planekonomi. Jag nöjer mig i det här sammanhanget med att än en gång bara konstatera att

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

det inte finns något land med s. k. planekonomi som i ett längre perspektiv haft en positiv ekonomisk utveckling.

Sedan till Vietnam! Vietnam blev bombat och förstört under kriget mot USA. Vi ger ett bistånd till Vietnam för att man åter skall kunna bygga upp sitt land, men vi ger inte bistånd till Vietnam för att man skall föra ett anfällskrig mot ett grannland.

Det finns ingen klasskillnad i Vietnam, säger Bertil Måbrink. Jag påstår att det finns en stor och viktig klasskillnad i Vietnam. Det är den klasskillnad som finns mellan de människor som har sin rörelsefrihet och dem som har kastats i fängelse utan dom och rannsakan på grund av sina politiska åsikter. Det kan Amnesty intyga. Det är den klasskillnad som finns mellan en politisk diktatur och ett demokratiskt samhällsskick.

Till sist sade Bertil Måbrink att vi bedriver en vulgärdebatt om de mänskliga fri- och rättigheterna. Det var ett hårt påstående. Jag vill påstå att den debatt som vill främja de mänskliga fri- och rättigheterna aldrig kan bli vulgär.

Bertil Måbrink tog tre exempel – Sri Lanka, Indien och Kenya – och utropade dramatiskt: Var fanns bl. a. Rune Ångström när detta hände? Ja, var fanns Bertil Måbrink när det hände? Jag har aldrig tidigare hört Bertil Måbrink gå i bräschen för de här exemplen – måhända har jag inte kunnat följa varje steg som Bertil Måbrink tagit på den politiska banan. Men jag kan tala om för Bertil Måbrink att jag på mitt sätt har protesterat mot de övergrepp som skett i Indien och Kenya, och jag har själv konstaterat de övergrepp som skett mot minoriteten tamilerna i Sri Lanka. Men där vill jag göra ett beriktigande: Regeringen har försökt skydda denna minoritet mot övergrepp från majoritetsbefolkningen.

Anf. 36 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller planekonomierna vill jag säga att antingen uttalar sig Rune Ångström som han gör av okunnighet, eller också vill han inte erkänna att av de 20 programländer vi i dag har är det länderna med planekonomi som ligger närmast våra biståndspolitiska mål. Länderna med marknadsekonomi fjärrar sig mer och mer från våra biståndspolitiska mål – det är helt klart, Rune Ångström.

Sedan kan man kanske säga att om ekonomin i planekonomierna just nu står still eller rör sig mycket sakta i positiv riktning går den med våldsam fart djupare och djupare ned i länderna med marknadsekonomi.

Om Rune Ångström inte haft skyggglappar på sig när han varit ute och rest kan han inte komma ifrån att han i länder med planekonomi inte sett det som man ser i länder med marknadsekonomi: barn med av svält uppsvällda magar och tiggare, lyx och överflöd i vissa områden och en djup och hård fattigdom i vissa andra. Om Rune Ångström är ärlig borde han här i talarstolen säga: Nej, detta kan jag inte se i länder med planekonomi. Det är fattigdom i dessa länder också. Ja, men de små resurser som finns fördelas på ett rättvist sätt.

Sedan är det ju ganska avslöjande för Rune Ångström när han tafatt försöker värja sig för de tre exempel på länder som jag tog upp och där jag

anser att det begås ohyggliga brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna. När Rune Ångström höll sitt anförande här hördes inte ett ljud om detta. Han talade om mänskliga fri- och rättigheter när det gällde ett land, men han teg som muren i fråga om dessa tre länder. Det är ganska avslöjande för hur Rune Ångström ser på och hanterar frågan om de mänskliga fri- och rättigheterna. Jag har varje år i biståndsdebatterna tagit upp Indien, Sri Lanka, Bangladesh och Kenya. Där om behöver det inte råda något tvivel, inte ens hos Rune Ångström.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Anf. 37 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan på samtliga punkter.

Det är litet svårt att strukturera den här debatten. Den spänner över så vida fält, och vi har på socialdemokratisk sida kommit överens om att jag inledningsvis skall göra några allmänna kommentarer, varefter mina partikamrater i debatten kommer att diskutera detaljer i betänkandet. Det innebär alltså inte någon nonchalans mot de talare som varit före mig i talarstolen att jag inte berör allt vad de har sagt.

Herr talman! Jag har med uppmärksamhet lyssnat på företrädarna för oppositionen. Jag måste säga att det är ganska fantastiskt vilken lysande uppvisning som förekommit av en besvärande minnesförlust. Har ni, mina damer och herrar, glömt att de borgerliga partierna under sex år hade makten i det här landet och kunde göra alla de förändringar i biståndspolitiken som ni nu indignerat kräver att vi skall genomföra?

Margaretha af Ugglas talade i kraftiga ordalag om den socialistiska biståndspolitiken, som skulle kännetecknas av frikostighet och kravlöshet – hon använde även en lång rad andra liknande adjektiv. Varför gjorde de borgerliga partierna ingenting åt detta under de sex år ni hade ansvaret?

Rune Ångström talar så mycket om de mänskliga rättigheterna, och han säger mycket som jag kan instämma i. Men varför gjorde ni ifrån folkpartiets sida icke ett skvatt när ni under sex år hade det direkta avsvaret för u-hjälpen? Ni var tysta hela tiden. Det är nu ni skall göra så mycket. Nu ställer ni krav och kritiserar socialdemokratin för vår biståndspolitik.

Ni talar om ett socialdemokratiskt svek när det gäller biståndsnivån. Den kritik ni riktade mot moderaterna var ovanligt mild, trots att dessa i år ligger en miljard under er när det gäller biståndsnivån. Ändå vill ni regera ihop med moderaterna, om det blir en borgerlig seger i nästa val.

Ni försöker ge sken av att det trots allt råder borgerlig enighet om biståndspolitiken genom att ni lyckats skriva ihop er när det gäller kravet på en biståndspolitisk utredning. Inte minst utrikesutskottets vice ordförande, som under en tid var ordförande i den förra biståndspolitiska utredningen, bör känna till hur litet den utredningen ledde till, hur klen resultatet blev av de många årens utredande.

Kravet på en utredning nu är ett försök att låtsas som om det finns en borgerlig biståndspolitik, trots att ni när det gäller biståndsnivåerna ligger så oerhört långt ifrån varandra.

Herr talman! Såväl i utskottsbetänkandet som i den proposition vi behandlar talas det om nöden i den tredje världen. Det talas om torkan i Afrika, folkökningens problemen, flytningen till de stora städerna, jordförstörelsen, den stora och svåra finansiella krisen, och det noteras att man i Afrika upplever den moderna historiens allvarligaste hungerkatastrof. Det är i den internationella situationen vi i Sveriges riksdag i dag diskuterar biståndspolitik.

Det belopp som vi i dag kommer att bevilja är nästan 1 % av bruttonationalinkomsten – det fattas litet. Sture Korpås har frågat varför vi inte tog steget fullt ut när vi i tilläggspropositionen lade på 300 miljoner. Det har vi redan tidigare talat om. Ni har glömt att ni under sex borgerliga regeringsår totalt förstörde Sveriges ekonomi och att det var omöjligt att bibehålla enprocentsnivån den här gången. Men när vi lade på 300 miljoner, så var det 300 miljoner som vi kunde finansiera utan att öka budgetunderskottet. Men vi nådde inte fram till de ytterligare 150 miljonerna, för ni var inte beredda att medverka till att klara finansieringen.

Men när vi nu ligger på 0,98 % – det är den troliga siffran, men det beror litet grand på hur utfallet av BNI förra året blev – kan vi notera att många stora och ekonomiskt starka länder i världen ligger långt under oss: Västtyskland på 0,48 %, Schweiz på 0,25 % och Nordamerikas förenta stater på 0,27 %. Det väsentligaste målet för oss måste vara att i alla internationella fora medverka till att man i andra länder också når upp till den svenska biståndsvolymen. Men därutöver är det självklart att vi skall sträva efter att så snart som möjligt komma fram till 1 % av BNI, något som vi tidigare kunnat genomföra i Sverige.

Varför använder vi inte BNP i stället för BNI? frågar Bertil Måbrink. Svaret på den frågan är mycket enkel. Det beror på att detta är det internationellt använda måttet. Man räknar inte in räntorna på utlandsskulden i basen för beräkningarna av biståndet. Men om man tar bort dessa blir det BNI i stället för BNP. Där använder vi samma teknik i mätningarna som man gör i alla andra länder i världen. Det är ett sätt att mäta som OECD:s biståndsorganisation DAC har rekommenderat.

Herr talman! Oavsett om vi ligger på 1 % av bruttonationalinkomsten eller något där under, är det naturligtvis viktigt – och jag vill gärna understryka det – att detta bistånd används på ett sådant sätt att vi så långt det är möjligt når fram till de biståndspolitiska målen. Det får inte bli så att man bara för att nå upp till en viss biståndsnivå använder pengarna hur som helst. Det måste ställas krav på antingen att vi effektivt medverkar till lösandet av aktuella problem – svält, sjukdomar, andra katastrofer osv. – eller att vi på lång sikt medverkar till en utveckling i mottagarländerna. Det är angeläget att säga detta. Vi kan lägga litet olika mening i ordet "effektivitet", men jag utgår från att vi alla anser att vi så långt det är möjligt skall nå de mål för biståndet som vi satt upp. Det har ibland sagts att vi skall se till att de reserverade medlen kvickt skall ta slut, så att pengarna kommer till användning. Så får det inte gå till, eftersom användningen måste vara vettig, oavsett var nivån ligger.

Detta har också i hög grad att göra med SIDA:s – biståndsorganets – kapacitet. Utskottet har gjort en i och för sig ganska sensationell ändring i budgetpropositionen, när vi inte godtagit den automatiska nedskärningen av antalet tjänster i SIDA:s organisation. Vi har i stället flyttat över 2,2 miljoner från ett konsultanslag till SIDA:s myndighetsanslag. Det är en markering av att vi inte anser att det är möjligt för SIDA att tillgodose de krav vi ställer på SIDA, om man samtidigt avlövar organisationen tjänster. Det är dessutom så att konsulterna ofta är mer än dubbelt så dyra som de anställda i SIDA. Det finns alltså ingen anledning att i stället för att anställa arbetskraft på SIDA använda konsulter. Den markeringen i utrikesutskottets betänkande betraktar jag som väsentlig.

Samtidigt som vi liksom sker i budgetpropositionen betonar kravet på effektivitet vill vi självfallet också betona att det som vi en gång har beslutat beträffande u-hjälpen ju inte äger giltighet för alltid. Justeringar måste göras när erfarenheter vinnas. Vi har på tre olika punkter begärt att regeringen skall undersöka möjligheterna till revideringar av tekniken för u-hjälpen. Det gäller t. ex. beträffande landramarna.

Landramarna är i sig dock så betydelsefulla att vi inte ställer oss bakom de borgerliga kraven att de skall avskaffas. Genom att vi har en landram, stor eller liten, vet både vi och mottagarlandet ungefär hur mycket man disponerar, och man kan planera därefter. Men samtidigt har det visat sig att det finns exempel på att alltför fastlåsta landramar kan ha lett till stelhet i biståndspolitikerna. Därför är det bra om man kan hitta en teknik som innebär att landramarna är mindre fastlåsta.

Det finns olika möjligheter i det avseendet. Man kan tänka sig att en del av landramen är fixerad och att en annan del är rörlig, så att man därigenom kan anpassa sig till sådant som kan hända under den tid då biståndsavtal gäller. Men att man skall gå så långt som till att avskaffa landramstekniken finns det inte majoritet för i utrikesutskottet. Jag tycker att det är beklagligt att man från borgerlig sida helt vill kasta den gamla tekniken över bord. Det ligger så mycket av värde i tekniken med landramar att det skulle vara skada om den övergavs.

Herr talman! Det finns självfallet också på andra områden anledning att se över hur biståndet fungerar. Jag är för min del mycket känslig för frågan om de mänskliga rättigheterna. Utskottet skriver mycket starkt på denna punkt. Jag ber att på s. 25 i utskottets betänkande få citera fem rader, som jag tycker är centrala och bör återges i kammarens protokoll: "En diskussion om mänskliga rättigheter bör kunna föras med ett biståndsmottagarland inom ramen för ett biståndssamarbete på samma sätt som Sverige mot andra länder påtalar kränkningar av mänskliga rättigheter, utan att detta skall ses som en otillbörlig utrikespolitisk påtryckning."

Vi skall t. ex. i juni månad i år omförhandla biståndsavtalet med Etiopien. Jag finner alla skäl tala för att man i de förhandlingarna skall påtala de allvarliga kränkningar mot mänskliga rättigheter som sedan lång tid tillbaka förekommer i Etiopien och som förekom under alla de år då de borgerliga var i regeringsställning, utan att någon från borgerligt håll påtalade dem.

Det har förekommit exempel på att i kyrkorna insamlade medel inte når de rätta mottagarna i Etiopien, därför att regeringen på olika sätt stoppat försändelserna. Den är rädd för att gerillans styrka kan förbättras genom hjälpinsatserna och att en del kan komma de stridande krafterna till godo. Detta är naturligtvis för de organisationer som här hemma engagerar sig för biståndet djupt oroande.

Vi har alla skäl att i överläggningar med samarbetsländer påtala hur väsentligt det är för oss att man försöker tillgodose de mänskliga rättigheterna. Jag vill understryka detta, även om det också är så, som jag tidigare framhållit från denna talarstol, att man med hänsyn till historiska och kulturella traditioner inte kan ställa samma krav i dessa sammanhang som man ställer på de europeiska länderna.

Jag vill också framhålla att jag är orolig över händelseutvecklingen i Kampuchea. Jag vill understryka det som har sagts många gånger tidigare från vår sida, nämligen att det inte är acceptabelt att Vietnam för anfallskrig i Kampuchea samtidigt som man mottar svenskt bistånd. Jag hoppas att vi får tillfälle att tala med vietnamesiska företrädare om detta och markera hur allvarligt vi ser på det.

Men, herr talman, ärade damer och herrar, glöm inte bort att vi trots allt när vi ger svenskt bistånd inte ger det till regeringar utan till människor. Det är de barn som svälter – med uppsvällda magar, som Bertil Måbrink sade – de sjuka, människorna som lider av hunger och som drabbas av torkan vilka det svenska biståndet skall vända sig till, inte till ländernas regeringar.

Det vore horribelt om vi sade, att bara därför att ett land har fått en regim som icke respekterar mänskliga rättigheter skall vi överge de fattiga stackarna ute i de allra sämst ställda byarna. Det gäller svåra avvägningar, men vi får inte glömma att vi som en grund för våra insatser måste ha målet en bättre värld för alla dessa fattiga människor.

Herr talman! De enskilda organisationerna gör ett utomordentligt bra arbete – jag vill gärna understryka det. Den svenska u-hjälpen har växt fram ur deras engagemang. Men när vi säger detta riskerar vi att missförstås, och det har också missförståtts. De som i vårt biståndsorgan arbetar ute på fältet eller här hemma gör nämligen ett precis lika skickligt arbete. Vi får inte glömma de insatser som de statligt anställda biståndsarbetarna utför. De gör ett upppoffrande och utomordentligt fint arbete. Jag vill gärna säga detta samtidigt som jag vill ge en honnör åt de frivilliga krafter som samlar in pengar, som skickar ut dåligt betalda biståndsarbetare och som gör så fina insatser runtom i den fattiga världen.

Jag vill sluta med att säga, herr talman, att jag när jag talade om mänskliga rättigheter framhöll att man måste ställa krav på mottagarländerna. Men krav måste naturligtvis också i hög grad ställas på biståndets effektivitet. Utrikesutskottet har funnit att svenska biståndsinsatser på vissa håll i världen inte fungerar några år efter det att vi har engagerat oss i projekten. Anledningen härtill är att mottagarlandet inte har kapacitet eller intresse för att följa upp och slå vakt om det som de har fått. Detta är inte acceptabelt. Det är bättre att man under längre tid har ansvaret från svensk sida för olika

projekt, så att man ser att de fungerar, än att man hittar på nya och lämnar de gamla på ett tidigt stadium.

Men samtidigt som jag noterar detta vill jag också säga att vi måste ha en ständig dialog med samarbetspartnerna ute i världen, så att de ser till att gjorda svenska satsningar inte missköts. Det är avgörande för den svenska biståndsoptionen och för ett accepterande från Sveriges folk av att vi lämnar stora och växande summor till den fattiga världen.

Herr talman! Det talas ofta om misslyckanden i biståndspolitiken, och det finns sådana. I vad jag sagt ligger ett erkännande av det. Men låt oss inte glömma att det mesta av de medel som vi har använt har kommit väl fram, har kommit till goda ändamål och har gagnat människorna. Vi lär oss av erfarenheterna. Vi skall fortsätta att ta vara på dem och göra de justeringar som krävs av oss. Vi skall dock alltid ha klart för oss att varje människa som lever i vårt land har ett ansvar för att hjälpa till att några av våra kamrater där ute i den stora vida världen får det litet bättre än de har det nu.

Anf. 38 STURE KORPÅS (c) replik:

Herr talman! Några kommentarer i all vänlighet.

Varför gjorde vi inte allt det här som vi nu begär, under de sex år då vi hade regeringsansvar? Vad vi gjorde under de sex åren var att vi hela tiden hävdade enprocentsnivån. Det var en viktig insats av trepartiregeringen. Från centerns sida framförde vi redan tidigt under de sex åren ett program för en förändring av biståndet just i den riktning som nu har ett trepartistöd men som tyvärr inte hade det då. Vi var mycket nära att få en majoritet för den inriktningen i utrikesutskottet den gången, men det är sant som det stod i tidningarna då, att utrikesutskottets dåvarande socialdemokratiska vice ordförande genom speciella kontakter i kanslisammanhang lyckades förhindra att det blev en enighet.

Regeringarna under de sex åren förstörde så totalt Sveriges ekonomi, säger utskottets ordförande, att vi inte kan satsa de 150 miljoner som fattas upp till enprocentsnivån. Det är väl ändå att ta till.

Den förra utredningen tillsattes år 1972 med en socialdemokratisk ordförande och en socialdemokratisk sekreterare, med uppgift att utforma en socialdemokratisk biståndspolitik. Jag blev ordförande i den utredningen de allra sista veckorna av 1976. Då var arbetet färdigt, och det gällde bara att få fram betänkandet. Vi lämnade det två tre månader efter det att jag tillträtt som ordförande. Men jag lärde mig verkligen någonting om svenskt bistånd. Jag tror att många andra som arbetade i utredningen gjorde det också. I en reservation till den utredningen förde centerledamöterna resonemang – som vi sedan upprepat – av i hög grad samma innehåll som i våra reservationer i dag.

Anf. 39 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Stig Alemyr tycker inte om den borgerliga enigheten i utrikesutskottet på väsentliga punkter. Jag förstår honom. Socialdemokraterna står ovanligt tomhänta i dag inför den kris som svensk biståndspolitik

befinner sig i. Den regimorienterade biståndspolitiken håller inte längre. Det är faktiskt inte så som Stig Alemyr säger, att det statliga biståndet inte går till regeringar. Det är just detta det gör, och det är just det som är problemet med det statliga biståndet. Det når inte direkt ut till de nödlidande och de fattiga. Därför säger vi bl. a. från borgerligt håll att en ökad andel av biståndsmedlen skall slussas via enskilda organisationer.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Stig Alemyr. Vad är det egentligen som utskottets majoritet menar i sin skrivning i betänkandet? Där står det:

”Om bistånd genom enskilda organisationer skall förbli ett väsentligt inslag i Sveriges samarbete med utvecklingsländerna — —.” Är det så att man egentligen inte vet på vilken fot man skall stå här, och tycker man verkligen på socialdemokratiskt håll att det är ett väsentligt inslag i svensk biståndspolitik att öka andelen medel som slussas via enskilda organisationer?

Anf. 40 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag blev litet förvånad över röstläget hos Stig Alemyr när han indignerad sade att vi ensidigt hade kritiserat den socialdemokratiska regeringen för att biståndet inte nådde upp till enprocentsstrecket. Jag tycker att den kritik som jag framförde i själva sakfrågan var mycket mild i sammanhanget, i varje fall med tanke på de tidigare debatterna i detta ämne.

Vad jag ville ha besked om är varför den socialdemokratiska regeringen stannat, liksom den paralyserade tuppen inför kritistrecket, just under det psykologiska enprocentsmålet och inte kunnat ”ta klivet upp” med ytterligare 150 milj. kr. Det tycker jag var ganska märkligt när man ändå var så nära och vet att detta har varit ett stort debattämne både här hemma och internationellt.

Beträffande förändringarna i vår biståndsverksamhet vill jag säga att det ju gäller en observation, en studie som man gör fortlöpande. Det har trots allt gått ytterligare några år från det att det satt en borgerlig regering. Det finns anledning att ständigt göra förändringar då det gäller biståndsverksamhet. Jag tycker att det var synd att inte socialdemokraterna i utskottet hakade på de förslag till en utredning som vi väckt. Jag vill påstå att den debatt som vi förde i utskottet då det gällde just detta utredningskrav var mycket sansad och lugn, och vi tog och gav saksak. Därför kan jag inte förstå att det behöver bli något indignerat tal om just den saken.

Att man vill ha en översyn och därav följande förändringar tycker jag innebär en positiv anda i biståndsdebatten — det är ingenting att klandra.

Anf. 41 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Till Stig Alemyr vill jag helt kort säga att ändringen av beräkningsbas för biståndet från bruttonationalprodukt till bruttonationalinkomst, som Stig Alemyr säger, motiveras med att vi skall anpassa oss till det internationella sättet att mäta, inte minst inom GATT. Vi vet ju att det var den borgerliga regeringen som ändrade detta. Om jag inte har alldeles fel, föranledde detta kritik från socialdemokraterna, som då var i opposition.

Det är intressant att se vid vilken tidpunkt beräkningssättet ändrades. Det skedde när man talade om den stora krisen i västekonomierna. Ett faktum är att det gällde att spara in. Kunde man spara in på biståndet så gjorde man det, och då hittade man helt plötsligt på detta beräkningssätt med BNI. För kommande budgetår innebär detta en minskning med 155 milj. kr. jämfört med om man skulle ha räknat enligt BNP.

Jag tycker det är viktigt att detta blir sagt, och det är därför vi har tagit upp det: Det var en borgerlig regering som införde det nya sättet, och den fick kritik från vpk och från socialdemokraterna. Nu fortsätter en socialdemokratisk regering med det, och vi tycker inte att det är riktigt riktigt.

Anf. 42 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det är ju så att den svenska utlandsskulden under de senaste åren har ökat enormt. Räntorna på utlandslånen har nått så stora belopp att om man skulle välja den gamla idén med BNP, skulle det betyda en kraftigare höjning av u-hjälpen än vi f.n. har råd med. Man kan mycket väl i fortsättningen hålla fast vid BNI som beräkningsgrund och lägga sig på låt oss säga 1,1 eller 1,0 % av BNI – då når man samma effekt. Det är ganska praktiskt att man har samma mätmetod i de olika länder som engagerar sig i biståndspolitik.

Margaretha af Ugglas ställde en fråga till mig om vad vi menar om de enskilda organisationerna. Jag kan på den punkten inte missförstås. Jag uttalade mycket bestämt mitt förtroende för de enskilda organisationerna i mitt inlägg från talarstolen. Men det är naturligtvis inte alldeles säkert att alla organisationer i dag själva har den kapacitet som behövs för att ta emot mera pengar till u-hjälp, och därför ber vi regeringen att undersöka hur det står till med de olika enskilda organisationernas kapacitet i det här avseendet. Också i detta ligger ett förtroende för dem. Det är inte rimligt att de får mera pengar än de kan använda på ett förnuftigt sätt.

Margaretha af Ugglas talade i sitt anförande och även i sin replik om krisen i den svenska biståndspolitik. Jag skulle gärna vilja veta om utrikesutskottets vice ordförande, tillika medlemmen i SIDA:s styrelse, Sture Korpås vill instämma i att det förekommer en kris i svenskt biståndspolitik. Jag upplever det nämligen inte så. Jag menar att det i princip fungerar bra, men det finns ting som man måste ändra på, och dem skall vi justera efter hand som erfarenheter vinnas.

Sture Korpås lämnade en i och för sig intressant information till oss. Han sade att det hade varit möjligt att ändra biståndspolitik tidigare under de borgerliga regeringsåren, om man hade fått med sig sina borgerliga kamrater på det. Det betyder alltså att det var något borgerligt parti som inte var med på detta och som just nu har upptäckt att det är så mycket fel i den svenska biståndspolitik att man måste göra en stor utredning. Det vore värdefullt att få veta vem det är som just nu har kommit på hur allvarligt läget är men som inte märkte eller begrep detta under de sex år ni regerade.

Rune Ångström säger att det egentligen var ganska länge sedan de borgerliga hade regeringsansvaret. Det är klart att det är fråga om olika

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

tidsperspektiv, men det har bara gått drygt ett och ett halvt år sedan regeringsskiftet i Sverige. Såvitt jag vet fanns det i de förberedelser för förra årets biståndsbudget som ni höll på med inga tecken på att ni ville lägga om hela biståndspolitikens inriktning. Det betyder att det är en alldeles nyligen påkommen kritik som gör att ni nu finner att så mycket skall ändras och att man bl. a. skall ta itu med frågan om mänskliga rättigheter.

Flera har här undrat: Varför gick ni inte ända fram – lade till 150 miljoner – när förslaget om de 300 miljonerna kom i tilläggspropositionen? Jag förstår den frågan – den är berättigad. Men jag har redan besvarat den genom att säga att det i det förra beslutet fattades 450 miljoner. Vi kunde finansiera 300 miljoner, men inte de återstående 150. Det är sanningen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! När vi började med svenskt bistånd trodde vi att det var fråga om att föra över finansiella resurser. Det gjordes t. o. m. jämförelser med Marshallplanen i Europa. Sedan har vi undan för undan förstått att det inte har räckt till. Vi har sett hur u-länder med stora oljeinkomster ändå har förblivit underutvecklade. Vi har under senare år upplevt hur miljöfrågorna blivit de centrala frågorna i den fattiga världen, vilket vi inte förstod för 10 år sedan, ännu mindre för 15–20 år sedan. Det är i dag en ny situation, som har vuxit fram undan för undan. Det är det som motiverar att vi nu tänker om när det gäller formerna för biståndet. Om inte utskottets ordförande är medveten om denna förändring i u-ländernas situation och därmed också i förutsättningarna för att föra över ett meningsfullt bistånd är det inte mycket att diskutera. Det är nämligen detta som ligger bakom vår inställning.

Det är en förändrad situation för u-länderna och ändrade möjligheter när det gäller att föra över bistånd. Därför måste vi tänka om. Av den anledningen kommer vi med förslaget om en utredning. Vi har inte – som man trodde på 1970-talet – ett helt årtionde på oss för en utredning. Vi anser att detta utredningsarbete är så angeläget att det måste klaras av under 1985.

Anf. 44 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Uttrycket "kris i biståndspolitik" är egentligen inte mitt, utan det kommer från ett antal SIDA närstående u-landsexperten, som har skrivit en mycket intressant bok som heter just Kris i biståndspolitik. Statssekreterare Edgren har medverkat i denna bok. Jag rekommenderar utrikesutskottets ordförande att läsa den. Utrikesutskottets ordförande borde också av egna iakttagelser och av egen läsning om utvecklingen i Tanzania och Moçambique – ja, den katastrofala utvecklingen över huvud taget i Afrika – vara mindre förvånad över detta uttryckssätt. Har Stig Alemyr alldeles missat vårens debatt? En av rubrikerna i den har varit U-landsexpert: Biståndet ökar förtrycket. Gösta Edgren skrev i DN: Vi riskerar att öka fattigdomen.

Svensk biståndspolitik befinner sig i ett mycket allvarligt läge. Vi måste verkligen försöka ändra dess inriktning och innehåll, så att vi sanningsenligt och med ansvar kan säga att vi gör någonting för att hjälpa de nödlidande och fattiga. Det fordras en sådan ändring för att vi till våra väljare skall kunna säga: Biståndet når fram. Det är värt att ni satsar pengar på svensk u-hjälp.

Anf. 45 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! I mitt anförande framgick det klart, liksom det gör av utrikesutskottets betänkande, att vi är medvetna om den allvarliga krisen i tredje världen. Men om det skall tolkas som att det också är en kris i svensk biståndspolitik, använder vi orden på olika sätt.

Med de förutsättningar som finns i världen nu måste vi göra justeringar, t. ex. inrikta oss mer på katastrofhjälp – vilket också sker – för att hjälpa folk ur t. ex. den allra svåraste torkkrisen. Men att det skulle betyda att den svenska biståndsinsatsen som sådan befinner sig i kris har jag inte godtagit.

Jag noterade också att Sture Korpås inte besvarade min direkta fråga till vice ordföranden i utrikesutskottet om han delar den uppfattning som här har framförts, att vår biståndspolitik befinner sig i kris.

Jag är naturligtvis, Sture Korpås, medveten om att förutsättningarna förändras, och jag är också beredd att medverka till ändringar av vår biståndspolitik successivt med hänsyn till den utveckling som sker i världen. Men det behöver inte nödvändigtvis leda till att vi skall ha en stor parlamentarisk utredning om detta. Vi klarar det genom arbete från fall till fall i regeringskansliet och i utrikesutskottet.

Anf. 46 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Det finns en bred och engagerad biståndspolitisk opinion i landet. Jag finner detta särskilt glädjande mot bakgrunden av att många utvecklingsländer nu utsätts för de svåraste påfrestningarna på mycket länge. Det betyder att Sverige även i fortsättningen kan föra en generös biståndspolitik.

Afrika går mot den värsta svältkatastrofen i modern tid. Situationen är särskilt allvarlig i länderna söder om Sahara. Där finner vi hälften av huvudmottagarländerna för svenskt bistånd.

Krisens orsaker är desamma i många länder. Dit hör en snabb folkökning, överutnyttjande av jordar, skövling av skogar och en förödande torka.

Den onda cirkeln har gradvis slutits genom det senaste decenniets tillbakagång i världsekonomin som drabbat de afrikanska länderna särskilt hårt.

Med minskade exportintäkter måste importen strypas. På grund av brist på reservdelar körs fabriker efter hand i botten. Underhåll av fordon, järnvägar, el- och telefonnät eftersätts. Minskad produktion och försvarad distribution leder i sin tur till minskad tillgång på konsumtionsvaror framför allt på landsbygden. När inget finns att köpa återgår bönderna till självushåll. Det leder till att den svåra livsmedelsbristen ytterligare förvärras.

Alla dessa problem innebär en väldig utmaning både för de drabbade

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

länderna och för det internationella samfundet.

Regeringen har föreslagit en rad olika åtgärder som tar sikte på både den akuta svältsituationen och de mer långsiktiga strukturella utvecklingsproblemen. Det gäller riktlinjer och insatser av både biståndspolitisk, handelspolitisk och utrikespolitisk karaktär. Det är regeringens avsikt att knyta ihop dessa olika element till en mer sammanhållen u-landspolitik i södra Afrika.

Vi hoppas att få diskutera dessa frågor vid det möte i Stockholm nästa månad till vilket Sverige tillsammans med övriga nordiska länder inbjudit utrikesministrarna från frontstaterna runt Sydafrika. Detta sedan länge planerade möte får särskild vikt till följd av Sydafrikas politik i regionen.

I många u-länder, inte minst de afrikanska, underminerar den ekonomiska krisen en redan bräcklig social och politisk stabilitet. I en situation av hårdnande motsättningar försvagas de demokratiska krafterna och respekten för mänskliga rättigheter. Sverige som demokrati har en skyldighet att främja dessa värden.

För att vi skall komma till rätta med skuldkrisen i tredje världen måste den nuvarande utvecklingen av de internationella kapitalflödena brytas. Affärsbankernas långivning till dessa länder har kraftigt sjunkit de senaste åren.

Detsamma gäller offentliga kapitalöverföringar. Hittills har IMF och Världsbanken svarat för ett nettoflöde. Snart väntas de på sin höjd balansera återbetalningarna. Samtidigt stagnerar flödet av bistånd.

De fattigare u-länderna har drabbats särskilt hårt av att världsmarknadspriserna på många råvaror är lägre än på många decennier. U-länderna måste få en rimlig betalning för sina exportvaror, och den växande protektionismen, som framför allt drabbat små och svaga länder, måste hejdas.

Utan en aktivering av ekonomierna i Latinamerika, Asien och Afrika kommer inte vi i industrivärlden att kunna lösa våra egna problem. Det är en följd av att det ömsesidiga beroendet mellan i- och u-ländernas ekonomier nu har blivit så stort. En varaktig ekonomisk och politisk stabilitet kan bara uppnås genom en utveckling i alla länder.

När FN:s generalsekreterare för mindre än två år sedan lade fram sin första rapport till generalförsamlingen tvingades han konstatera att det multilaterala samarbetsystemet befann sig i kris. Hans ord gällde både det politiska och det ekonomiska samarbetet mellan i-länder och u-länder.

Vi kan i dag konstatera att denna kris består. Den s. k. nord-syddialogen har inte visat några konkreta tecken till framsteg eller resultat.

På det ekonomiska området har särskilt stora förhoppningar knutits till internationella organisationer såsom Världsbanken, Internationella valutafonden, FN:s utvecklingsprogram och andra institutioner. Men dessa organisationers förmåga att lösa problemen är i sista hand beroende av regeringarnas politiska vilja att stödja dem.

Särskilt beklagligt är det att de organisationer som ansvarar för bistånd till de fattigaste och mest utsatta länderna i dag är de som har det svårast att skaffa pengar för sin verksamhet. Mot den bakgrunden är det lätt att förstå u-ländernas krav på upprättandet av nya institutioner och fonder för biståndsmedel. Från svensk sida anser vi dock läget så kritiskt och tiden så

knapp, att vi måste försöka förbättra och förändra de organ vi har i stället för att riva ned dem och bygga upp någonting nytt.

Internationella utvecklingsfonden (IDA) är den största och viktigaste finansieringskällan för långivning på mycket mjuka villkor till de fattigaste u-länderna.

Den överenskommelse som nyligen träffades om en sjunde påbyggnad av IDA:s resurser innebär en fortsatt stagnation av IDA-utlåningen. Inte sedan organisationen bildades 1963 har situationen varit så besvärlig för IDA. Regeringen stöder därför försöken att öka resurserna utöver vad som redan överenskommit.

51 länder, varav 33 i Afrika söder om Sahara, är beroende av IDA, och för vissa av dem är IDA den dominerande källan för utländskt bistånd. IDA:s samordnande och rådgivande funktion har haft en mycket stor betydelse för utvecklingsprocessen i många länder.

En huvuddel av IDA:s utlåning går till jordbruk och landsbygdsutveckling. Dessa projekt är inriktade på att höja småjordbrukens produktivitet, som ett sätt både att minska fattigdomen och att öka den totala jordbruksproduktionen. IDA-utlåningen har i betydande omfattning bidragit till att höja jordbruksproduktionen i Sydasiens. Det gäller t.ex. Indien, som nu är självförsörjande på livsmedelsområdet. En sådan jordbruksutveckling är svårare att få till stånd i Afrika, där IDA nu förstärker sina insatser. Icke desto mindre har IDA i flera afrikanska länder uppnått mycket goda resultat.

Även FN:s utvecklingsprogram (UNDP) står inför stora problem. De beror på stigande dollarkurs, inflation och stagnerande bidrag. I jämförelse med den ursprungligen planerade nivån har UNDP tvingats dra ned mottagarländernas planeringsutrymme till knappt hälften. Samtidigt har FN:s fackorgan stärkt sina möjligheter att själva besluta om fördelningen av FN-systemets totala resurser. UNDP:s roll som central biståndsfond och samordningsorgan för fackorganens biståndsverksamhet har därigenom allvarligt undergrävt. Risken finns att man kommer tillbaka till 60-talets splittrade FN-system.

Även för andra finansieringsorgan har det varit svårt att hålla verksamhetsnivån uppe. De regionala utvecklingsfonderna har nätt och jämnt lyckats bevara sin utlåningskapacitet. Den internationella jordbruksutvecklingsfonden, IFAD, står inför akuta finansieringsproblem.

Ett annat viktigt organ med omvitnat god effektivitet är UNICEF, FN:s barnfond. Inom ramen för sina ansträngningar att förbättra barnens och mödrarnas situation ägnar sig UNICEF åt flera viktiga områden.

Under 1983 satsade t.ex. UNICEF 68 miljoner dollar eller nära 30 % av sina totala resurser på bistånd för vattenförsörjning och hygien i 97 länder.

Jag är övertygad om att UNICEF:s nya program för barns överlevande och utveckling inom ramen för primärhälsovården också kommer att visa sig effektivt.

Fru talman! I budgetpropositionen ansåg regeringen att det ekonomiska läget var sådant att anslaget för utvecklingsbiståndet måste hållas på en oförändrad nivå. Det dröjde emellertid inte länge förrän vi fick information

om den allvarliga situationen för IDA, som jag just berört, och den alltmer förvärrade torkkatastrofen i Afrika. Dessa larmrapporter liksom vädjanden från olika grupper låg till grund för regeringens förslag om extra anslag på 300 milj. kr. till biståndet för budgetåret 1984/85. Det sammanlagda beloppet som föreslås i budgetpropositionen och tilläggspropositionen innebär att biståndet ökar till 7 046 milj. kr., ett belopp som utgör i det närmaste 1 % av bruttonationalinkomsten.

Fördelningen av anslagsökningen mellan multilateralt och bilateralt bistånd medför att det multilateralas andel ökar marginellt till 30 %. Denna ökning väntas fortsätta något de närmaste åren, vilket är naturligt med tanke på de internationella finansieringsorganens kris. Även det multilateralas biståndet riktas i mycket stor utsträckning till de fattigaste länderna.

Fru talman! Landprogrammets ställning har diskuterats i utrikesutskottet. Tekniken med landramar, som tillämpas också av de övriga nordiska länderna och av FN:s utvecklingsprogram UNDP, berör enligt min mening flera principer för relationen med våra huvudmottagarländer. Den innebär att vi kan göra fleråriga utfästelser om en finansiell ram, inom vilken båda parter kan ställa förslag om medlens användning. Denna teknik är ett uttryck inte bara för långsiktigheten i vårt engagemang, utan också för att samarbete äger rum mellan likvärdiga parter. Tar man bort den finansiella totalramen och låter samarbetet regleras enbart genom projektavtal, försätter man mottagarlandet i ett underläge. Motparten vet inte hur mycket pengar som finns tillgängliga för samarbete och har inte något annat val än att acceptera de projekt som givaren föreslår.

Bakom kritiken mot landprogrammeringen som metod ligger vissa negativa erfarenheter som inte skall förringas, men som inte enligt min mening kan tas till intäkt för att överge denna metod.

Det har förekommit att projekten i ett visst land försenats, vilket lett till reservationer som i sin tur har tömts med hjälp av importstödet. En sådan utväg kan vara ändamålsenlig i de fall då projektsamarbetet hämmas av en akut försörjningskris och landets myndigheter verkligen har kapacitet att utnyttja de varor som köps in via importstödet. Men i några fall har importstödet roll när det gäller att reducera reservationer på landprogrammen i praktiken resulterat i en sänkt kvalitet på biståndet. Det är emellertid ett problem som mycket väl kan lösas utan att man behöver ge upp själva landprogramtekniken.

För det första vill jag erinra om att våra regler för hanteringen av importstödet har skärpts. Vi vill undvika att biståndsmedel används till import av varor och utrustning som inte kan rätt utnyttjas och underhållas av mottagaren.

För det andra har jag i årets budgetproposition föreslagit, att regeringen skall få möjlighet att vid behov avtala med vissa länder om sänkt landram året efter det aktuella budgetåret, en befogenhet som vi i dag saknar. Sådana sänkningar kommer främst att ske om reservationer kan förutses.

En tredje åtgärd av betydelse för att modifiera landprogramtekniken är den kraftiga ökningen av katastrofanslaget. Eftersom tilläggspropositionens

anslagsökningar i första hand skall motverka torka och livsmedelsbrist i Afrika, skulle dess syften ha kunnat tillgodoses genom en höjning av ramarna för de programländer som är utsatta för torkan. Skälet till att regeringen valt att i stället lägga större delen av höjningen på katastrofanslaget är att vi härigenom med kort varsel kan ge stöd åt aktiviteter som är särskilt angelägna och som snabbt kan genomföras. Det är inte uteslutet att en del projekt som initieras på detta sätt så småningom kommer att föras in i det långsiktiga samarbetet inom landprogrammen. Men på kort sikt kan förstärkningen av katastrofanslaget ses som ett sätt att öka flexibiliteten i det bilaterala biståndet.

I den akuta ekonomiska kris som drabbat flera av programländerna och som i vissa fall skärpts genom inre konflikt eller politiskt tryck utifrån är det bilaterala utvecklingssamarbetet mer angeläget än någonsin. Stagnerande produktion, ökad skuldbörda, valutabrist och en ogynnsam befolkningsutveckling drar ofta till sig mera uppmärksamhet än resultaten av gemensamma utvecklingsansträngningar. Trots svårigheterna har många uppmuntrande resultat uppnåtts inom landsbygdsutveckling, hälsovård, utbildning, industriutveckling och andra samarbetssektorer. Biståndet har gynnat stora grupper bland den fattigare befolkningen.

Fru talman! Biståndsviljan i Sverige har sitt ursprung i de hjälpprogram som en gång inleddes av våra folkrörelser. Genom deras verksamhet spreds i Sverige kunskap om förhållandena i u-länderna.

I dag utgör biståndet via enskilda organisationer en av hörnpelarna i samarbetet med u-länderna. Samma hängivenhet, engagemang och offervilja som från början präglade folkrörelsernas biståndsverksamhet utmärker även i dag de enskilda organisationernas biståndsarbete.

Det är väl använt bistånd. De enskilda organisationerna bedriver ofta småskaliga projekt långt ute på landsbygden och når därför de fattigaste grupperna.

Genom detta bistånd har många organisationer byggts upp i u-länderna. Några exempel är producentkooperativ, kristna samfund, fackliga organisationer och kvinnoorganisationer. De svaga i samhället har fått möjlighet att samla sig för att ta till vara sina intressen. Förutsättningar skapas för ett stort och aktivt folkligt deltagande i det samhällsbygge som pågår i u-länderna. De nya organisationerna kan få samma roll i fråga om att förstärka och fördjupa den demokratiska utvecklingen som folkrörelserna har haft i Sverige under mer än ett sekel.

Organisationernas arbete och engagemang bidrar även till ökad förståelse för utvecklingsfrågor bland allmänheten i Sverige. Många människor engageras för insatser i tredje världen.

Den föreslagna höjningen av anslagen till enskilda organisationer skall ses som ett uttryck för regeringens förtroende för och starka stöd till dessa organisationers verksamhet. Samtidigt är det viktigt att organisationerna behåller sina särdrag och mobiliserar resurser för de aktiviteter de själva sätter i gång. Där finns sakkunskap och erfarenheter som skall tas till vara, men samhällets stöd får inte bli så omfattande att organisationerna reduceras

till instrument för det statliga biståndet.

De senaste årens debatt om förstärkning av sambandet mellan våra biståndsinsatser i u-länderna och den svenska samhällsekonomi har bl. a. lett till att frågor rörande samarbete med u-länder baserat på ömsesidigt intresse fått förnyad aktualitet. Samarbetet mellan de biståndsförvaltande organen och svenska företag och institutioner har fördjupats. En fortsatt utveckling av detta samarbete är en förutsättning för att man på sikt skall kunna bygga upp en bas för ett bredare u-landssamarbete i Sverige.

Samarbetet mellan svenska biståndsorgan och företag är väl utvecklat bl. a. i de insatser som förvaltas av beredningen för internationellt tekniskt samarbete, BITS. Med begränsade medel genomförs bl. a. kvalificerade utbildningsinsatser i samarbete och ofta gemensamt finansierade med svenska institutioner och företag. Vidare stöds samarbetet mellan institutioner i Sverige och i u-länderna.

Det tekniska samarbetet, som framför allt vänder sig till vissa länder utanför programlandskretsen, har visat sig vara verksamt för att utveckla ett vidgat politiskt och kommersiellt samarbete mellan Sverige och de aktuella länderna.

Utskottet tillstyrker budgetpropositionens förslag till förändring av u-kreditsystemet. Det betyder att dessa krediter fått en mer utvecklingsorienterad inriktning och ges på biståndspolitiska kriterier, inte som en del i den internationella kreditkonkurrensen. Självfallet måste man notera även deras positiva effekter på den svenska exporten.

U-krediterna ger ytterligare en möjlighet till samarbete med den svenska industrin. Med dessa krediter kan vi också i högre grad än tidigare styra flödet av finansieringsmedel till projekt och u-länder där stor utvecklingseffekt kan nås. Den svenska industrins kapacitet, inte minst i fråga om energi, telekommunikationer och transporter, tas väl till vara i u-kreditprogrammet. På sikt tror jag att effektiviteten förstärks när de företag och institutioner som önskar samarbeta med de svenska biståndsorganen får bättre erfarenhet av de riktlinjer som uppställts och när biståndsorganen får ökad kunskap om den situation som företagen verkar i.

Fru talman! Låt mig till sist beröra de önskemål som förts fram om en ny biståndspolitisk utredning. Den senaste parlamentariska utredningen om biståndspolitiken lades fram för sju år sedan, efter flera års arbete. Den presenterade en mycket grundlig genomgång av det svenska biståndets mål och medel, så som de utvecklats under en följd av år. Jag kan inte se att de grundläggande principerna skulle behöva omprövas så kort tid efter det att de blivit ingående behandlade och fastställda av riksdagen.

Det är visserligen sant att förhållandena i vissa av våra mottagarländer har förändrats på ett sätt som inte förutsågs. Men dessa problem är inte av den arten att de föranleder någon ändring av våra biståndspolitiska mål och principer. På den punkten är alla överens, vilket är viktigt att understryka. Däremot krävs en ändring när det gäller tillämpningen, resursinsatserna och några av våra arbetsmetoder. Jag välkomnar att utskottet i det syftet tagit initiativ till viss översyn av landprogrammeringen, samarbetet med de

enskilda organisationerna och SAREC:s verksamhet.

Regeringen har med de båda propositioner som nu föreligger gett sin bedömning av var biståndsbehoven är störst och vilka förändringar i våra arbetsmetoder och resursinsatser som är påkallade. Vi anser att våra förslag är inriktade på de mest angelägna behoven och på en effektiv resursanvändning.

Riksdagens kommentarer och synpunkter kommer att vara vägledande för politikens tillämpning. Här finns en länk mellan politikens utformning och tillämpning som är väl så effektiv som vad som kan åstadkommas genom en parlamentarisk utredning.

Anf. 47 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! I utrikesministerns välvilliga anförande anar man inte de allvarliga problem som möter utvecklingsarbetet i dag. Jag tycker att det hade varit på sin plats – när riksdagen nu har sin stora, årliga biståndsdebatt – att få höra utrikesministerns syn på något av den debatt som äger rum såväl internationellt som inom vårt land. Jag är övertygad om att Sverige har att ge synpunkter på den internationella debatten när Sverige deltar i internationella fora och i möten inom Norden. Det gäller ju möjligheterna att nå resultat som innebär framåtskridande och utveckling för de fattiga, i de ytterst svåra förhållanden som utvecklingsarbetet har att verka i.

Vi kan ju gå direkt till exempel beträffande svenska programländer, t. ex. Tanzania. Hade det inte varit värdefullt för kammaren att få höra något om utrikesministerns syn på hur det svenska biståndet fortsättningsvis skall utformas i Tanzania? Det gäller hur vi skall kunna bedriva jordbruksutveckling och landsbygdsutveckling i länder som vill föra en marxistisk utvecklingspolitik, som vill tvångskollektivisera jordbrukare.

Detta är stora och näraliggande problem, och utrikesministern måste fundera på dem åtminstone innan han skall träffa representanter för frontstaterna i det nordiska sammanhanget.

Har utrikesministern ingenting att säga till oss här i kammaren eller till den svenska allmänheten om hur vi skall höja effektiviteten i det svenska biståndet?

Låt mig till sist bara erinra kammaren om vad socialdemokraterna gjorde efter regimskiftet.

De skar ned anslaget till de särskilda programmen, de ökade anslaget till Vietnam, de höjde landramarna – alltså ökade koncentrationen på landprogrammeringen och landprogrammeringsprincipen –, de tog bort biståndsinpektören som var ett sätt att förbättra utvärderingen av biståndspolitik. Det har alltså skett en förändring och återigen en koncentration till den stela låsningen vid landramar och landprogram, och socialdemokraterna har minskat satsningen på de viktiga miljöfrågorna.

Anf. 48 STURE KÖRPÅS (c) replik:

Fru talman! Jag ställer mig helt bakom beskrivningen av situationen i framför allt Afrika, som utrikesministern inledde med. Jag uppskattar över

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

huvud taget den goda tonen i utrikesministerns anförande. Men jag måste kanske ändå invända mot bristen på slutsatser.

Utrikesministern redogjorde för svårigheterna i Afrika i dag – och de är dramatiska. Vi vet i dag så oerhört mycket mer om problemen där än vi gjorde för bara ett år sedan och naturligtvis ännu mycket mer i jämförelse med tidigare. Ändå säger utrikesministern att han inte kan se att förutsättningarna för vårt bistånd i grunden har ändrats.

För något mer än ett år sedan avskaffade faktiskt regeringen det särskilda anslaget för miljö, markvård och energi, vilket jag påpekade i mitt huvudanförande. Vi visste ändå då tillräckligt mycket om denna kris för att inse att detta var galet. Det låg ju inte minst ett negativt symbolvärde i den åtgärden.

Katastrofanslaget skall nu, om jag uppfattade utrikesministern rätt, i större utsträckning kunna utgöra en förstärkning av landramarna i länder som särskilt har drabbats av miljökatastrofen. Men miljökatastrofen följer ju inte principerna för vårt val av samarbetsländer. Den stora miljökatastrofen måste mötas med stora internationella satsningar, där man i första hand angriper de centrala problemen i miljökrisen. Miljökatastrofen kan inte avhjälpas genom att man ställer mer pengar till förfogande för vissa regeringar som vi samarbetar med. Vi vet ju vilka svårigheter som finns i Tanzania i dag t. ex.

Tror någon att Tanzania har möjligheter att märkbart möta miljökrisen då man befinner sig mitt uppe i alla sina andra problem? Tror någon att Moçambique i dag är berett att göra en stor insats för att möta den totala afrikanska krisen på det här området – eller Angola eller Zimbabwe? Det går inte att lösa dessa problem inom ramen för landramarna. Det måste företas stora satsningar utanför dem.

Anf. 49 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Jag vill i linje med Sture Korpås notera den hovsamma ton som utrikesministern hade i sitt anförande och de bemödanden han gjorde för att informera riksdagen om det aktuella läget då det gäller vår biståndspolitik. Det var ett positivt drag jag kunde notera i detta sammanhang.

Jag saknar väl också en del direkta slutsatser av de synpunkter som utrikesministern hade att anföra. Jag hade i mitt anförande tagit upp det speciella miljöanslaget som den nuvarande regeringen tog bort i sin första budgetproposition. Där anförde utrikesministern en del synpunkter som mycket nära sammanfaller med de intentioner som reservationen från de tre borgerliga partierna uttrycker. Jag tycker att en slutsats av det borde ha varit att man hade återfört miljöanslaget som ett särskilt anslag och alltså även anvisat särskilda pengar för detta. Det är ändå något väsensskilt från t. ex. det direkta katastrofanslaget.

Den uppräknig som regeringen gjorde i tilläggspropositionen var mycket välkommen, och den täcker in vissa brister på en del andra anslagsposter.

Sedan vill jag också konstatera att utrikesministern hade en positiv syn på en utvärdering av landprogrammeringen och att man skulle göra en

modifiering av den, på ett närmare studium av de enskilda organisationernas möjligheter att göra insatser lika väl som på en utredning beträffande SAREC:s verksamhet.

Detta är några av de viktiga punkterna i de utredningskrav som vi har framfört i en reservation. Jag beklagar att det inte gick att nå enighet i utskottet, så att vi hade kunnat få en samling kring just detta utredningskrav. Det var inte meningen att det skulle vara en långdragen och stor parlamentarisk utredning, utan det sades klart ifrån att den skulle vara operativ, arbeta på kort tid och så snabbt som möjligt lägga fram förslag.

Jag noterar vidare att vi inte fick höra någonting om Algeriet. Jag hoppas att utrikesministern vill undersöka om utrikesutskottet har fått alla handlingar som hör till detta aktuella fall.

Anf. 50 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Jag ställde några frågor till utrikesministern, inte minst när det gäller u-krediterna. Det sägs: Principiellt skall u-krediterna gå till länder vilkas utvecklingspolitik ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målsättningarna. Det anförs vidare: De länder som kan bli aktuella bör emellertid vara kreditvärdiga eller på viss sikt bedömas ha en tillfredsställande återbetalningsförmåga.

Jag frågade då: Vilka av de nuvarande programländerna lever upp till det?

Jag frågade vidare: Om det är länder som är kreditvärdiga, bör man då använda den del av u-krediterna som faller på biståndet till sådana länder?

Sedan frågade jag vilka låg- och medelinkomstländer som skall komma i fråga för u-krediterna när det gäller biståndsdelen av dessa. Är det Egypten, Indonesien och Singapore som man tänker på? Men de lever väl inte tillnärmelsevis upp till våra biståndspolitiska målsättningar? Utrikesministern borde kunna ge svar på den frågan.

Jag frågade vidare beträffande Kenya och den massaker som där skedde och som jag redogjorde för i mitt huvudanförande. Har katastrofhjälpen kommit fram till de drabbade i de här områdena? – Det är en viktig fråga, som kanske många ställer.

Jag vill också säga att det kan finnas ett visst fog för att efter första budgetåret sänka landramarna. Men man skall vara litet försiktig när man talar om stora reservationer och inte använda dem som argument för att sänka en landram. Reservationer kan vara positiva genom att de visar på en skärphet inte minst från hemmamyndighetens sida. Man slänger inte bara in pengar i ett projekt.

Vidare måste man skilja mellan oinvecklade reservationer och invecklade – som är till för att täcka kostnader för redan uppgjorda avtal om insatser i länder. Jag tycker således inte att man skall ta reserverade medel som en intäkt för att sänka landramarna.

Sedan beror det aldrig enbart på fel i mottagarländerna att det uppstår reservationer, därför att man inte får i gång ett projekt. Det kan också finnas fel hos givarlandet – att vi inte här har tillräcklig kapacitet. Detta är som

bekant ett bekymmer hos SIDA, som inte får tillräckligt med pengar. – Jag anser att det också bör sägas i sammanhanget.

Anf. 51 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag skall begagna de få minuter som står till mitt förfogande till att belysa några av de frågeställningar som har kommit upp.

Margaretha af Ugglas säger att jag i mitt inlägg inför kammaren alltför litet tog upp de problem som är förknippade med biståndspolitiken. Jag vill då framhålla att jag uppehöll mig mera vid krisen i u-länderna än vid den påstådda krisen i vår biståndspolitik. Jag anser inte att någon sådan kris föreligger.

Däremot är det självfallet svårigheter förenade med arbete i ett u-land. Vi kan tänka på svårigheterna här i Sverige att få företag att lokalisera sig till glesbygder. I sådana fall anförs allt möjligt – brist på skolor, kommunikationer, arbetsvana hos befolkningen osv. – som förklaring till att man inte kan driva näringar i dessa områden. Men när det gäller utvecklingsländerna förutsätts det att en industriell verksamhet skall kunna stampas ur jorden och framgångsrikt bedrivs. Det är för dem som vill söka exempel på svårigheter ingen särskilt magnifik uppgift att leta upp projekt där vi inte lyckats från början. Men det är ju då snarare fråga om att vara uthållig än att ge upp i tanke att det skulle vara omöjligt att genomföra projekten.

Jag vill också till Margaretha af Ugglas säga att det ingalunda är så att vi ger bistånd till länder där vissa typer av regimer är förhärskande, utan vi ger bistånd med utgångspunkt i ländernas sociala och ekonomiska förhållanden. Det är bara att konstatera att antalet demokratier i västerländsk mening troligen inte uppgår till mer än omkring 30, om man räknar generöst, bland jordens alla stater. Jag skall gärna medge att de länder till vilka vårt bistånd ges utgör ett ganska blandat sällskap i fråga om samhällssystem. Det är både marknadsekonomier och socialistiska ekonomier.

Jag är inte inne på den tanke som Margaretha af Ugglas ger uttryck för. Hon menade ju att vårt bistånd skulle koncentreras exempelvis till marknadsekonomierna och att vi skulle lämna andra ekonomiska system utanför – att vi således skulle använda vårt bistånd till att försöka tvinga på andra länder samhällssystem som inte vore valda av dem själva.

I detta sammanhang vill jag gärna komma in på frågan om huruvida man skall ha landprogram eller gå via projekt. Landprogrammen avser just att i samverkan med det land som det är fråga om få i gång ett samarbete mellan likvärdiga parter, så att man diskuterar sig fram till behoven i det land som det gäller och finner de lämpliga resurser som skall sättas in. Vi kommer inte utifrån och säger: Var så goda, här är vårt projekt – sätt i gång med detta! Nej, vi ställer i viss utsträckning finansiella resurser till förfogande för att sedan diskutera hur resurserna bäst används i varje särskilt land.

Jag kan inte finna att det är någon brist på demokrati i detta system, som alltså går ut på att låta de människor som närmast berörs av förhållandena få ett inflytande på utformningen av biståndet. Det är enligt min mening rimligare att göra på detta sätt än att sitta i Stockholm och besluta vad som

skall gälla i Sydostasien eller i Afrika, i tanke att man vet allting bättre än de människor som har svårigheterna närmast inpå sig.

När det gäller frågan om de särskilda programmen för energi samt för mark- och miljöfrågor är det ju riktigt att ett speciellt anslag härför en gång fanns, och det infördes 1980/81. Men biståndsmyndigheterna säger att de inte har goda erfarenheter av detta, och regeringen har därför på förslag från fackmyndigheterna beslutat att återgå till den gamla ordningen och fördela dessa resurser i huvudsak på länderna att användas där inom de särskilda landramarna.

Det är välkänt att den svenska biståndspolitiken i mycket stor utsträckning är inriktad på att få fram vatten, på att få jorden att ge skördar och på att över huvud taget skapa en bättre utveckling på landsbygden. Precis de mål som man har när man ställer krav på särskilda program för energi, för markvård och för miljöförbättring uppnås, även om det sker under diskussion med varje land för sig inom resp. länders landramar.

Jag vill erinra om att den av Sverige valda metoden inte är en svensk uppfinning. Den används också av övriga nordiska länder, som förmodligen har gjort samma erfarenheter under en lång period av biståndspolitik.

I de övriga inlägg som jag här särskilt vill kommentera har som vanligt Bertil Måbrink återvänt till frågan om u-landskrediterna och i det sammanhanget ställt en rad frågor. Först och främst anser Bertil Måbrink att man inte skall ge krediter till de länder som har någon återbetalningsförmåga. Men det vore väl ett ännu större svek att ge krediter till ett land, som är så fattigt att det inte kan betala tillbaka. Vi ger en rad afrikanska stater bistånd, och det skulle där vara rena bedrägeriet att säga att biståndet ges med återbetalnings-skyldighet.

Det finns grader av fattigdom. De flesta av de svenska programländerna måste få allt bistånd i form av gåvor utan någon som helst återbetalningsskyldighet. Några av våra programländer, t. ex. Indien som i dag av regeringen har beviljats en u-landskredit på 500 milj. kr., har en sådan ekonomi att återbetalningsförmåga föreligger.

Det finns även länder, som inte är programländer men som ändå kan vara i behov av bistånd. Gåvan behöver där inte vara så stor. Lämpligt är en kredit på mjukare villkor än kommersiella krediter. Det är klart att vi även ger kommersiella krediter, men då kallar vi det inte bistånd. Det enda vi kallar bistånd i våra särskilda u-landskrediter är den del som utgör gåva.

Jag kan inte uppfatta det såsom någon större brist att svenska företag och svenska anställda i dessa företag får glädje av att en beställning går till dem för leverans till andra länder. Men – och det kritiserar vi för ibland – den svenska leveransen kommer givetvis inte till stånd, om inte köparen frivilligt vill ha den och om inte vår varas eller tjänsts pris och kvalitet är överlägsen andras. Om så emellertid är fallet, kan en affär komma till stånd. Det skall visas i den enskilda affären med de olika länderna.

Om såsom ett led i affären ingår en viss gåva för att underlätta krediten, ges den gåvan självfallet primärt för att understödja befolkningen i det land som förvärvar produkten. Om sedan på köpet sysselsättningen ökar i Sverige

genom detta, måste det vara svårt för Bertil Måbrink att vid mötet med dessa människor förfasa sig över att en svensk leverans av elektrisk utrustning, pumpar eller annan utrustning kommer i fråga.

Till Rune Ångström vill jag slutligen säga att det han sade om tillfredsställelsen över att regeringen sett det möjligt att öka anslagen till biståndet utöver vad vi förutsåg i budgetpropositionen hälsar jag med stor tillfredsställelse. Jag ser ingen anledning att i den här frågan ta upp en polemik.

Anf. 52 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Det är naturligt att utrikesministern inte vill se en kris i biståndspolitik. Det är ju den politik han själv företräder. Han torde dock vara ganska ensam om att inte se den röda linjen i den socialdemokratiska biståndspolitik under 1970-talet, den linje som inneburit att man skulle satsa på s. k. progressiva länder – progressiva lika med socialistiska eller marxistiska. Bara man satsade på sådana länder skulle därmed allting bli bra, och de länderna visste ju bäst hur biståndet skulle omhändertas.

Allvarligt är att utrikesministern inte vill diskutera de ytterligt svåra problem som möter det svenska – och naturligtvis inte bara det svenska – utvecklingssamarbetet i många av våra huvudmottagarländer. Vad skall vi göra? Skall vi satsa på landsbygdsutveckling, jordbruksutveckling i ett land som självt satsar på statsfarmer och på att tvångskollektivisera småbrukare, vilket har en förödande effekt på livsmedelsproduktionen? Skall vi fortsätta med det, utrikesministern? Skall vi göra som biståndskontorschefen i Etiopien antyder satsa på s. k. systemneutrala insatser, där regimens politik kanske betyder något mindre? Detta är ytterligt allvarliga frågor.

Tydligen tycker utrikesministern inte att vi skall ha några synpunkter på detta. Vi i Stockholm vet ju så mycket mindre än man gör i landet självt. Det är naturligtvis ett slående påstående, men trots allt har vi väl här i Sverige vissa synpunkter när det gäller folkligt deltagande, incitament för småbrukare, vad vi tror är rätta sättet att stimulera människors egna produktiva insatser och när det gäller en riktig demokratisk utveckling. Vi har ju vissa mål för vår biståndspolitik, utrikesministern: demokratisk utveckling, ekonomisk tillväxt, oberoende, ekonomisk och social utveckling. I många av våra mottagarländer och i många av våra programländer bidrar vårt bistånd inte till något av dessa mål. Detta är krisen i svensk biståndspolitik.

Anf. 53 STURE KORPÅS (c) replik:

Fru talman! Först kort om det särskilda anslaget för miljö, markvård och energi. Utrikesministern sade att det togs bort på förslag av biståndsorganet. Detta kom faktiskt som en överraskning för mig. Jag har tydligen missat det, för jag har inte något minne av att detta var grundat på något förslag i SIDA:s petita. Har utrikesministern rätt på den punkten vill jag emellertid inte angripa honom för detta. Det får jag titta efter.

Jag delar i och för sig utrikesministerns uppfattning att det primära i den kris som i dag råder naturligtvis är krisen i u-världen, i den fattiga världen. Det primära är inte krisen i vår biståndspolitik eller i vår biståndsapparat.

Biståndsapparaten och biståndspolitikerna är emellertid tillkomna i en helt annan situation än den vi i dag ser i u-världen. Krisen finns, menar jag, i förhållandet mellan den apparat och den politik vi byggde upp och den verklighet som vi i dag har att arbeta med. Det är därför man behöver tänka om. Det fungerar inte med bara små förändringar.

Vi måste samla våra resurser. Vi måste ha ett högt bistånd, men vi måste också koncentrera våra resurser så, att de medför största effektivitet. Vi måste koncentrera dem till de behov som är särskilt angelägna. Detta är en koncentrationspunkt. Den andra är att vi måste koncentrera oss på det vi i Sverige har störst förutsättningar att hjälpa till med. Det är inget förmynderskap gentemot u-länderna om vi menar att vi skall göra det mesta och bästa vi kan med våra resurser. Det är inte att styra dem. Vi gör klart att på dessa områden, som vi då formulerar, där är Sverige berett att göra en ordentlig insats. Vi vill då ha ett samarbete med de internationella organisationerna och med de regionala program som finns hos de enskilda länder som har behov av detta.

Detta är inte att påverka någon på något sätt. Det är att använda våra resurser på bästa sätt för att möta jordens svåraste problem.

Anf. 54 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Jag förstår inte varför utrikesministern var så lugn i sitt huvudanförande men sedan tog i alldeles förfärligt när jag råkade nämna u-krediterna igen. Det är väl inte så märkvärdigt. Jag har frågeställningar kring detta. Det kan vi debattera som vänner emellan.

Jag kan väl förstå att utrikesministern och regeringen vill sälja så mycket svenska varor som möjligt. Vi har en utrikeshandelsminister som far jorden runt som en skottspole till alla möjliga länder och försöker se till att vår exportindustri får order. Det kan jag förstå, liksom att det finns krediter för sådant. Det har alla andra länder, och vi måste vara med, eftersom vi är ett kapitalistiskt land.

Men vad jag inte förstår, herr utrikesminister, är att 375 miljoner skall belasta biståndsbudgeten för sådan verksamhet. Jag menar att man bör skilja detta kommersiella – det är nämligen en kommersiell transaktion – från biståndsanslaget.

Men nu finns det där, herr utrikesminister. Det är alltså en 25-procentig gåvoandel av u-krediterna om jag fattat det rätt. Men låt då dessa enbart gå till våra 20 programländer och inte till några andra länder. Ni talar om låg- och medelinkomstländer och kreditvärdiga länder och alla möjliga sorters länder som också skall ta del av dessa 375 milj. kr. som ligger på biståndsbudgeten. Det är detta jag har reagerat mot, och det är väl inte så märkvärdigt att man reagerar.

Jag har frågat: Vilka länder är det? Är det Egypten, Indonesien osv. som helt plötsligt skall ha del av dessa biståndspengar? Det accepterar jag inte.

*Internationellt
utvecklings-
arbete m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Anf. 55 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Fru talman! Jag tyckte att utrikesministern hade en klar feltolkning av vårt förslag då det gällde projektbiståndet. Utrikesministern skissade ett förhandlingsläge där, som han uttryckte det, vi här i Stockholm skulle sitta och bestämma projekten. Vi skulle liksom veta allting bättre. Men det är ju inte alls meningen. Det skall inte gå till på det sättet om man går in för även den här typen av projektbistånd. Det skall ske en underhandling med vederbörande land. Projektet skall vara angeläget för det land man förhandlar med.

I nuvarande läge fastställs en penningssumma, och man förhandlar fram olika projekt omkring denna penningssumma. Med ett projektinriktat bistånd skall man först fastställa ett innehåll, ett projekt. Sedan kostnadsberäknas detta, och därefter beviljas anslaget. Det är tankegången i projektbiståndet enligt vår modell.

Jag tycker att det är en ganska stor skillnad mellan dessa två typer av bistånd.

Sedan några ord om Vietnam, mänskliga rättigheter och anfallskrig. Jag skulle vilja att utrikesministern gav sin syn på om vi skall förhandla fram ett landprogram med Vietnam. När ett land så uppenbart bryter mot de mänskliga rättigheterna och dessutom har startat ett anfallskrig, bör enligt min och folkpartiets mening insatserna i ett sådant land begränsas till de humanitära insatserna. De kan för all del vara av betydande omfattning, men det bör finnas en klar skillnad mellan insatser i ett land som har en sådan politik och utveckling som Vietnam och insatser enligt den policy i övrigt som tillämpas när bistånd beviljas.

Beträffande regeringens tilläggsproposition konstaterar jag att det är bra att man där beviljar ytterligare 300 milj. kr. Men det var synd att anslaget inte gick upp till 450 milj. kr., varvid man skulle ha infriat enprocentmålet. Skälet till att man beviljade dessa 300 miljoner anges vara torkkatastrofen i Afrika. Rapporten om den katastrofen var av ett mycket gammalt datum.

Anf. 56 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Jag har det intrycket att Margaretha af Ugglas hoppas och tror att det går att finna en modell för hur vårt bistånd skall bedrivas som, när man väl funnit denna underbara modell, kan användas i alla tänkbara delar av världen. Den skall man nu finna genom att studera de svårigheter som vi har och sedan konstruera den nya tekniken. Men det verkliga läget är att skillnaderna mellan de olika länder där vi arbetar är enorma. Därför måste man specialarrangera ett bistånd för varje enskilt land efter landets förutsättningar och behov. Även om jag kan uppskatta denna önskan om enhetlighet, systematik och allt annat fint, tror jag att man får dra sig fram genom att noggrant studera förhållandena i de länder som man avser att lämna bistånd till och därefter på grundval av resultatet av studierna avpassa biståndet. Då kommer det att vara stor skillnad mellan olika länder.

Det kommer alltid att föras en diskussion om man skall ha landprogram eller om man skall arbeta med projektbistånd. Det kommer alltid att föras en diskussion om hur mycket som skall gå till multilateralt bistånd genom

FN-organen och hur mycket som vi skall sköta själva. Det kommer alltid att föras en diskussion om vilka länder som, beroende på varierande utvecklingsnivå, skall få bistånd eller inte. De frågorna måste vi syssla med. Jag tycker att vi genom den särskilda myndighet där bl. a. riksdagspartierna och folkrörelserna är representerade kontinuerligt får ett underlag som ger regering och riksdag möjlighet att vid anslagsfördelningen göra en något så när säker bedömning.

Kravet på en utredning är faktiskt den enda punkt där det råder enighet mellan de borgerliga partierna. Det är väl därför som man framhåller den med en sådan emfas. Sture Korpås sade visserligen att de borgerliga partierna nu var eniga i fråga om biståndspolitiken. Men den enigheten varade inte längre än till nästa talare. Det visade sig att Rune Ångström hade den uppfattningen att det inte alls bestod någon enighet mellan t. ex. folkpartiet och moderata samlingspartiet. I hög grad misstänkliggjorde i stället Rune Ångström de motiv som moderata samlingspartiet kunde ha för olika förslag som var framlagda.

Medan jag nu är i färd med att referera till Rune Ångströms inlägg, vill jag också säga att frågan om u-krediter till Algeriet behandlades i en två timmar lång debatt här i riksdagen för ett par veckor sedan, och därför har jag inte önskat ta upp den ytterligare. På den särskilda frågan, om alla handlingar om Algeriet överlämnats till utrikesutskottet, vill jag dock svara att det lämnats anvisningar att man skall lämna över alla handlingar som har att göra med u-krediter till Algeriet.

Rune Ångström säger att vi helst borde ha gått upp med inte bara 300 milj. kr. utan 450 milj. kr. i samband med förhandlingarna i våras om extra anslag till u-hjälp och försvar.

Det hade varit mycket lättare att gå upp med detta belopp om vi hade fått det minsta stöd från t. ex. folkpartiet. Regeringen gick till partierna med förslag till höjningar av försvarsanslaget med 300 milj. kr. och av biståndsanslaget med 300 milj. kr. Försvarsanslaget satte de borgerliga partierna i gång med att pressa upp, och vi nådde så småningom en uppgörelse. När det gällde biståndsanslaget uppstod bland de två mittenpartierna en tankfull tystnad. Så småningom, när man upprepade gånger hade frågat dem om ingenting fanns kvar av vad som sagts i riksdagen tidigare om nödvändigheten av bistånd, svarade de: Varför lägger ni fram detta förslag? Ni vet ju att moderaterna är emot en höjning av biståndsanslaget.

Vad hade hindrat folkpartiet – om man hade en sådan brinnande önskan att höja biståndet – att göra en uppgörelse med vårt parti? Vi hade kunnat resonera om saken. Men bokstavligen inte en krona ville folkpartiet vid detta tillfälle satsa.

Folkpartiet hänvisade till att man hade lagt fram förslag i andra sammanhang. De förslagen skulle emellertid finansieras på annat sätt. Och hur skulle den finansieringen ske? Jo, bl. a. genom att skära ned ersättningen till folk som var sjuka, genom att skära ned pensionerna och genom att minska ersättningen till arbetslösa.

För regeringen var det främmande att låta biståndsanslaget höjas endast

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

under förutsättning att sänkning skedde av anslag för sociala ändamål. Vi anvisade förslaget att höja bensinskatten – vilket hade drabbat alla – eller att höja någon annan skatt, men det var fullkomligt omöjligt för folkpartiet att acceptera detta.

Därför var det en påtagligt stor skillnad mellan ord och handling i folkpartiets – och f.ö. även i det andra mittenpartiets – uppträdande. Att man nu efteråt kommer och säger att det var ett dåligt resultat av förhandlingarna har jag svårt att acceptera.

Jag vill också avvisa ett påstående som har förekommit i denna debatt, nämligen att det skulle ha varit omotiverat att regeringen samtidigt lade fram förslag om höjning av försvarsanslaget och höjning av biståndsanslaget.

Jag anser att vår säkerhetspolitik och vår biståndspolitik båda har ett fredsbevarande syfte: vår säkerhets- och försvarspolitik med det omedelbara intresset att skydda vårt eget land mot angrepp och uppehålla freden här; vår biståndspolitik genom att minska förutsättningar för kriser och krig i u-länderna. Sådana kriser och krig har alltid en tendens att genom stormaktsinblandning kunna sprida sig och få sina mest katastrofala följder kanske i Europa. Om man inte inser att det finns ett samband mellan bistånds- och fredspolitik, då har man gått miste om en väsentlig del av bakgrunden till att vi bör driva biståndspolitiken så starkt och varför den bör vara förknippad med övriga delar av vår utrikespolitik.

När det så slutligen gäller u-krediterna vill jag säga följande. Vi har ett behov av exportintäkter. Vi hade för ungefär två år sedan ett underskott i vår bytesbalans på 22 miljarder. Vi räknar nu med att i år nästan få balans. Det betyder att vi kan börja se fram mot en situation där våra exportintäkter är tillräckliga för att betala all import, u-hjälpen och räntorna på de stora skulder staten ådrog sig under åren 1976–1982.

Det betyder emellertid också att vi måste ta betalt för det vi säljer. Vi går inte ut och konkurrerar med varierande kreditvillkor – utom i de fall där det finns ett biståndsändamål. Då får det betalas över biståndsanslaget, inte genom att vi bedriver bistånd också på någon annan post i statens budget.

Bland de särskilda länder som kan komma i fråga för krediter men inte gåvobistånd kan jag nämna nordafrikanska stater som Algeriet, Tunisien och Egypten. De befinner sig på en sådan utvecklingsnivå att vi inte anser gåvobistånd nödvändigt. Däremot menar vi att de bör kunna ges krediter på rimliga villkor – och det är en förutsättning för att de skall kunna handla av oss.

Förste vice talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas och Rune Ångström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 57 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! Först vill jag korrigera en uppgift som utrikesministern just lämnade, nämligen att det i det betänkande som vi nu behandlar bara skulle finnas enighet mellan de borgerliga partierna på en punkt. Här finns fyra

gemensamma borgerliga reservationer. Det är reservationerna 8, 11, 12 och 29.

Av debatten drar jag också den slutsatsen att vi får arbeta med en ny doktrin, nämligen doktrinen att en biståndspolitisk kris icke kan drabba Sverige, endast länder som mottar bistånd. Vi ger vårt bistånd – även om utfallet blir som i Tanzania. För bara 14 dagar sedan medgav utrikesministern att det svenska biståndet till Tanzania icke hade medverkat till ökad demokrati i landet.

”Den svenska u-hjälpsdebatten har – – – med tiden fått något vilset och trångt över sig. Den begränsar sig gärna till frågor om den svenska biståndspolitikens praktiska utformning men berör inte så ofta de principer hjälpen bygger på och ännu mindre de övergripande problemen: u-landspolitiken i stort.” Detta omdöme fällt av Sture Linnér i en artikel i Svenska Dagbladet den 27 mars 1984.

Sture Linnérs omdöme till trots har den svenska u-hjälpspolitiken inte lämnats opåverkad av den internationella, på gjorda erfarenheter grundade debatten. Den utvecklingsoptimism som rådde under u-hjälpens två första årtionden präglades av en tro på framgång genom industrialisering och ökat internationellt varuutbyte. Nu, inne i det tredje utvecklingsårtiondet, pågår en märkbar förskjutning mot en satsning på de fattigaste folkens egna basbehov.

Denna rörelse återfinns även i behandlingen av den internationella utvecklingsstrategin för FN:s nu löpande, tredje utvecklingsårtionde. Som målsättning för denna gäller bl. a. 1975 års Lima-deklaration, enligt vilken u-länderna år 2000 skall svara för 25 % av världens industriproduktion – en målsättning som har varit och är diskuterad. En särskild kommitté skall under 1984 se över möjligheterna till utvecklingsstrategins genomförande. Enligt FN:s generalförsamlings resolution 38/152 skall översynen fastställa orsakerna till att IDS målsättningar inte uppnåtts och ”genomföra den anpassning, intensifiering eller omformulering av de åtgärder, som förutsetts i strategin, i syfte att effektivt bidra till u-ländernas utveckling”.

Den förändrade synen på utvecklingshjälpens inriktning präglas av stor samstämmighet mellan utredare, experter och forskare. Jag skall, fru talman, ge några exempel härpå i sammanfattningens form. Genomgående är hur betoningen läggs på jordbrukets, och i dess förlängning, den areella produktionens utveckling.

1979 års nobelpristagare i ekonomi, Arthur Lewis, anser som viktigast att jordbrukets produktivitet förbättras i tredje världen – endast därigenom kan dess relationer till i-länderna förbättras. Arbetet härmed är långt och mödosamt, betonar Lewis, men av grundläggande betydelse för utvecklingen av det egna landets näringsliv. Lewis säger: ”Jordbruket måste kunna producera ett överskott av livsmedel och råvaror som skall konsumeras i den industriella sektorn, och det är välståndet hos bönderna som gör det möjligt för dem att vara en marknad för industrins produkter.” – Detta är en sanning som kineserna i dag arbetar efter.

Den egyptiske u-landsforskaren Samir Amin betonar att grunden för

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

utveckling måste vara nationella ansträngningar. Ekonomier skall byggas upp gradvis, och detta bör, enligt Amin, ske genom utveckling av jordbruk som bakom sig får en stödindustri.

Brandrapporten av 1980 anser att industrialisering ej ensamt kan avskaffa fattigdom. Det måste också till en bred satsning på arbetsintensivt jordbruk med ökad livsmedelsproduktion i u-länderna själva.

Den principiella inställning som anförda exempel redovisar kan även uppfattas vara regeringens. På s. 41 i bil. 5, proposition 1983/84:100 uttalas: "Landsbygdsutveckling i form av resurstillväxt för de fattiga har fortfarande högsta prioritet inom det svenska biståndet."

Denna uttalade prioritering har dock ännu inte i någon högre grad påverkat fördelningen av biståndsmedlen. Av svenskt bilateralt bistånd går endast 13 % till jordbrukssektorn. Tre fjärdedelar av anslaget går till andra områden för ekonomisk tillväxt, såsom industrier, kraftverk, kommunikation och importstöd.

Denna disproportions mellan hjälp av högsta prioritet och av lägre prioritet är ett uttryck för bristande flexibilitet i vår biståndspolitik. I debatten har vi från moderat håll påtalat detta och framhållit det nödvändiga i att anpassa vårt bistånds inriktning till utvecklingens krav. Denna uppfattning framför vi även nu i ett antal reservationer till utrikesutskottets betänkande 1983/84:15. Jag skall här närmare beröra dem som har anknytning till områdena areell produktion, vattenförsörjning och naturkapitalets bevarande och utveckling.

Hithörande frågor behandlas i fyra gemensamma borgerliga reservationer, nr 8, 11, 12 och 29, samt ett särskilt yttrande, nr 2.

Behovet av ökad flexibilitet i det svenska biståndet tas upp i motionerna 534, 765, 966 och 1173. I dessa pekas på den brist på flexibilitet som inryms i det stela landprogrammeringssystemet. Utskottsmajoriteten delar uppfattningen att projektbistånd ofta ger större flexibilitet för givarlandet, men framhåller samtidigt att landprogrammeringens syfte är att ge mottagarlandet ökad flexibilitet. Motionerna avstyrks därmed.

Motiveringen har föga bärkraft, inte minst med erfarenhet av hur vissa biståndsländer, exempelvis Tanzania, införlivar stödet i sin egen ekonomi och råkar in i ett allt djupare beroendeförhållande till givarlandet. Därmed försämras möjligheterna till konsekventa, långsiktiga utvecklingsinsatser, och flexibiliteten förefinns endast inom ramen för kortsiktiga nödlösningar. Verknningar av detta slag redovisar bl. a. Peter Bauer, professor i u-ländernas ekonomi vid London School of Economics. Han har därvid Tanzania som referensobjekt. Till Bauers huvudteser hör att centralplanering inte är en förutsättning för ekonomisk utveckling utan snarare har en fördröjande effekt samt vidare att u-hjälp sällan når ut till de mest behövande utan i stället bidrar till felaktig planering och hämmar den egna företagsamheten.

Reservationerna nr 11, 12 och 29 innehåller avsnitt som berör naturresurs- och miljöfrågor. Bakomliggande motioner avstyrks av utskottsmajoriteten.

I reservation 11 framhålls bl. a. möjligheten av att i biståndet använda svensk kompetens på miljöområdet samt att u-hjälpen långsiktigt bör

inriktas på att återställa och bygga upp förödda naturkapital. Utskottsmajoriteten glider förbi dessa frågeställningar och nöjer sig med att konstatera att hjälpen skall ges utifrån u-ländernas egna behov och att strävan efter ökat återflöde ej är ett mål i sig.

Reservation 12 om en begränsad biståndsutredning tar upp prioritering av bistånd som motverkar pågående förstörelse av naturmiljön samt påtalar behovet av en systematisk forskning och dokumentation kring underutveckling och global miljöförstörelse. Utskottsmajoriteten finner ej att behov av en utredning föreligger, utan fastslår att principerna för svenskt utvecklingssamarbete ligger fast och att dessa principer ej hindrar en fortgående anpassning till gjorda erfarenheter och nya behov.

Samma snäva behandling får motionerna 534, 966, 1173, 530 och 616 med förslag om återinrättande av en särskild anslagspost för miljö- och markvård samt energi. Utskottsmajoriteten konstaterar helt kort att tyngdpunkten för denna hjälp ligger inom landprogrammen.

Fru talman! Sammanfattningsvis blir intrycket av den socialdemokratiska biståndspolitiken att den präglas av en konservatism som utgör ett hinder för flexibilitet och nytänkande. Ej minst gäller detta på miljöområdet, där omedelbara åtgärder krävs för att komma till rätta med den enorma naturförstörelse som pågår och som ger globala återverkningar.

Denna motsträvighet mot nytänkande kommer fram i behandlingen av min motion 1552. Utskottet har givit den en ingående behandling, för vilket jag tackar, men stannar vid att till hälften anse den besvarad, medan återstående två yrkanden avstyrks. Detta avstyrkande är anledningen till mitt särskilda yttrande nr 2. Utöver vad som i detta anförs vill jag här något beröra utskottets motivering.

Utskottet säger sig ej "ha tillräckligt underlag för att föreslå en sådan särskild forskning om sambandet mellan vegetation och nederbördsklimat".

I min motion lägger jag fram konkreta siffror på detta samband, siffror som visar på drastiskt sänkta nederbördstal på grund av bortfall av transpirationsfuktighet på grund av förändringar av vegetationstäcket.

Runt om i världen fortsätter människan att föröda vegetationstäcket, ej minst genom skogsskövling och då företrädesvis i u-länderna. Enligt FAO:s uppskattningar har hälften av jordens skogar försvunnit sedan 1950.

Brasiliens tropiska regnskogar avverkas med en hastighet av 100 000 km² per år. Araucariaskogarna i söder är försvunna. Samma öde hotar den brasilianska savannen, där avskogningen sker mycket snabbare än i Amazonas regnskogar.

Enligt vad som har påvisats av Salati återbördar regnskogen 50 % av nederbörden till atmosfären.

En avverkning av regnskogen innebär enligt Jose A. Lutzenberger en regional klimatförändring med global återverkan.

Ökenspridningens samband med vegetationsförstörelse genom överbetning, överodling, vedtäkt och avskogning är fullt klarlagd. Som följd härav sker en omfattande jordflykt. Största transporten äger rum i den s. k. afro-atlantiska stoftplymen från Sahara och Sahel västerut över Atlanten till

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Västindien och Amerika. Sommaren 1974 drev under tre månader ca 200 miljoner ton jordstoff ut över Atlanten i flera pulser.

Jag vill fråga utskottets talesman: Är uppräknade exempel inte tillräckligt underlag för att ge stöd åt fortsatt forskning rörande sambandet mellan vegetation och nederbörds klimat samt till att finna vägar att i internationell samverkan skydda, återställa och vidareutveckla vegetationen? Vidare: Är inte påtalade problem av den angelägenhetsgrad och tyngd att de kan föranleda en översyn av svenska biståndsfunktioner, dessas flexibilitet och förmåga till utvecklingsfrämjande plangenomföranden, allt inom ramen för de grundläggande fyra biståndsmålen?

Anf. 58 STURE PALM (s):

Fru talman! Det har redan framhållits av utskottets ordförande att omfattningen av det biståndspolitiska betänkandet även i år har tvingat fram en uppdelning på olika delområden mellan utskottets företrädare.

Jag kommer för min del att uppehålla mig vid katastrofbiståndet, anslagen till de enskilda organisationerna, Kyrkornas världsråd och anslaget till SAREC. Dessa frågor har föranlett reservationerna 9, 24, 25, 26, 27, 34 och 42.

Årets budgetprövning av statsutgifterna blev genomgående mycket hård men beträffande biståndsanslagen har dock tilläggsproposition 154, som lämnades efter den stora budgetpropositionen i januari, givit ett något större manöverutrymme än vad som gällt övriga områden.

I proposition 154 anvisades 300 milj. kr. utöver vad som föreslogs i januari.

Dessa ytterligare 300 milj. kr. föreslås fördelas så att en tredjedel, dvs. 100 milj. kr., skall utgå till katastrofhjälpen, som därmed ökar till 360 milj. kr.

Detta påslag har motiverats med de mycket svåra försörjningsproblemen, som i ökad utsträckning främst drabbat befolkningen i vissa afrikanska länder. Det har utrikesministern alldeles nyss här i talarstolen uppehållit sig vid. Katastrofhjälpens uppgift är ju att tillgodose de omedelbara hjälpbehoven.

Genom denna ökning tillmötesgår man de krav som framförts i vissa motioner, och därför återstår det nu för kammaren att under denna punkt ta ställning till endast två reservationer.

Moderaterna uttalar i en reservation farhågor för att de enskilda länder som mottar reguljärt bistånd dessutom skulle kunna påräkna visst påslag ur katastrofposten. Moderaterna vänder sig mot detta.

Utskottsmajoriteten understryker däremot med stor tydlighet att huvudsyftet med den nuvarande landprogrammeringen är att mottagarländerna bör tillförsäkras en viss planeringstrygghet med de anslag som de väntas förfoga över. Det kan nämligen inte vara rimligt att ett katastrofdrabbat land skall behöva ta i anspråk det reguljära anslaget för att möta sådana exceptionella förhållanden, menar majoriteten. Därför finner utskottets majoritet det inte onaturligt att vissa reservationer kan uppkomma.

Dessutom understryks att riksdagen i ett tidigare uttalande (utrikesutskottets betänkande 1979/80:20) fastslagit att katastrofposten inte får användas så

att inriktningen och omfattningen av de av riksdagen fastställda biståndsin-
satserna i någon avsevärd mån förändras.

För att vara ännu tydligare tillägger utskottet i år i det betänkande som vi
nu behandlar: "Insatser som varit möjliga att förutse och planera bör så långt
det är möjligt belasta de för ändamålet avsedda anslagsposterna och som
regel inte katastrofposten."

Mot Jenna bakgrund avstyrks därför moderaternas yrkande i denna del.

Vpk begär i sin reservation att katastrofposten begränsas till 285 milj. kr. i
stället för de 360 milj. kr. som utskottsmajoriteten föreslår.

Vpk yrkar därför att det belopp som på detta sätt blir tillgängligt i stället
omfördelas till förmån för enskilda länder.

Utskottsmajoriteten, som delar departementschefens syn på världssväl-
tens aktuella problem, anser att regeringens förslag angående katastrofbis-
tåndet är väl motiverat. Därför yrkar utskottet avslag på denna vpk-motion.

Beträffande de enskilda organisationernas verksamhet är det sedan många
år ett känt faktum att dessa spelar en mycket aktiv och uppskattad roll i
kampen mot nöden i utvecklingsländerna. Det har bekräftats tidigare i
dagens debatt.

Besök i olika utvecklingsländer ger många bevis på vad detta arbete
betyder. Det gäller insatser som görs av människor med en okuvlig idealitet.

Dessa insatser har onekligen varit banbrytande, och statsmakterna har
mycket påtagligt visat sitt intresse och sin uppskattning genom att bevilja allt
större anslag för denna verksamhet.

Utskottet erinrar i sitt betänkande om att de enskilda organisationernas
andel av det totala biståndet under de gångna tio åren har fördubblats. Därtill
skall läggas de stora belopp ur katastrofposten och anslagsposterna för
humanitärt samarbete som i praktiken utbetalats via de enskilda organisatio-
nerna.

I årets budgetproposition föreslås nu att anslaget till de enskilda organisa-
tionerna ökas från f. n. 215 milj. kr. till 250 milj. kr. Det är alltså ett påslag
med 35 milj. kr. Det innebär en betydligt kraftigare ökning av detta anslag
jämfört med flertalet andra anslag i budgetförslaget.

Trots den föreslagna ökningen under ett enda budgetår och trots det
aktuella budgetläget föreligger ett antal reservationer från borgerligt håll i
detta betänkande, i vilka man yrkar på ännu kraftigare höjningar. I
moderaternas reservation nr 24 föreslås således en höjning, utöver regering-
ens förslag, med ytterligare 10 milj. kr.

I centerreservationen nr 25 föreslås en ökning med ytterligare 50 milj. kr.,
utöver de 250 milj. kr. som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår.

I anslutning till reservanternas förslag om ytterligare medel framhåller
utskottets majoritet att "det finns gränser för hur snabbt det är lämpligt att
öka biståndet via enskilda organisationer".

För egen del utgår jag från att även solen har sina fläckar. Det är därför
klart olämpligt att öka anslagen i sådan takt att de anslagsbeviljande organen
inte på ett tillfredsställande sätt kan följa utvecklingen på detta område. Vi
hanterar ju i denna kammare svenska folkets skattemedel.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

I den borgerliga reservationen nr 9 uttrycks i allmänna ordalag önskemålet om ökad satsning på de enskilda organisationerna. Reservanterna anser att den frågan borde behandlas av en ny biståndspolitisk utredning. Eftersom kravet på en ny biståndspolitisk utredning har tagits upp av såväl utrikesministern som utskottets ordförande har jag inte anledning att gå in på detta spörsmål.

Däremot vill jag rikta uppmärksamhet på utskottets uttalande beträffande behovet av en översyn beträffande de enskilda organisationernas kapacitet att ta emot bidrag för biståndsändamål från staten. Vi anser det angeläget att en sådan analys kommer till stånd.

Utskottsmajoriteten anser att genom en sådan översyn kan de olika synpunkter som framförts i de nämna motionerna bli föremål för en mer ingående behandling.

I detta sammanhang vill jag också rikta uppmärksamheten på det särskilda yttrande som Rune Ångström, folkpartiet, har lämnat i anslutning till utskottets utlåtande.

Det gäller yttrande nr 6 som behandlar frågan om en fond för frivilliga organisationer.

Detta märkliga förslag har sitt ursprung i folkpartimotionen 534, där det föreslås en särskild fond finansierad av biståndsmedel. Denna fond skulle ge stöd till organisationer som verkar för en demokratisk samhällsutveckling, rösträtt och föreningsfrihet, föreslår motionärerna.

Detta är en vacker tanke, men Rune Ångström har inte ens gjort ett försök att utveckla hur denna fond skall hanteras i utvecklingsländer med helt skilda förutsättningar. De ofullgångna tankarna har därför inte kunnat få någon anslutning i utskottet. Frågetecknen är alltför många och av både principiell och administrativ natur, vilket gör att förslagsställarna avstår från att ställa detta förslag under kammarens prövning.

I ett något hjälplöst försök har Rune Ångström helt nyligen här i talarstolen ifrågasatt om utskottsmajoritetens kallsinnighet till folkpartiets suddiga förslag skulle böttna i att vi andra inte skulle vilja ha en demokratisk utveckling i dessa länder. När Rune Ångström för ned debatten på denna överraskande låga nivå, förklarar det att han blivit helt ensam i utskottet i denna fråga. Han borde ha besparat kammaren denna fula plump i protokollet.

Med dessa kommentarer yrkar jag bifall till utskottets förslag även på dessa punkter.

I den gemensamma reservationen nr 34 föreslår centern och folkpartiet att biståndsmedel bör beviljas till Kyrkornas världsråd för den ”verksamhet som är inriktad på information och projekt om mänskliga rättigheter, nedrustning och fred i u-länder”, som det heter i skrivningen.

Utskottet uttrycker sin uppskattning av det arbete som Kyrkornas världsråd utför på detta område men framhåller att det måste vara SIDA:s uppgift att koncentrera sina insatser på egentligt utvecklingsarbete. Därför avstyrker utskottet motionen i denna del.

Treårsavtalet mellan Kyrkornas världsråd och SIDA löper ut i sommar och

skall nu förnyas. Enligt vad utskottet inhämtat kommer fredsdelen att uteslutas och avtalet kommer att koncentreras till mer närliggande, konkreta biståndsinsatser för utvecklingsländerna.

Slutligen några ord om det forskningsarbete som bedrivs av SAREC.

I motion 1553 från moderata samlingspartiet yrkas på att en prioritering bör ske av den forskning som är inriktad på u-ländernas egna naturresurser.

Utskottet erinrar i sitt betänkande om att SAREC har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor. Utskottet framhåller vidare att samordning mellan SIDA och SAREC sker fortlöpande men anser det ändå önskvärt att en ökad uppmärksamhet ägnas samordningsfrågorna inom de berörda forskningsområdena.

Utskottet föreslår därför att regeringen företar en översyn av SAREC:s verksamhet. Syftet bör vara att klarlägga om det finns behov av ytterligare koncentration av insatserna till de områden som ter sig mest angelägna för fortsatt svenskt utvecklingsbistånd.

Utskottet förväntar sig därför att resultatet av regeringens överväganden skall kunna föreläggas riksdagen redan genom nästa budgetproposition.

Vpk yrkar i motion nr 1556 att ytterligare 5 milj. kr. utöver regeringens förslag anslås för forskning på massmedia- och kommunikationsområdet till stöd för oberoende nyhetsbyråer i u-länderna. Utskottsmajoriteten anser att dessa syften bäst tillgodoses genom att u-ländernas egen kapacitet byggs upp på detta område.

Utskottet erinrar vidare om att Sverige sedan 1978 har lämnat bistånd med 600 milj. kr. på massmediaområdet där utbyggnaden av telekommunikationer intagit en central plats.

Under det gångna året har dessutom en arbetsgrupp som tillsatts av regeringen framlagt förslag till riktlinjer på de områden som berörs i motionen. En av denna arbetsgrupps slutsatser är att finansieringen av det bilaterala mediebiståndet bör gå över landramarna och lämnas över SIDA. Någon ytterligare medelstilleddning till SAREC är därför inte motiverad. Med denna motivering avstyrks motionen.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag anfört i anslutning till de olika punkterna jag behandlat i mitt inlägg yrkar jag bifall till utrikesutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 59 GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! När regeringen i fjol lade fram sitt förslag om neddragning av enprocentsmålet när det gäller vårt u-landsbistånd blev reaktionen bland svenska folket oerhört kraftig. Ideella organisationer, kvinno- och ungdomsorganisationer och kyrkorna opponerade sig på olika sätt. Denna manifestation från vårt folk gav oss besked om den starka känsla för och vilja till solidaritet som finns hos vårt folk. Det är väldigt bra att veta att människorna i vårt samhälle kände och känner ett så stort ansvar för medmänniskor i u-länderna. De känner ett större ansvar än socialdemokraterna.

Det är ju ändå positivt att regeringen lagt sin tilläggsproposition, även om den orsakat formella och tekniska problem. Fortfarande är det dock en gåta

att regeringen inte höjt anslaget så mycket att man nått upp till enprocentsmålet.

Socialdemokraterna får i denna fråga stöd av moderaterna, och de båda partierna visar sin bristande solidaritet gentemot u-ländernas folk. Som centerpartist känner jag glädje över att centerrörelsen inte sviktar när det gäller den internationella solidariteten. Vi står fast vid enprocentsmålet. Den utfästelsen har vi gjort tidigare, och den är alltför värdefull för att spolieras. Vi har också behövt enprocentsmålet som grund för att i internationella sammanhang med styrka och engagemang kunna agitera för ökat bistånd från andra länder.

Det är häpnadsväckande att socialdemokraterna tar detta steg tillbaka. Färdriktningen för vårt bistånd måste ju vara åt rakt motsatt håll. Här står vi och diskuterar en nedskärning av biståndet, när vi i stället borde diskutera en ökning – men det görs inte. Skall vi kunna medverka till fred och rättvisa i världen måste vi sträva mot en global utjämning. Det kräver ökat arbete och ett ökat engagemang från vår sida, och där duger inga steg tillbaka.

Centerns ungdomsförbund har i dagarna uttalat en önskan att höja vårt bistånd till 2 % inom tio år. Detta vittnar på ett glädjande sätt om även ungdomens ansvar i dessa frågor.

Sture Korpås har framfört centerns synpunkter när det gäller vårt framtida bistånd, och för att vinna tid nöjer jag mig med att instämma i hans anförande.

Vi i centern har tagit upp frågan om enskilda organisationers biståndsarbete i u-länder, och som vi framhållit i en reservation är detta arbete mycket effektivt. Jag kan här nöja mig med att instämma i vad utrikesministern sade, nämligen att detta arbete är en hörnpelare i vårt biståndsarbete. Vi har från centerns sida sagt att de enskilda organisationerna i ökad utsträckning bör användas som kanaler för biståndet. Vi föreslår därför en ökning med 50 milj. kr. Nu säger Sture Palm att solen har sina fläckar och att man mot den bakgrunden inte skall ge ökat bistånd till de enskilda organisationerna. Vad är det för fläckar det är fråga om, Sture Palm? Vilka fel gör de enskilda organisationerna som kan vara skäl till att man inte skall ge dem mer pengar?

Fyra politiska kvinnoförbund står bakom begäran att Stiftelsen Afro-Art skall ingå bland de svenska organisationer som erhåller stående årligt ekonomiskt stöd från SIDA:s anslag för u-landsinformation. Jag vill tacka utrikesutskottets majoritet för att man haft förståelse för Afro-Art och för att man har insett den betydelse som Afro-Art har. Stiftelsen Afro-Art har gjort en pionjärsats, framhåller utskottet, för introduktion i Sverige av hantverksprodukter från u-länderna. Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund och Sveriges Socialdemokratiska kvinnoförbund tillhör stiftarna av Afro-Art.

Jag hoppas att det inte anses otillbörligt att jag passar på att hälsa riksdagsmän, åhörare och tjänstemän välkomna till Afro-Art nere på Drottninggatan. Genom att handla där gör vi en insats för kvinnor i u-länderna.

Tyvärre har moderaterna reserverat sig på den här punkten, dvs. kört över

sitt kvinnoförbunds ordförande. I reservationen visar partiet sin bristande solidaritet, som den här gången går ut just över u-ländernas kvinnor.

Från centern har vi också reserverat oss till förmån för center- och folkpartimotionen beträffande Kyrkornas världsråd, som har ställt frågorna om sambandet mellan fred, utveckling och mänskliga rättigheter i fokus. SIDA har sedan länge haft ett nära samarbete med Kyrkornas världsråd, och det är angeläget att SIDA:s stöd till Kyrkornas världsråd fortsätter. Det går inte, som utskottet säger, att skilja ut insatser för fred och nedrustning och mänskliga rättigheter från utvecklingsbiståndet.

I dagarna redovisas de projekt som drivs av Kyrkornas världsråd i Matabeleland i Zimbabwe och som hotas av konflikt. Det är projekt för arbetslösa, som kväkarna driver. Stödet till konfliktlösningar är nödvändigt och kan vara en förutsättning för att man skall kunna genomföra projekt som t. ex. det aktuella sysselsättningsprojektet i Matabeleland.

Jag noterade med visst intresse utrikesministerns litet kritiska uttalande mot dem som inte inser sambandet mellan fredsarbete och utvecklingsbistånd. Den kritiken måste faktiskt drabba även socialdemokraterna i utskottet. Socialdemokrater och moderater säger nämligen i betänkandet, beträffande stöd till Kyrkornas världsråd, att utskottet delar "uppfattningen att SIDA:s trots allt begränsade resurser nödvändiggör en koncentration av insatserna till egentligt utvecklingssamarbete".

Det är synd att utrikesministern, med sin kloka syn på denna fråga, inte sitter i utskottet. Då hade Kyrkornas världsråd fått sina pengar!

I går följde socialdemokraterna regeringen när det gällde sexualbrottsfrågorna och frångick sina egna motioner. Jag kommer att begära votering på denna punkt och därmed ge socialdemokraterna möjlighet att också i dag följa utrikesministerns, och därmed förmodar jag hela regeringens, i detta fall mycket kloka uppfattning. Det kan ske närmast genom att rösta på center-folkpartireservationen i detta hänseende.

F. ö., fru talman, yrkar jag bifall till de reservationer som jag under-tecknat.

Anf. 60 STURE PALM (s) replik:

Fru talman! Med anledning av Gunnel Jonängs inlägg vill jag framhålla att jag sade att det har skett ett enormt kraftigt påslag på anslaget de enskilda organisationerna – från 215 miljoner till 250 miljoner på ett enda år. Det är alltså en ökning med 35 miljoner.

Nu begär de borgerliga att det skall göras en ny biståndspolitisk utredning. I samband med att man gör en utredning gör man ju en analys och en utvärdering av de resultat som har uppnåtts. Vi socialdemokrater har sagt att det för vår del kan räcka med att man gör en översyn inom vissa sektorer för att på det sättet åstadkomma en utvärdering av vad som har skett.

Och i så stor utsträckning har vi ändå varit med i det offentliga livet, att vi vet att man skall kunna sätta frågetecken för allt anslagsbeviljande. Det gäller även på detta område. Vi har givit de enskilda organisationerna många lovord för vad de uträttat, men vi kan naturligtvis inte svära på varenda krona

som anslås – inte heller till dessa organisationer.

Jag tror att det är av stort värde att man i den översyn av olika områden som skall göras ser även på den sektor som det här är fråga om.

Anf. 61 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Fru talman! Jag kan naturligtvis förstå om man tycker att man av budgetmässiga skäl inte har möjlighet att ge ytterligare pengar till de enskilda organisationerna. Men vad jag kan inte förstå och inte ställer upp på är det som Sture Palm ville låta påskina, när han talade om att solen har sina fläckar. I det uttalandet måste ju ligga att de enskilda organisationerna begår ett fel av något slag och att man därför inte kan ge dem mera pengar. Men Sture Palm kanske inte menade vad han sade.

Anf. 62 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 63 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Först en kommentar till Gunnel Jonängs inlägg. Hon använder väldigt kraftiga uttryck för att förstora centerns biståndsvilja jämförd med socialdemokraternas. I verkligheten rör det sig om 2% av BNI, och det vill ju till att man höjer rösten ganska ordentligt för att detta skall framstå som en betydelsefull skillnad.

Enligt den arbetsfördelning vi gjort mellan utrikesutskottets socialdemokrater har det fallit på mig att argumentera för utskottets skrivningar när det gäller biståndet via FN:s biståndsorgan och Världsbankens biståndsfond IDA. Vidare skall jag säga något om den bindning av importstödet som moderaterna förespråkar och frågan om utnyttjandet av svenska resurser i biståndet samt något om metoden för utvärdering av biståndets effekter.

Inledningsvis vill jag bara konstatera att en debatt som den vi för i dag kanske inte ger en helt rättvisande bild av det svenska utvecklingsbiståndet. Våra arbetsformer här i riksdagen gör ju att det blir oppositionens säryrkanden, reservationer, som styr debatten, och det innebär att betydelsefulla aspekter på den svenska biståndsverksamheten inte ens blir omnämnda under debatten i dag.

Låt mig därför bara helt kort inledningsvis peka på ett angeläget område där jag hoppas att vi socialdemokrater i samarbete med centern skall kunna ta rejäla initiativ under kommande år. Det är det bistånd som kanaliseras via den svenska kooperationen. Swedish Cooperation Center, SCC, som är ett samarbetsorgan mellan Kooperativa förbundet och LRF, har på senare år kraftigt expanderat sin verksamhet. Dessa satsningar på kooperativa organisationer främst när det gäller jordbruksutveckling i u-länderna innebär ett smidigt och effektivt bistånd med ett minimum av statlig byråkrati. Svenskt bistånd som förmedlas direkt från SCC till kooperativa organisationer i u-länderna är en form för bistånd som vi bör satsa mycket mera på under kommande år, och där räknar vi som sagt med att åtminstone centern skall ställa upp helhjärtat både här i riksdagen och i SIDA:s styrelse.

När det gäller det bistånd som kanaliseras via FN:s olika biståndsorgan konstaterar utskottet, att Sverige är en stor biståndsgivare, men att våra tidigare höga bidragsandelar sjunkit något till följd av budgetsituationen. De svenska devalveringarna har också spelat en roll. Utskottet konstaterar vidare, att det är betydelsefullt för bilden av Sverige i FN att vårt stöd till internationellt biståndsarbete kan förbli på en hög nivå. Vad utskottet här säger är att vårt bistånd till olika FN-organ har den bieffekten att Sveriges möjligheter att agera politiskt inom FN-systemet ökar. Det är en aspekt, som lätt glöms bort, när vi diskuterar svenskt bistånd. Den stora majoriteten av FN:s medlemmar är u-länder, och de vet att Sverige är ett av de få i-länder som sedan länge har nått de mål för biståndet som ställts upp inom FN-systemet. Det ger oss utan tvekan en betydande goodwill och ökar våra möjligheter att få internationellt stöd för våra politiska initiativ.

I det här sammanhanget finns en folkpartistisk reservation, nr 13, som vill öka anslagen med några tiotal miljoner kronor till vissa FN-organ. Den är litet oklart skriven, men jag förmodar att vad som avses är att folkpartiet vill lägga på ytterligare 60 milj. kr. till IDA utöver det extra tillskott på 80 milj. kr. som sker enligt proposition 154. UNICEF skulle utöver de extra 20 milj. kr. från proposition 154 få ytterligare 40 milj. kr. och UNDP utöver de extra 20 milj. kr. ytterligare 30 milj. kr. Ett klarläggande på den punkten skulle nog vara av värde för att alla skall förstå vad folkpartiet menar. Om min tolkning är korrekt, undrar jag om folkpartiet verkligen har täckning för alla sina utgifter i det förslag som man har lagt fram.

När det gäller IDA ställer moderaterna upp på att vi skall klara den sjunde påfyllnaden men ser mycket lättsinnigt på de betalningsproblem som kommer att uppstå, när vi skall klara den åttonde påfyllnaden om några år. Kanske ligger i detta moderata lättsinne en förhoppning om att Reagan även då skall vara president i Washington med makt att fullfölja den beklämnade krympning av IDA som genomförs vid den sjunde påfyllnaden.

De som blir mest lidande på denna politik är de svältande miljonerna i flera afrikanska länder. Som utrikesministern pekade på i sitt inlägg här tidigare sker nu en målmedveten IDA-satsning på jordbruket och matproduktionen i Afrika söder om Sahara.

Vpk går ännu längre än moderaterna och vill uppenbarligen av ideologiska doktrinära skäl stoppa alla svenska bidrag till IDA. Utskottet avvisar detta vpk-förslag med konstaterandet att IDA betyder mycket för finansieringen av projekt i de sämst ställda u-länderna. Om IDA:s bistånd minskar, blir u-länderna mer beroende av att låna i privata banker i Västeuropa och Nordamerika. Är det inte litet märkligt att Reagan och de svenska kommunisterna närmar sig varandra i denna fråga? Jag har dock personligen litet större hopp om vpk än om Reagan när det gäller att tänka om i fråga om IDA.

De senaste årens internationella ekonomiska kris har drabbat många av våra mottagarländer mycket hårt. Det har uppstått en akut brist på valuta, och den industri som dock finns i dessa länder har haft svårt att importera reservdelar och insatsvaror. Det svenska biståndet har då använts för att

hjälpa till med att hålla existerande industrier i gång. Det s. k. importstödet har därför snabbt vuxit. Det måste ses såsom något temporärt, och utskottet förutsätter att den höga andel av det bilaterala biståndet som nu går till importstöd snart kommer att minska till förmån för ökat projektbistånd.

Mer än hälften av importstödet har varit bundet till köp av varor från Sverige. Nu vill moderaterna att allt importstöd skall bindas till inköp i Sverige. Vi från de fyra andra partierna i utskottet avvisar detta förslag och pekar på att en bindning av biståndet bör användas med försiktighet, även om det ibland kan vara förenligt med mottagarlandets intressen. Moderaterna driver i denna fråga en extrem ståndpunkt, som starkt bidrar till deras för året närmast biståndsfientliga profil.

I en gemensam borgerlig reservation argumenteras för att biståndet starkare knyts till svenska resurser och unikt svenskt kunnande. Det enda exempel man ger i reservationen är svenskt kunnande när det gäller att hejda ökenspridningen.

Utskottsmajoriteten ser naturligtvis positivt på att svenska exportspecialiteter kommer med i biståndet, men den påminner om att det självfallet bör vara u-ländernas egna behov som styr biståndets inriktning. Detta var tidigare åtminstone centerpartiets och folkpartiets uppfattning.

Slutligen skall jag ta upp frågan om vi på nytt skall ha en biståndsinspektör. Vi socialdemokrater anser – tillsammans med centerpartisterna – att det nya systemet för utvärdering, som beskrivs i betänkandet på s. 28, bör ge väsentligt bättre resultatvärdering än en ensam biståndsinspektör.

Fru talman! Jag instämmer i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 64 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! För folkpartiet har en solidarisk biståndspolitik alltid varit ett centralt politiskt mål. Ledstjärnan för vår biståndspolitik har varit u-ländernas behov och vår önskan att minska klyftorna mellan rika och fattiga länder. Denna politik har glädjande nog vunnit starkt stöd i Sveriges riksdag. Under enighet – eller med mycket stor majoritet – har en biståndspolitik som är präglad av solidaritet med utvecklingsländerna och deras befolkning kunnat utformas. Denna enighet och detta starka stöd för de svaga i världen har varit ett viktigt bidrag till att minska spänningarna mellan rika och fattiga länder. Därmed har förutsättningarna för en fredligare värld ökat.

Det var också en styrka att regering och riksdag under ekonomiskt mycket besvärliga år kunde hålla fast vid denna biståndspolitik. Under den borgerliga regeringsperioden 1976–1982 var folkpartiet och Ola Ullsten ansvariga för den. Det föreföll som om även socialdemokraterna under sin oppositionstid insåg att det på denna punkt knappast var särskilt opportunt att föreslå någon annan politik.

Enprocentsmålet är en central riktpunkt i svensk biståndspolitik. Det är rimligt att ett rikt och välmående land som Sverige skall kunna nöja sig med att för egen del behålla nittionio hundradelar av nationalinkomsten.

Det kom därför som en blixtnöjning från klar himmel när socialdemokraterna som första svenska parti i regeringsställning föreslog att riksdagen skulle frångå

enprocentsmålet. Ett parti som säger sig vilja främja internationell solidaritet gick nu i bräsch för en sänkning av biståndet. Den socialdemokratiska regeringen svek. Det största sveket av dem alla – det mot världens fattiga – var ett faktum. Med stöd av moderata samlingspartiet var en majoritet i riksdagen säkrad.

Kritiken mot regeringens biståndspolitik var skarp och berättigad. Kritiken kom inte bara från folkpartiet, utan även från kyrkorna, ungdomsorganisationerna, pressen och många enskilda. Protester kom också från de annars så lojala broderskaparna och från de socialdemokratiska ungdoms- och kvinnoförbunden.

Från statsministern och biståndsdministern hördes intet. I stället skickades i ett förläget försök till försvar en tjänsteman i statsministerns kansli fram för att motivera nedskärningen av biståndet. Det blev ett allmänt tal om den ekonomiska politiken.

Den allvarliga kritik regeringen fick utstå för sin biståndspolitik fick den lyckligtvis att ändra sig. Kompletteringspropositionens förslag om att ta igen 300 miljoner av de 450 milj. kr. som fattades för att bibehålla enprocentsmålet var välkommet. Men det räcker inte. För första gången sedan 1977 sviker riksdagsmajoriteten enprocentsmålet. Trovärdigheten i svensk biståndspolitik har genom regeringens agerande lidit stor skada.

Jag lyssnade med förvåning till utrikesministerns redogörelse för försvarsförhandlingarna. Enligt honom skulle folkpartiet och centerpartiet ha iakttagit tystnad när biståndet kom på tal. Det stämmer inte. Biståndet fördes på tal vid ett enda tillfälle. Då förklarade Ulf Adelsohn att moderaterna inte hade något att invända mot att regeringen gjorde upp med folkpartiet och centerpartiet om en återgång till enprocentsmålet. Han sade t. o. m. att moderaterna i en borgerlig trepartiregering skulle vara beredda att respektera enprocentsmålet – om än med en delvis annan inriktning av biståndet. Då tystnade regeringens företrädare. Utrikesministern förde aldrig mera frågan på tal. Det var uppenbart att avsikten hade varit att åstadkomma en spricka mellan de tre borgerliga partierna genom att ta upp biståndet parallellt med försvaret. När man inte kunde åstadkomma det, släppte man frågan.

Den svenska biståndspolitikens diskuteras just nu flitigt i den offentliga debatten. Det finns skäl att nu göra en översyn av biståndspolitikens. Tidigare i dag har Rune Ångström motiverat detta.

Liksom FN:s International Development Strategy, IDS, nu är föremål för en översyn bör den svenska biståndspolitikens på motsvarande sätt granskas.

I FN råder enighet om att översynen av IDS inte skall gälla målen utan vägarna att nå dessa mål. Också i vårt land gäller behovet av utvärdering och omprövning inte i första hand biståndspolitikens mål utan just medlen.

Låt mig här endast ta upp en aspekt på den svenska biståndspolitikens, den om en demokratisk samhällsutveckling.

Vi som anser, att biståndet är viktigt för att motverka de skriande orättvisorna på jorden och i arbetet för freden, är också angelägna om att biståndet är effektivt. I debatten om biståndets storlek har man ibland,

särskilt från moderat håll, sökt göra gällande att de som vill minska biståndet skulle vara särskilt angelägna om effektiviteten.

Ingenting är felaktigare.

I den allmänna debatten diskuteras också hur biståndet bäst kan stärka utvecklingen mot pluralism och demokrati i u-länderna. Det är viktigt, att vi i vår önskan om en demokratisk samhällsutveckling också i u-länderna närmar oss frågan med viss ödmjukhet. Utvecklingen mot en pluralistisk demokrati med från statsmakten oberoende maktcentra är ofta en lång och mödosam process. För länder som härjats av frigörelsekamp eller inbördeskrig och där endast en minoritet är läs- och skrivkunnig, är det inte förvånansvärt att det tar tid att utveckla demokratiska institutioner och traditioner. Därför är det ofta mindre den uppnådda graden av demokrati än rörelseriktningen – den politiska viljan och toleransen – som bör beaktas.

Länge, alltför länge, hade många uppfattningen, att endast u-länder med stark centralmakt och centralplanering kunde skapa den nödvändiga disciplinen för att åstadkomma ekonomisk utveckling och en anständig levnadsstandard för flertalet medborgare. Kraven på demokratiska fri- och rättigheter fick stå tillbaka.

Nu visar erfarenheterna från många håll, att det är just i länder där pluralism och demokrati givits en chans som man fått en snabb ekonomisk och social utveckling. Detta är inte förvånansvärt. Det är när friheten ökar som människors initiativ och skaparkraft växer och ger resultat. I alla tider har däremot diktaturer anfört "högre" samhällsmål som förevändning för förtryck och förföljelse.

Några kommentarer till några inlägg från socialdemokratiskt håll.

Vi har reserverat oss till förmån för att SIDA:s bidrag till Kyrkornas världsråd också skall omfatta insatserna för fred och mänskliga rättigheter. Vi tycker inte att de ligger utanför det område som SIDA kan ge stöd till. Tvärtom är det inte minst i ljuset av vad vi har sagt om behovet av insatser för att stärka den demokratiska utvecklingen ett angeläget område för stöd från svensk sida.

Sture Ericson frågade vad reservation 13 innebär. Det är mycket riktigt så att den innebär ökat anslag till de internationella organisationerna, alltså de FN-organ Sture Ericson nämnde.

Han frågade om folkpartiet hade tackning för dessa förslag. Ja. Det är riktigt att skillnaden när det gäller den totala insatsen rör sig om ungefär 150 milj. kr. Jag trodde Sture Ericson uppmärksammat att folkpartiet i detta förslag satsar mera än regeringen på biståndet.

Svenskt bistånd har som ett av sina mål att stärka utvecklingen mot pluralism och demokrati i världen. Bistånd som förmedlas av svenska ideella organisationer i samverkan med systerorganisationer i u-länder fyller i detta sammanhang en viktig uppgift. Genom bl. a. sina kontakter med utländska systerpartier och via sina resp. internationaler deltar också de svenska politiska partierna i detta arbete.

Det vore värdefullt om detta arbete, inte minst det som bedrivs av politiska organisationer, kunde breddas. I detta sammanhang kunde det vara av

särskilt intresse att studera den verksamhet som, delvis med biståndsmedel, bedrivs av t. ex. tyska stiftelser med anknytning till partier företrädde i förbundsdagen. Det vore, anser vi, värdefullt om dessa frågor fick bli föremål för särskild utredning också i vårt land.

Jag vill därför till utrikesministern ställa frågan om han delar denna synpunkt och alltså skulle vara beredd att medverka till att låta utreda denna typ av stöd till utvecklande av den parlamentariska demokratin i utvecklingsländerna.

Anf. 65 IVAR VIRGIN (m):

Fru talman! Vi moderater föreslår betydande besparingar på årets biståndsanslag. I ett läge med mycket stora budgetunderskott – över 80 miljarder – och en stor utlandsupplåning anser vi detta vara nödvändigt. Jag vill också i all stillsamhet påpeka att den socialdemokratiska devalveringen 1982 i praktiken sänkte biståndsanslaget med ca 1 miljard.

I höstas delade regeringen i princip vår uppfattning att besparingar var nödvändiga. Man föreslog riksdagen en sänkt anslagsnivå som vid den tiden motsvarade 0,93 % av bruttonationalinkomsten. Vårt förslag, framfört i våra motioner, motsvarar 0,85 % av BNI.

Efter en del interna stridigheter inom socialdemokratin ökades anslagen med 300 milj. kr. upp till 0,98 % av BNI i mars i år. Bland industriländerna hamnar Sverige – såväl med regeringens förslag som med det moderata förslaget – på tredje plats vad beträffar biståndsanslag; det kan vara värt att notera.

Hälften av besparingarna tas enligt de moderata förslagen på anslagen till Vietnam. Denna besparing kan ses som en kraftig kvalitetshöjning av biståndet.

Det måste för de flesta svenskar framstå som en riktig åtgärd att nu avbryta hjälpen till Vietnam. Landet ockuperar sedan 1979 Kampuchea.

Olof Palme uttalade, när de vietnamesiska armédivisionerna marscherade in i landet, att invasionen inte kunde ursäktas utan att den skulle fördömas och sade: "Men långt värre är om Vietnam nu stannar kvar i Kampuchea, ja, det är värre än den dumhet man nu begått."

Mot bakgrund av detta uttalande är det obegripligt att biståndsanslagen till Vietnam förra året höjdes till 365 milj. kr. och nästa budgetår föreslås utgå med samma belopp. Med reservationer disponeras i år 643 milj. kr.

Från moralisk synpunkt är det oacceptabelt att inte på minsta sätt låta biståndsbeloppen påverkas när ett land för anfällskrig. FN-stadgans artikel 2:4 förbjuder uttryckligen krig. FN har också för femte året i rad antagit en resolution, riktad mot den vietnamesiska invasionen.

Samma år som Vietnam anföll Kampuchea tvingades dessutom hundratusentals människor fly från Vietnam, människor som i generationer verkat där. De flesta var av kinesiskt ursprung. En brutal regim tvingade dessa båtflyktingar att genomlida ofattbara umbäranden på havet och i flyktingläger.

En stor välutrustad krigsmakt på nära 200 000 man håller nu Kampuchea i

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

ett järngrepp. Det folkliga motståndet mot ockupationen är organiserat i en koalition, det Demokratiska Kampuchea, som beräknas ha drygt 40 000 man under vapen.

Motståndet utgår framför allt ifrån områden i bergstrakterna mot Thailand. Trots hårda attacker från överlägsna vietnamesiska trupper, välutrustade med sovjetiska stridsvagnar och sovjetiskt artilleri, har det folkliga motståndet mot inkräktarna inte mattats.

Nu får vi dess värre underrättelser om att mellan en halv och en miljon vietnameser flyttat till Kampuchea. En omfattande kolonisering har påbörjats.

Sverige har framför allt genom FN sedan 1979 anslagit 130 milj. kr. för att stötta upp hjälpprogram i Kampuchea. Flyktingläger har uppförts i gränstrakterna mot Thailand, och livsmedelsförsörjningen har organiserats.

Dessa flyktingläger har i år liksom tidigare utsatts för attacker från de vietnamesiska trupperna. Åter dödas kvinnor och barn. Åter ödeläggs dessa byar, som bl. a. är uppförda med svenska biståndsmedel.

Vietnam, som tagit emot 3 400 milj. kr. i svenskt bistånd, förstör svenskt bistånd i Kampuchea.

Utrikesutskottet framhåller i ett betänkande 1978/79 att biståndssamarbetet bygger på långsiktiga förutsättningar och att ett abrupt avbrytande av sådant samarbete är ett mycket allvarligt steg, som förutsätter en ingående prövning från fall till fall. Det borde vara självklart att Vietnam är ett sådant fall. Det enda vi moderater kan tänka oss att ha kvar är ett humanitärt bistånd.

Det hävdas ibland att vi är tvingade att fullfölja våra åtaganden för att driften av pappersbruket och sjukhusen skall fungera. Detta kan omöjligt vara riktigt. Vietnam har självfallet råd att betala driftkostnaderna för att få fram papper och driva sjukhusen. Vi har ju stått för närmare 2 000 miljoner i anläggningskostnader och har därmed mer än fullföljt våra löften. Men det förutsätter en politisk vilja, och det är möjligt att ett tvång att överta driftkostnaderna begränsar möjligheterna att föra krig i Kampuchea, ett krig som säkerligen kostar Vietnam miljarder.

Med hänsyn till det starka engagemang som en gång fanns hos det svenska folket för det krigsdrabbade Vietnam är det tragiskt att behöva konstatera att detta engagemang givit en bitter skörd.

I reservation 11, som är en gemensam borgerlig reservation och som handlar om användning av svenska resurser i biståndet, framhålls att vi i större utsträckning bör stödja projekt inom områden där svenskt näringsliv har eller kan utveckla särskilt god kunskap. Enligt vår mening är det fördelaktigt för såväl mottagarlandet som svenskt näringsliv att ett samarbete på detta sätt kan komma till stånd. Det kan vara ett effektivt sätt att ge kunskapen spridning. På ett område är detta särskilt viktigt, nämligen på miljöområdet. I arbetet att återskapa förödda naturresurser, att återvinna den ekologiska balansen, kan svensk kompetens utnyttjas bättre.

I reservation 16 föreslår vi moderater en ökad bindning av importstödet. Vi anser en sådan ökad bindning nödvändig så länge andra biståndsgivande-länder i långt högre grad än vi binder sina anslag till köp i det egna landet.

Självfallet skulle en allmänt fri konkurrens vara det bästa. Men i det läget befinner vi oss tyvärr inte.

I ett särskilt yttrande pekar vi också på risken att vi, när vi betalar de lokala kostnaderna i ett projekt, i själva verket ger ett valutastöd. Vi bör vara restriktiva när det gäller att täcka dessa kostnader. Ett engagemang från mottagarlandets sida, som tar sig uttryck i att man tar på sig de lokala kostnaderna helt eller delvis, kan vara en viktig signal om hur man ser på en viss insats. Saknas engagemanget kommer våra insatser att försvåras.

Alla dessa förslag bör öka återflödet i biståndet. Om det ökade från nuvarande ungefär 40 till 60 %, vilket mera motsvarar vad som är vanligt i de flesta givarländer, skulle ca 5 000 personer kunna anställas i svenskt näringsliv i jobb för u-länderna. Dessa jobb borde ge stor tillfredsställelse och på sikt ge svenskt bistånd ökad goodwill.

I ett särskilt yttrande pekar vi moderater på vikten av att på ett genomgripande sätt analysera biståndets effekter i Tanzania. Tanzania har trots ett stort svenskt bistandsflöde ändå inte genomgått den utveckling man kunde ha förväntat. Vi är övertygade att detta till stor del beror på en olycklig ekonomisk politik med starka socialistiska inslag.

Man kan hitta exempel på en rad områden. Jordbruket är ett. På mitten av 1970-talet sjönk jordbruksproduktionen på grund av ogynnsamma väderleksförhållanden och problem i samband med kollektiviseringen av jordbruket, den s. k. ujamaa-politiken, och landet har sedan slutet av 1970-talet upplevt livsmedelsbrist. Stora mängder majs, ris och vete har importerats för att täcka behoven.

Normalt innebär den försvagning av äganderätten till jord som en kollektivisering medför allvarliga produktionssänkningar inom jordbruket. Så har blivit fallet även i Tanzania. Den enskilda familjens insatser och ansvar för det egna företaget är större än motsvarande insatser i ett kollektivt jordbruk. Planhushållningen ger en centralstyrd ekonomi, där jordbrukspriserna fastställs administrativt och ofta med stor hänsyn till politiskt känsliga grupper i storstäderna.

Statliga inköpsorganisationer med monopol har skapats i Tanzania och svarar för alla inköp av jordbrukets produkter. Om priserna sätts för lågt, kommer en stor del av produktionen att söka sig ut på marknaden på andra, kanske illegala vägar. Produktionen kan också minska om kostnaderna för den inte täcks.

I Tanzania har problemen dessutom skärpts inom jordbrukssektorn genom att dess andel av landets utvecklingsbudget (som faktiskt till 70 % finansieras av bistandsmedel) under lång tid låg på knappt 10 % per år, trots att jordbruket svarar för mer än 50 % av bruttonationalprodukten, 90 % av sysselsättningen och 80 % av exporten.

Tanzania har dessutom fört en valutapolitik med en kraftigt övervärderad valuta, vilket allvarligt har försvårat jordbrukets exportansträngningar. Så har t. ex. sisalproduktionen, som tidigare var en viktig exportgröda, kraftigt minskat. Jämfört med grannlandet Kenya måste man konstatera att jordbrukspolitiken i Tanzania misslyckats. Kenyas satsning på självständiga

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

småjordbruk har givit en jordbruksproduktion som trots högre befolkningstillväxt än i Tanzania klarat landets självförsörjning. De naturliga förutsättningarna för jordbruk är dessutom bättre i Tanzania än i Kenya.

Det finns nu vissa små tecken till förändringar, och man kan hoppas att sådana verkligen kommer att genomföras.

Valutapolitiken i Tanzania har i socialistisk anda styrts utan hänsyn till valutans reella värde. Från 1970 till 1983 har den tanzaniska shillingen uppvärderats med mellan 90 och 130 % beroende på vilken valuta man jämför den med. Den tanzaniska shillingen är i dag starkt övervärderad. Detta innebär i praktiken att importen stimuleras. Priserna på importerade varor är ju konstlat låga. Exporten motverkas också av de låga priser som gäller i inhemsk valuta. Obalansen har lett till ett betydande bytesbalansunderskott.

Utländska turister, som tidigare givit Tanzania betydande valutainkomster, har praktiskt taget helt försvunnit. De upplever priserna som omotiverat höga jämfört med priserna t. ex. i grannlandet Kenya. Valutapolitiken hade vid slutet av 1982 lett till att valutareserven var tömd.

Importen styrs nu av hårda administrativa regleringar allteftersom biståndsmedel eller exportinkomster finns tillgängliga. Svartabörshandeln i valuta sker till kurser som är sju till åtta gånger högre än den officiella kursen.

Tanzania har sedan ett par år tillbaka förhandlat med Internationella valutafonden, IMF, om ett stort lån för att få ekonomin i balans. Vid dessa förhandlingar har IMF ställt bestämda krav för sin medverkan: en kraftig devalvering av den tanzaniska valutan till en nivå som bättre svarar mot dess verkliga värde, en höjning av producentprisnivån på jordbruksprodukter för att stimulera produktionen och ett friare prissystem för att komma från den låsning ett genomreglerat system ger.

Vi måste med beklagande konstatera att effekten av det svenska biståndet till Tanzania är låg. Det är motivet till att vi vill minska anslagen med 60 milj. kr. till 400 milj. kr.

Vi vill också inom forskningsorganet SAREC:s anslagsram göra en noggrann analys av biståndets effekter i Tanzania. Det vore en fördel om detta forskningsarbete kunde ske som ett samarbete mellan Tanzania och vårt land. En bieffekt av analysen bör bli att förståelsen i Tanzania ökar vad beträffar oförenligheten mellan utveckling och socialism.

Jag skulle dock vilja påpeka att jag tror att utvecklingen i Tanzania skulle kunna vändas med en annan ekonomisk politik. Man har där arbetskraft med god utbildning och med god arbetsvilja. Det är därför sorgligt att se att dessa resurser inte utnyttjas.

Jag vill återkomma till reservation 29, den gemensamma borgerliga reservationen om miljö, markvård och energi. Jag tycker att det är intressant att ta del av vad generalsekreteraren dr Tolba i en rapport nyligen framhållit. Han säger att nya väldiga områden förvandlas till sterila öknar varje år. Hela denna utveckling är nu ett påtagligt hot mot livsbetingelserna för drygt 800 miljoner människor, en femtedel av världens befolkning. Jag tycker att hans uttryckssätt och hans analys på ett mycket påtagligt sätt stöder tankegångar-

na i den borgerliga reservationen.

Utrikesministern talade om svält och umbäranden. Det är inget tvivel om att sådant finns, men av vårt totala bistånd går kanske högst en tredjedel till åtgärder för att råda bot på detta. I den borgerliga reservationen presenteras i varje fall ett sätt att på lång sikt komma till rätta med problemen – genom att hindra miljöförstöringen och genom att verkligen åstadkomma förändringar vad gäller markanvändning och markvård. Detta är hela tankegången bakom reservation 29.

Anf. 66 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Jag skall i mitt inlägg i biståndsdebatten ta upp de delar av det bilaterala biståndet och de reservationer som berör Afrika och Latinamerika. Jag tänkte inte orda så mycket om det anslag som berör samarbetet med enskilda länder, de s. k. landramarna. Det tycks nu finnas en mycket bred majoritet i kammaren om anslagsposterna till de enskilda programländerna i de här två världsdelarna, eftersom centern och folkpartiet inte har några reservationer där.

Moderaterna har i konsekvens med sitt lägre totalanslag till biståndet sänkt vissa landramar, och vpk har plussat på. Jag drar den slutsatsen att vi andra har hamnat ganska rätt däremellan. Jag vill bara kommentera den i min mening mycket allvarliga ambitionen hos moderaterna att minska biståndet till Tanzania med 60 miljoner av de 460 som regeringen föreslår. Det vore mycket allvarligt om vi nu när Tanzania befinner sig i en så svår ekonomisk situation, som också Ivar Virgin försökte beskriva här, skulle minska biståndet när Sverige så länge varit en av Tanzanias stora biståndspartner. Det skulle enligt min mening uppfattas som mycket märkligt och anmärkningsvärt av såväl Tanzania som omvärlden, även om man, som moderaterna gör, skyller på stora reservationer. I reservation 23 kräver folkpartiet och vpk 20 miljoner utöver de 160 miljoner som föreslås i propositionen till humanitärt stöd till södra Afrika.

Hur utomordentligt viktigt det är att stödja de s. k. frontstaterna i södra Afrika fick vi senast en påminnelse om när ANC:s president Oliver Tambo besökte Sverige i förra veckan. Han var helt naturligt mycket oroad av den senaste tidens utveckling. Sydafrika har, i kraft av sitt militära och ekonomiska övertag och frontstaternas beroende av Sydafrika för sin handel, nu uppenbarligen för avsikt att tvinga in den ena grannstaten efter den andra i bilaterala "fredsavtal" för en ömsesidig "säkerhet". När man inte klarar av att möta det växande motståndet mot regimen inom Sydafrika försöker man i stället göra grannstaterna ansvariga för att hysa motståndet. Det här handlar om att med utpressning skapa en säkerhet ensidigt för Sydafrika men inte för frontstaterna.

För Sverige är det alltså viktigt att fortsätta det regionala stödet till södra Afrikas fria staters samarbete för att på sikt minska det ekonomiska beroendet av apartheidregimens Sydafrika. Därför avdelas också 110 av de totalt 120 miljonerna för regionala insatser till detta ändamål.

Självfallet är det också av stor vikt att fortsätta det humanitära stödet till

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbetet m. m.*

motståndsrörelserna i Sydafrika och Namibia – direkt till ANC och SWAPO, men också till flyktinghjälp via internationella organisationer. Senast i förra veckan aviserade regeringen att man avser att anslå 37 milj. kr. till ANC och 50 milj. kr. till SWAPO ur det här anslaget. Man måste också hålla i minnet att det finns goda möjligheter att använda ytterligare medel ur katastrofposten. Så har skett tidigare, bl. a. i februari i år, då 11,5 milj. kr. anslogs till torkans offer i olika delar av Afrika. Det finns alla skäl att vara övertygad om att sådana beslut kommer att följa också för det budgetår vi nu diskuterar, speciellt mot bakgrund av att tilläggspropositionen för biståndet i så hög grad är inriktad på Afrika.

I samband med att jag nämner tilläggspropositionen vill jag litet grand gå utanför mitt ämne och beröra fp-reservationen 13 – inte minst med anledning av att Jan-Erik Wikström nyligen så självsäkert påstod att folkpartiet hade täckning för sina utgifter. Reservanterna vill öka på anslagen till en del FN-organ med några tiotal miljoner. Det är litet oklart skrivet, men jag förmodar att det som avses är att folkpartiet exempelvis för IDA vill lägga på ytterligare 60 milj. kr. utöver det extra tillskottet på 80 milj. kr. enligt proposition 154. UNICEF skulle utöver de 20 miljonerna enligt proposition 154 få ytterligare 40 milj. kr. Likaså skulle UNDP få 20 milj. kr. utöver de i propositionen föreslagna 30 miljonerna. Ett klarläggande på den här punkten skulle nog vara av värde för att alla skall förstå vad folkpartiet menar. Om min tolkning är korrekt, undrar jag om folkpartiet verkligen har täckning för alla dessa utgifter utöver tilläggspropositionens förslag.

Så åter till reservationen från folkpartiet och vpk om de humanitära insatserna i södra Afrika. Jag noterar att reservanterna säger att regeringen visserligen har "föreslagit en betydande utvidgning av olika insatser i södra Afrika", men de vill ändå att "stödet till befrielseströrelsen i södra Afrika får sin särskilda betoning". Denna betoning skulle man alltså åstadkomma genom att lägga på 20 milj. kr. Jag vet inte vad folkpartiet och vpk lägger i begreppet "särskild betoning", men jag tycker att det vore märkligt om inte det faktum att lejonparten av de 300 milj. kr. som föreslås i tilläggsbudget går till att möta situationen i södra Afrika innebär en betoning av den utomordentliga vikt Sverige lägger vid detta stöd. En ytterligare mycket klar betoning är den inbjudan till frontstaterna som utrikesministern nämnde i sitt anförande.

I reservation 22 framför folkpartiet och vpk ett likadant yrkande om påslag på anslaget för humanitärt bistånd till Latinamerika. I det här fallet är anslaget 15 miljoner högre än propositionens 110 miljoner. Det är naturligtvis svårt att hävda att det inte skulle finnas ytterligare behov av pengar till humanitärt bistånd – behoven är ju egentligen omätliga. Nu vill jag emellertid påpeka att insatserna i slutänden alldeles säkert kommer att uppgå till den summa som reservanterna ansett vara den rätta. Även på detta område finns det ju möjligheter att använda katastrofanslagen, och det nämns uttryckligen i propositionen att snabba stödinsatser kan komma att behövas i Central- och Sydamerika. Detta är också ett av motiven för att katastrofanslaget gjorts så högt och ytterligare fyllts på i tilläggsbudgeten.

Herr talman! Jag vill slutligen, liksom Gunnel Jonäng, uttrycka min tillfredsställelse över utskottets ställningstagande när det gäller Afro-Art och min förvåning över vad som står i den moderata reservationen 40. Moderaterna motiverar sitt avslagsyrkande med att Afro-Art inte är en organisation av den art som bör komma i fråga för ett sådant här generellt informationsbidrag, eftersom det skall handla om "rikstäckande organisationer med bred verksamhet och kontakt med stora opinionsgrupper". Får jag bara tala om att Afro-Arts stiftarorganisationer är Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Fredrika Bremer-Förbundet, Kooperativa konsumentgillens förbundet, Lutherhjälpen, Rädda barnen, Svenska kyrkans mission och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Därmed menar jag att kravet på en bred folkrörelseanknytning är i högsta grad uppfyllt.

Jag ber att få yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 67 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det beslut angående biståndet som denna kammare om en stund skall fatta är i ett visst avseende historiskt. Det är första gången på ett årtionde som vi på ett otvetydigt sätt går ifrån enprocentsmålet. I och för sig gjorde vi det egentligen redan inför innevarande budgetår, men det beslutet försågs åtminstone med en del blygsamma dimridåer. Denna gång har regeringen på ett öppet och tveklöst sätt föreslagit att Sverige inte skall tillämpa enprocentsmålet.

Man kan alltså säga att socialdemokraternas stora insats, i alla fall hittills, sedan de återvände till makten i regeringskansliet är just att de sett till att Sverige inte längre uppfyller enprocentsmålet – först i lönnedom, nu helt öppet.

Det är klart att alla som under årens lopp lyssnat till socialdemokraternas solidaritetsparoller på första maj och i andra sammanhang och alla som lyssnat till Olof Palmes vackra tal om att det inte är ord som mättar utan handling måste känna sig besvikna. Det är en besvikelse som jag tror är väl utbredd, både i det här landet och utomlands.

Det är ett svek mot den internationella solidariteten som socialdemokraterna har gjort sig skyldiga till. De har gjort det för att spara beloppet 150 milj. kr., vars betydelse Sture Ericson för en stund sedan förringade från denna talarstol. Men tydligen var det ändå en summa som socialdemokraterna var beredda att offra enprocentsmålet för.

När socialdemokraterna hanterar denna fråga är det klart att de gör det i skuggan av moderaterna. För moderaterna är det inte något problem att vältra över Sveriges egna ekonomiska bekymmer på de fattiga länderna. När vi har bekymmer här i Sverige är det naturligt för dem att låta människorna i u-länderna betala. Det är, herr talman, en cynism som är ganska obehaglig. Det är litet grand som att vägra att ge svältande människor mat med hänvisning till att det då skulle bli svårare att få råd att klara avbetalningarna

på färg-TV-n eller videoanläggningen. Verkligheten är ju att den kris som tas till intäkt för att vi skall skära ned vårt bistånd har drabbat u-länderna betydligt hårdare än oss själva. Behovet av bistånd är större nu än någonsin.

Den nedskärningspolitik när det gäller biståndet som socialdemokraterna och i ännu hög grad moderaterna för, och som i och för sig har sin motsvarighet i många andra i-länder, är hårdhärtad och cynisk men dessutom ganska dum.

Fattigdomen i tredje världen är en belastning för hela världens ekonomi. Vi har under lång tid upplevt en ekonomisk kris i den industrialiserade världen som har berott på att det varit bristande efterfrågan på produkterna från i-ländernas industrier. Även om vi just nu upplever något av en högkonjunktur kan vi räkna med att detta kan komma att bli ett problem också i framtiden. Vi kan försöka lösa detta problem genom att ytterligare driva lyxkonsumtionen i de rika länderna i höjden, genom att hitta på nya tekniska leksaker att producera och konsumera.

Men verkligheten är ju att den stora, befogade och sunda efterfrågepotentialen i världen finns i de fattiga länderna. Det är där som det verkligen finns behov av produkter från all den produktionskapacitet som vi har både i i-länder och i u-länder. Vill vi få en positiv ekonomisk utveckling i världen i dess helhet måste vi se till att människorna i de fattiga länderna kan omsätta sina behov i verklig efterfrågan på världsmarknaden. Vill vi få en positiv ekonomisk utveckling i hela världen måste vi alltså satsa på u-länderna och medverka till att ge dem en ordentlig köpkraft. Det är det bästa sättet att säkra produktionsmöjligheter och sysselsättning även i i-länderna på längre sikt.

Här behövs det insatser både när det gäller bistånd och när det gäller handel för att ge u-länderna bättre möjligheter också att få avsättning för sina egna produkter och för att på det sättet stärka deras ekonomi. Erfarenheten visar nämligen att allt som u-länderna kan få in i form av bistånd eller intäkter för vad de själva säljer så småningom letar sig tillbaka till i-länderna i form av efterfrågan på de i-landsprodukter som de flesta utvecklingsländer har ett så desperat behov av. Men samtidigt är det givet att det krävs anpassning också av oss. Vi bör inte försöka tvinga på u-länderna våra egna konsumtionsmönster och våra i-landsanpassade tekniska lösningar.

Om vi vill se en global ekonomisk utveckling där behoven och efterfrågan i u-länderna blir något av en motor, då måste vi utnyttja vårt eget kunnande och vår egen tekniska kapacitet för att ta fram teknik och produkter som är anpassade till de fattiga ländernas utvecklingsbehov och också till deras kulturmönster. Vi måste se till att vi kan bistå dem med resurser för att tillgodose deras grundläggande behov när det gäller landsbygdsutveckling, ekologiska problem och försörjningsproblem. På det sättet kan en positiv utveckling i u-länderna bli något som är positivt också för världen i dess helhet.

Den politik som socialdemokrater och moderater står för på det här området är förbluffande kortsynt. För att uppnå en besparing på 150 miljoner säljer man ut Sveriges möjligheter att vara pådrivande i en positiv utveckling

och att utöva press på andra i-länder.

Det är dags, herr talman, för en helhetssyn på u-landsproblemen som innebär att man inte ser dem framför allt som problem mellan oss och dem, utan där man utgår ifrån att vi har gemensamma globala problem, gemensamma ekologiska problem och gemensamma ekonomiska problem och ett gemensamt ansvar för att angripa dem.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till de reservationer där centerns företrädare finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 68 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Det svenska biståndet bör präglas av effektivitet och hög kvalitet. Det är vidare viktigt att man når de individer och grupper som biståndet är avsett för. Vi måste också alltid hålla de biståndspolitiska målen levande. Om t.ex. ett av våra programländer år efter år bryter mot fundamentala demokratiska principer och kränker de mänskliga rättigheterna, måste detta få konsekvenser för vår biståndspolitik. Det får inte vara så att t.ex. målet om en demokratisk utveckling begränsas till en teoretisk paroll i våra riksdagshandlingar, utan det måste alltid vara fråga om en levande målsättning.

I alla dessa avseenden spelar de enskilda organisationerna en viktig roll. Deras biståndsarbete har visat sig vara mycket effektivt. De har ofta en lång erfarenhet, de har enskilda och grupper i Sverige som är engagerade i arbetet, och de har god lokal kännedom. Om ett projekt inte går bra kan vi i riksdagen få vänta länge på besked i frågan, trots att vi har anslagit medel. Detta händer mera sällan när t.ex. en kyrka eller en annan enskild organisation är ansvarig för biståndet.

I förra veckan diskuterade utrikesministern och jag utvecklingen i Zimbabwe här i kammaren. Anledningen var de många uppgifterna om förtryck av befolkningen i Matabeleland. Bl. a. är det känt att ett avspärrat område i provinsen tömts på mat, att butiker har stängts och att mattransporter har stoppats. I Zimbabwe har en enskild organisation – Svenska Kyrkans mission – arbetat i över 80 år. Att i det rådande läget i provinsen Matabeleland överlåta en betydligt större del av främst katastrofbiståndet till enskilda organisationer måste ses som en viktig markering och ett sätt att verkligen försöka nå fram med hjälpen till de mest behövande. Biståndet ges här till olika systerorganisationer och har alltså inte karaktären av stöd till regimen. Zimbabwe och Matabeleland är ett exempel på ett område där enskilda organisationer har en stor uppgift att fylla. Det finns liknande exempel i många andra länder i olika världsdelar.

Herr talman! I reservation nr 9 har de tre borgerliga partierna föreslagit att de enskilda organisationerna i ökande utsträckning skall användas som kanaler för förmedling av bistånd till u-länderna. Ytterligare ett skäl för detta är styrkan i att kunna främja en pluralistisk utveckling i u-länderna. De enskilda organisationerna i vårt land har sin förankring i kyrkor och samfund, i Röda korset, Rädda barnen och andra ideella organisationer och i fackliga och kooperativa rörelser. Det ligger givetvis helt i linje med målsättningen

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

om en demokratisk samhällsutveckling att stödja en motsvarande uppbyggnad av ideella och andra fria organisationer i de länder som erhåller svenskt bistånd. Ett särskilt avsnitt i den moderata motionen 966 behandlar biståndet på massmedieområdet. Det är ju ett område som är särskilt angeläget när det gäller att slå vakt om demokratiska ideal. Vi föreslår här en kanalisering av stöd via icke statliga organisationer. På så sätt kan vi i någon mån vara med om att bygga upp en fri press i de aktuella länderna genom att samarbeta med organisationer som inte behöver stödja regeringar, som ofta har en syn på press, radio och TV som inte går att förena med demokratiska ideal. I den biståndsutredning som de tre borgerliga partierna vill tillsätta föreslår vi att man skall ta upp formerna för en utbyggnad av samarbetet med de enskilda organisationerna. Med detta yrkar jag bifall till reservation 9.

Moderata samlingspartiet har under en följd av år betonat vikten av det arbete som enskilda organisationer utfört inom och utom ramen för vårt statliga bistånd. Vi har också föreslagit kraftiga höjningar av anslaget. Förra året föreslog vi ett belopp som låg 15 miljoner över propositionens förslag. I år vill vi också öka anslaget. Det betyder att vi föreslår en ökning med 45 miljoner i förhållande till det budgetår som snart går mot sitt slut. Det gäller ju att föreslå realistiska höjningar även till ändamål som man vill prioritera.

Så långt kan jag hålla med Sture Palm, som i sitt anförande försvarade utskottsmajoriteten. Men med vilken rätt kan Sture Palm hävda att just 250 milj. kr. är den summa som de enskilda organisationerna kan använda för nästa budgetår? Varför är t. ex. inte 260 miljoner ett lika rimligt belopp?

Vårt alternativ innebär alltså ytterligare 10 miljoner i förhållande till propositionen. Det är den uppräknig vi önskar för nästa budgetår. För en mer långsiktig inriktning av stödet till enskilda organisationer, både när det gäller anslaget storlek och verksamhetens inriktning, vill jag hänvisa till den tidigare nämnda biståndsutredningen, som vi på den borgerliga sidan vill tillsätta.

Med det nu sagda vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen 24.

I reservationen 40 säger vi att det är önskvärt att Afro-Art kan räkna med fortsatt stöd från SIDA även för sin informationsinriktade verksamhet. Vi säger också att Afro-Art bör jämföras med de organisationer som specialiserat sig på u-landsfrågor och att Afro-Art bör kunna söka och få bidrag från SIDA för olika projekt. Men vi är inte beredda att nu ge Afro-Art generellt informationsbidrag.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen 40 och till övriga reservationer av de moderata utskottsledamöterna.

Anf. 69 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skall något uppehålla mig vid södra Afrika och Centralamerika, två regioner som är viktiga i biståndssammanhang och som har varit aktuella i många år och i många biståndsdebatter.

När det gäller läget i södra Afrika vet vi alla vad destabiliseringen och de dåliga förhållandena i den regionen beror på. Vi känner ju alla till att det är Sydafrikas roll där som slår igenom. Genom en oerhört stark militär

uppbyggnad och en mycket stor ekonomisk kapacitet har Sydafrika lyckats skaffa sig en helt dominerande position.

Apartheidregimen i Sydafrika har alltså varit framgångsrik. Den har kunnat vara det därigenom att den erhållit ett mycket kraftigt stöd från USA och också från västeuropeiska stater som t. ex. Frankrike och Storbritannien. Man kan säga att Sydafrika, liksom många andra liknande stater, är en polis för framför allt USA:s intressen i området och att Sydafrika därigenom också har kunnat stå emot FN-resolutioner och FN-uttalanden och fortsatt att trakassera, förfölja och verkligen skada sina grannar.

Sverige har naturligtvis också ett ansvar här. Det är klart att Sverige har gjort ganska stora och mycket bra insatser. Sydafrikalagen har nu på nytt tagits upp till debatt här i Sverige. Det kommer förhoppningsvis att efter vissa turer bli en skärpning av den lagen. Det är bra, och det kan alla som har jobbat med detta hälsa med tacksamhet och tillfredsställelse.

Det som är intressant när det gäller södra Afrika är ju det läge som uppstått efter de s. k. fredsuppgörelserna med Angola och Moçambique, något som tidigare berörts här i debatten. Det är tvångsöverenskommelser som dessa stater varit tvungna till, därför att de helt enkelt inte kunnat – vare sig ekonomiskt eller, ännu mindre, militärt – stå emot det tryck som Sydafrika utövar på dem.

Mot den bakgrunden har vi här i Sverige kunnat höra, naturligtvis från moderat håll, att det nu är dags för Sverige att ompröva hela sin politik beträffande södra Afrika. Nu skall vi spola den dåliga Sydafrikalagen. Vi skall så att säga häva de restriktioner som funnits mot Sydafrika. Vi skall i stället satsa på Sydafrika. Enligt uppgifter från moderaterna har så skett när det gäller Angola och Moçambique.

Naturligtvis är det en helt galen och vansinnig uppfattning. Vad som behövs är självfallet ett ökat stöd till de här länderna, så att de – om möjligt – kan stå emot det tryck som utövas på dem och så att de kan uppnå en större självständighet, en större nationell frihet. Mot den bakgrunden är det bra att det föreslås ett ökat stöd, vilket uttalats här från talarstolen.

Det är bra att regeringen är villig att ta upp frågan om förnyade stödaktioner – t. ex. när det gäller ANC, som verkligen är illa ansatt i det här sammanhanget. Det behövs alltså. Vidare behövs det en starkare opinion även här hemma i Sverige. Många frivilliga ideella organisationer, typ Afrikagrupperna eller Isolera Sydafrika-kommittén, sköter på ett mycket bra sätt sådana frågor. Naturligtvis behöver också de stöd för att kunna driva den opinionen här hemma.

Det är alltså en bra linje som den svenska regeringen i detta avseende valt. Vi hoppas att det skall bli resultat och att förhållandena skall bli bättre för de båda länderna som är så utsatta.

Jag vill också säga några ord om Centralamerika. Även i det sammanhanget vet vi vilka orsakerna till missförhållandena är. Där behöver USA i och för sig inte ha någon särskild polisstat. Man sköter sig själv i stor utsträckning. Man håller ordning på sin egen bakgård, och det har man gjort under många årtionden. Vi känner till läget i Nicaragua. Landet hotas av en direkt militär

intervention. Exemplet Grenada förskräcker. Vidare känner vi till vilket stöd de s. k. *contras* får från USA. Vi vet att USA, i strid med alla folkrättsliga regler, minerat hamnarna där och att man även på alla andra sätt stöder de militära interventionerna, från norr till söder.

Även i det här sammanhanget har det uppstått en debatt här hemma med temat mänskliga rättigheter. Som vanligt är det framför allt högerkrafterna som gått ut väldigt hårt. Det har debatterats mycket exempelvis om miskitoindianerna, en grupp som blivit mycket förtryckt av sandinisterna i Nicaragua.

Självfallet har misstag begåtts. Sandinisterna själva har lämnat redogörelser därvidlag. Det egendomliga är ju att i ett annat närliggande land i samma region, nämligen i Guatemala, pågår ett folk mord av väsentligt större omfattning. Tiotusentals indianer har nämligen mördats under de senaste åren. Om dessa brott mot de mänskliga rättigheterna och om andra övergrepp som förekommit har vi dock inte hört någonting här hemma från högergruppernas sida – vare sig från moderaterna eller från annat håll. Det har varit tyst om indianmorden i Guatemala. Men det har passat att tala om att miskitoindianerna är förföljda, och det är avslöjande. Moderaternas och andra borgares tal om de mänskliga rättigheterna förklingar verkligen ohört. Det låter falskt. Man märker ju att det inte finns någon verklig känsla bakom. Det är bara ett sätt att försöka komma åt en progressiv regim som sandinistregimen i Guatemala.

När det gäller Guatemala har vi också en annan bekant fråga. Det gäller Coca Cola-fabriken, där det under årens lopp förekommit många bojkottaktioner. Från de olika partierna är vi många som träffat t. ex. fackföreningsfolk vid deras besök här. Efter något halvår har vi fått höra att de mördats av regimen i Guatemala. Nu är en bojkott mot Coca Colas produkter på nytt i gång här i Sverige, mot bakgrund av vad som händer i Guatemala. Bojkotten börjar i dag. Här kan man på nytt fråga efter moderaternas och andra högermänniskors inställning. De borde ta del av vad exempelvis en kioskinnehavare i Västergötland, Mats Claesson i Kinna, säger: "– När det handlar om mord på arbetare och förbud mot facket, är det självklart för oss i Sverige att ställa upp. – Arbetsgivarna i vårt land talar ofta om hur bra facket har det i Sverige och 'ömmar offentligt' för fria fackföreningar i t ex Polen. Här har de chans att visa solidaritet." Jag tycker att moderaterna och andra borde tänka på detta ordentligt.

Jag vill säga några ord om läget i El Salvador, där vi känner till hur det ligger till. Vi har nyss sett val genomförda där som har tagits till intäkt för att USA på nytt öser in militära medel och militärt stöd i området. De slutsatser som man kan dra här, lika väl som beträffande södra Afrika, är naturligtvis att vi måste öka stödet till dessa nationer och folk och verkligen se till att den här reaktionära offensiven från USA och dess handgångna män slås tillbaka inom dessa områden.

Anf. 70 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag skall något kommentera de reservationer som berör bistånd till vissa länder i Asien.

I journalisten Pierre Frühlings utmärkta reportage om massa- och pappersfabriken Bai Bang i Vietnam återges bl. a. ett citat av Carl Gösta Widstrand. Det anknyter på ett alldeles speciellt sätt till dagens debatt. Citatet lyder: "Vad skulle du säga om det kom fyra kineser och en turk som alla visste allt om Ångermanland?" Ja, vad skulle man säga?

Men i det svenska utrikesutskottet finns det åtminstone fyra moderater som tror sig veta allt om Vietnam, Laos, Kampuchea m. fl. länder. Ja, de anser sina kunskaper vara så överväldigande och fulländade att de inte tänker besöka just Vietnam under utrikesutskottets resa till Sydostasien i höst. De avstår alltså från att på ort och ställe försöka skaffa sig en bild av situationen, få sina väletablerade åsikter bekräftade eller dementerade i det land – Vietnam – som blivit föremål för så mycket oförsonlighet, så hårda ord från just moderaternas sida.

Vietnamesiska trupper befinner sig sedan flera år i grannlandet Kampuchea. Såväl i en interpellationsdebatt den 4 maj som i dagens debatt har socialdemokratiska företrädare klart tagit avstånd från denna ockupation. Detta klara avståndstagande har i olika internationella sammanhang framförts till Vietnams regering. Men denna djupt tragiska konflikt, som är betydligt mer mångfasetterad och komplicerad än vad som framgår av den ensidiga moderata propagandan, tar moderaterna ändå till intäkt för att helt avveckla biståndet till Vietnam.

När moderaterna beskriver den vietnamesiska närvaron i Kampuchea som ett flagrant brott mot FN-stadgan, förbiser de samtidigt att det är ett avtalsbrott att så abrupt som moderaterna förespråkar bara avveckla biståndet till Vietnam. Moderaterna glömmet också bort att Vietnam är indraget i en stormaktskonflikt med betydligt tyngre pjäser än detta fattiga och underutvecklade land. Kampuchea har blivit något av en skärningspunkt för stormaktsintressena, och i detta sammanhang är Vietnam bara en bricka i ett betydligt större spel.

Med tystnad förbigår moderaterna USA:s brott att inte fullgöra sina åtaganden när det gäller återuppbyggandet av det land som man bombat sönder och samman. Med samma tystnad negligerar moderaterna de flagranta brott som begås av stormakten Kina, som gång på gång gjort sig skyldigt till kränkningar av det vietnamesiska territoriet. Inte ett ord får vi höra om Pol Pot, den regim som med Kinas goda minne spred skräck och terror i Kampuchea och som fördrevs av vietnamesiska trupper som alltsedan dess befinner sig i landet. Jo, vi fick faktiskt indirekt, om jag tänker efter, höra något. Vi fick från en moderat företrädare höra att det var ett folkligt motstånd knutet till den koalitionsregim som kallar sig Demokratiska Kampuchea. I denna koalition har den blodbesudlade Pol Pot en framträdande roll. Hans röda khmerer utgör stödtrupperna just i denna koalition. Det är rätt fantastiskt att detta av moderaterna kallas för folkligt motstånd.

Öga för öga, och tand för tand tycks beklagligt nog vara den biståndspoli-

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

tiska linje som moderaterna förespråker gentemot en del fattiga u-länder. Samtidigt är denna politik fylld av motsägelser. Låt mig ta ett par exempel.

I reservation 12 som är fogad till utrikesutskottets betänkande 15 talar man i samband med förslaget om biståndsutredning om behovet av att biståndet når dit där det bäst behövs och inriktas så att det möter de fattigaste och mest utsatta människornas grundläggande behov.

I reservation 17 föreslår moderaterna kraftiga nedskärningar av biståndet för några av de fattigaste och mest utsatta länderna – Laos, Vietnam och Tanzania, för att ta några exempel.

Förvisso träffas biståndsavtalen formellt med resp. lands regering, men det är ju människorna, de fattiga och nödlidande människorna, som kommer i åtnjutande av biståndet. Det är barnen i Vietnam som får skolböcker tryckta på papper från pappersbruket i Bai Bang. Det är de fattiga svedjejordbrukarna i Muang Paksane-området i Laos som får en något drägligare tillvaro genom svensk utvecklingshjälp. Detta handlar om grundläggande mänskliga behov, och det är sannerligen inte fråga om den bittra skörd som moderaterna cyniskt har talat om.

Om vi skulle följa moderaternas krav och dra in u-hjälpen till Vietnam, får det förödande konsekvenser för pappersbruket i Bai Bang, som kommer att behöva svenska experter och svenska reservdelar åtminstone fram till 1990. Förutom ren cynism mot människorna innebär den här politiken också en ren kapitalförstörelse.

Herr talman! Det anstår inte ett utvecklat och i internationellt perspektiv välmående land som Sverige att använda utvecklingsbiståndet som ett utrikespolitiskt påtryckningsmedel. Jag tror att debatten skulle tjäna på litet större ödmjukhet och återhållsamhet – särskilt som det handlar om ett område som vi alla på grund av avstånden till händelsernas centrum faktiskt har begränsade kunskaper och insikter om – och att vi inte gör för tvära kast i biståndspolitikerna utan håller fast vid långsiktigheten när det gäller biståndet.

Vpk har i reservationerna 18 och 21 föreslagit höjningar av biståndet till Laos och Vietnam samt som nya samarbetsländer föreslagit Yemen och Kampuchea.

Till detta kan jag säga att samhällsekonomin inte medger att vi utvidgar våra biståndspolitiska åtaganden. Våra ansträngningar bör i stället inriktas på att konsolidera våra insatser och försöka åstadkomma ett bättre utnyttjande av de resurser vi f. n. ställer till u-ländernas förfogande.

När det gäller Kampuchea vill jag emellertid understryka att Sverige sedan 1979 genom FN-organ bidragit med ca 130 miljoner till hjälpprogrammet. Insatserna rör sig i första hand om förbättring av livsmedelsförsörjning och hälsovård. Sverige är f. n. en av de största bidragsgivarna till FN:s hjälpprogram i Kampuchea.

En första förutsättning som måste uppfyllas för att ett bilateralt avtal mellan Sverige och Kampuchea skall kunna komma till stånd är att det åtminstone finns en regering i Kampuchea som vi kan erkänna. Varför det inte finns en sådan regering skall vi diskutera i samband med ett annat

betänkande senare i dag eller i morgon, utrikesutskottets betänkande 20 om PLO och Kampuchea.

Herr talman! Låt mig till sist bara helt kort säga några ord om reservation 28 rörande Östtimor. Frågan om självbestämmanderätten på denna lilla ö i den ostindiska arkipelagen har ju diskuterats flera gånger i riksdagen. Det har inte framkommit något nytt i frågan sedan vi senast debatterade den här i kammaren. Generalsekreteraren har i uppdrag att göra sonderingar och se vad man kan komma fram till genom att kontakta parterna. Frågan kommer sannolikt upp i FN i höst. Först då, när vi kan se de förslag som läggs fram, finns det anledning för Sverige att ta ställning.

Herr talman! Härmed ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 71 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand sade att det skulle behövas litet mer ödmjukhet i debatten om de här frågorna. Jag tyckte inte riktigt att han själv levde upp till den uppmaningen.

Vi har vissa fakta i ärendet om Vietnam. Den 31 januari 1983 artilleribesköts, bombades och utplånades byn Nong Chan i västra Kampuchea av vietnamesiskt artilleri, pansarfordon och infanteri. Många dödades och skadades. 50 000 människor förlorade sina hem. Det här är anfall som har pågått under en lång tid – under hela den femårsperiod som Kampuchea varit ockuperat av Vietnam.

Jag vill påminna Bengt Silfverstrand om ett svar som Ola Ullsten gav i kammaren 1980, där han sade: Den politik som bedrivs i Vietnam kommer i längden att allvarligt skada biståndsviljan i Sverige och få konsekvenser för våra möjligheter att över huvud taget lämna bistånd. – Vi har tagit konsekvenserna av vad som har hänt i Vietnam. Vi konstaterar med glädje att också folkpartiet har gjort det. När Sverige skall omförhandla om biståndet, säger folkpartiet, skall det minskas, och vårt land bör i fortsättningen begränsa sig till humanitärt bistånd. Det har vi heller ingenting emot.

Jag kan dessutom upprepa vad jag hänvisade till i mitt tidigare anförande, nämligen Olof Palmes konstaterande i samband med ockupationen, att invasionen inte kunde ursäktas, att den skulle fördömas. Men långt värre är om Vietnam nu stannar kvar i Kampuchea, sade han. Det är värre än den dumhet man nu har begått. – Detta har Olof Palme sagt, och Bengt Silfverstrand borde rimligen kunna acceptera detta hans yttrande.

Sedan hade Maj-Lis Lööv en del kommentarer om Tanzania . . .

Anf. 72 TALMANNEN:

Den erhållna repliken gäller bara Bengt Silfverstrands anförande.

Anf. 73 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Även Bengt Silfverstrand framförde en viss uppfattning om Tanzania. Jag kan konstatera att fördelningen av vårt bistånd till Tanzania är ungefär 333 milj. kr. till industristöd och importstöd. Med hänsyn till att ca

130 milj. kr. reserverats varje år de senaste åren kan det vara rimligt att begränsa biståndet till Tanzania, särskilt med hänsyn till vad som står i motion 1558.

Anf. 74 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag vill helt kort säga, att den ödmjukhet som jag hänvisade till gällde inställningen till problemen i de fattiga länder som behöver svenskt bistånd. Vietnam är ett sådant land.

Anf. 75 INGER KOCH (m):

Herr talman! Jag avser att särskilt tala om den del av utrikesutskottets betänkande om internationellt utvecklingssamarbete som berör katastrofbiståndet.

Vi moderater anser att när det gäller att hjälpa de fattiga och nödlidande i världen fyller katastrofbiståndet en mycket viktig funktion. Vi tycker också att det är naturligt och praktiskt lämpligt – som Lars Hjertén redan nämnt i sitt anförande – att en stor del av katastrofanslaget går via de enskilda organisationerna som Rädda barnen, Röda korset och kyrkornas mission, som ju har möjlighet att arbeta mer informellt än en statlig myndighet och ofta når en hög effektivitet i sina insatser. En del av katastrofanslaget har kommit att användas som en förstärkning i form av tilläggsanslag till programländerna utan att det kan göras gällande att en oförutsedd nödsituation har inträtt.

Nicaragua fick t. ex. under 1982/83 en fördubbling av sin landram genom tillskott av katastrofbistånd. Likaså fick Vietnam extra anslag genom katastrofanslag och livsmedelsbistånd på mer än 20 milj. kr., samtidigt som det där fanns stora reservationer på landramen.

Vi anser att det är fel att vid sidan av riksdagen på detta sätt ge extra anslag till enskilda länder.

Sture Palm citerade i sitt inlägg utrikesutskottets betänkande 1979/80 nr 20, där det sades att katastrofposten inte fick användas så, att inriktningen och omfattningen av de av riksdagen fastställda biståndsinsatserna i någon avsevärd mån förändrades. Vi tycker att så har skett.

Att katastrofposten kan utgöra en reservpost att användas för icke förutsedda mer angelägna biståndsbehov kan vi moderater acceptera endast om det rör sig om mindre och tillfälliga insatser.

Vi moderater anser också, herr talman, att när katastrofer av skilda slag inträffar i programländerna och det finns outnyttjade medel i form av reservationer inom landramarna, skall påkommande behov i första hand täckas genom användande av dessa reservationer. Inte sällan medför naturkatastrofer att det reguljära biståndsarbetet i landet måste uppskjutas, och detta gör det möjligt att omdisponera medel till humanitärt bistånd.

Utskottets majoritet delar tyvärr inte vår uppfattning att katastrofposten i princip endast skall användas vid oförutsedda nödsituationer utan vill även fortsättningsvis ha kvar möjligheten att använda katastrofmedlen som en extra förstärkning av landramarna utanför riksdagens prövning.

Inte heller har vårt förslag beaktats, att man först skall undersöka möjligheten att omdisponera medel inom landramarna innan beslut om extra katastrofbistånd tas speciellt i fall där de långsiktiga biståndsinsatserna måste förskjutas i tiden.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den moderata reservationen nr 27.

Anf. 76 STURE PALM (s) replik:

Herr talman! Bara några få ord om Inger Kochs citatkonst. Hon berörde det citat ur utrikesutskottets betänkande 1979/80:20 som jag hänvisade till i mitt anförande. Men jag lade ju till att utrikesutskottet i årets betänkande har skärpt skrivningen genom att – som jag läste upp – anföra följande: "Insatser som varit möjliga att förutse och planera bör så långt det är möjligt belasta de för ändamålet avsedda anslagsposterna och som regel inte katastrofposten."

Utskottet har alltså skärpt sin skrivning sedan det förra tillfället. Skall man citera bör man för helhetens skull återge de båda citaten som hör hemma i detta sammanhang.

Anf. 77 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall ge några kommentarer till reservationerna 29–32 som är fogade till det betänkande som nu behandlas, och samtidigt därmed kortfattat redovisa utskottsmajoritetens synpunkter på avsnittet miljövard, markvård och energi.

Det bör inledningsvis framhållas, som regeringen också gör i propositionen, att miljöförstörelsen i u-länderna främst är en följd av att naturresurserna överansträngs. Stora befolkningsgrupper tvingas, för att klara sin omedelbara överlevnad, att utnyttja tillgängliga resurser på ett sätt som tär på naturtillgångarna. Befolkningstillväxt, livsmedelsbrist och energikris bildar en fattigdomens onda cirkel som hotar att leda till ekologisk katastrof i många områden. Svårast drabbas de fattiga. Miljövard och insatser för att vidareutveckla naturresurserna är därför en förutsättning för att människor med begränsad tillgång på produktionsresurser skall kunna tillfredsställa sina egna och kommande generationers basbehov.

Inom vårt utvecklingssamarbete – vårt bistånd – har miljöaspekterna efter hand kommit att beaktas i en ökande omfattning. Detta har framhållits tidigare under dagens debatt. Nu ligger tyngdpunkten i vår satsning på miljövard inom landprogrammen, och det är väl att betrakta som naturligt med tanke på den nära samverkan som krävs med mottagarländernas myndigheter men också med hänsyn till behovet av att kunna integrera miljövarldsinsatserna med verksamheter inom flera olika sektorer. Som en följd av detta synsätt upphörde i föl den särskilda anslagsposten Miljö- och markvård samt energi, och de insatser på området som inte skulle rymmas inom landramarna återfördes till anslagsposten Särskilda program.

Nu kräver de borgerliga partierna i reservation nr 29 att denna anslagspost åter inrättas. Utskottsmajoriteten avstyrker detta krav av det skäl som jag nämnt, men vi vill också framhålla att slopandet av det särskilda miljöansla-

get inte på något sätt innebär att vi fäster mindre vikt vid insatser för miljö- och markvård samt energi. Regeringens uppfattning är att dessa uppgifter i första hand bör bedrivas inom det ländinriktade samarbetet. Den uppfattningen delar utskottsmajoriteten.

Som framgår av propositionen är regeringen dock medveten om behovet av särskilda insatser för miljövårdsändamål vid sidan av landprogrammen. Det finns behov av att bedriva experimentverksamhet för att pröva nya metoder. Det finns anledning att uppmärksamma problem, som berör en grupp av länder eller som aktualiseras av ett mellanstatligt organ. Man pekar på den särskilda betydelsen av att finna metoder för att hejda ökenutbredningen, att söka trygga den lokala brännvedsförsörjningen och att främja småskalig energiförsörjning.

Mot den här bakgrunden tillförs anslagsposten Särskilda program ytterligare 25 milj. kr. i den s. k. tilläggspropositionen. Detta belopp är huvudsakligen avsett för miljö- och energiinsatser. Det bör påpekas att beloppet är nästan lika stort som det belopp som krävs i moderaternas reservation nr 29.

Från utskottsmajoritetens sida finner vi det angeläget att i detta sammanhang poängtera att miljö- och energiinsatserna inom landprogrammen å ena sidan och inom anslagsposten Särskilda program å andra sidan inte skall uppfattas såsom konkurrerande med varandra utan såsom kompletterande varandra. Den ämnesinriktade verksamheten är, som jag pekat på, tänkt att ha en experimenterande och nydanande inriktning eller vara avsedd för insatser, som av olika skäl inte kan rymmas inom landprogrammen.

Så några ord om de insatser som görs inom miljöområdet. Det kan finnas anledning härtill. I det konkreta utvecklingssamarbetet tar de sig uttryck på olika plan i SIDA:s samarbete med mottagarländerna. För det första försöker SIDA definiera och beakta miljöaspekter vid utformningen av alla insatser. För det andra kan alla projekt som är inriktade på landsbygdsutveckling sägas ha till syfte att bevara miljön. För det tredje har SIDA under senare år satt i gång en rad särskilda miljö- och markprogram.

I östra Afrika har ett flertal program utvecklats, som syftar till att skydda naturresurser, samtidigt som småbrukarnas utkomstmöjligheter även på kort sikt ökar. Det största landsbygdsutvecklingsprogram som Sverige stöder med biståndsmedel är byskogsprogrammet i Indien, som kommer att öka byarnas försörjning med brännved samtidigt som det bidrar till att förhindra miljöförstöring. Regionala miljövårdsprogram är under utveckling inom ramen för SADCC i södra Afrika, genom FN:s Sahelprogram och i Mekongkommitténs regi.

Vi uppmärksammar i vårt bistånd också behovet av att stödja u-ländernas ansträngningar att förbättra sin energiförsörjning på flera sätt. Vi lämnar bl. a. stöd till energiplanering och till utveckling av nya och förnybara energikällor. Huvuddelen av det svenska energibiståndet lämnas emellertid inom ramen för enskilda landprogram, och då uppmärksammar man särskilt landsbygdens energibehov. Bl. a. har ju byskogsprogrammen till mål att förbättra brännvedsförsörjningen.

Avslutningsvis skall framhållas att det är utskottets mening att SIDA:s

olika miljövårdsinsatser är värda ett fortsatt betydande stöd. Det framgår också av propositionen att regeringen fäster stor vikt vid miljövård, markvård och energiinsatser i biståndet och att man är inställd på att ge ett fortsatt kraftigt stöd till denna verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna nr 29–32 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Om inte några dramatiska förändringar äger rum är den globala befolkningssituationen sådan att världens befolkning år 2000 kommer att bestå av ca 6 miljarder människor, varav 5 miljarder i tredje världen. Man räknar ändå med ett sjunkande antal födselar per kvinna, men befolkningsökningen beror som bekant på att antalet kvinnor i fertil ålder är så stort. Vi vet också att en av de negativa verkningarna av den fortsatta befolkningsökningen är en starkt ökad förslitning av jordens resurser. Alla dessa människor måste ha mat, vatten, bränsle, primärhälsövård och utbildning.

FN:s befolkningskonferens i Bukarest 1974 och den nu förestående i Mexico har öppnat världens ögon för följderna av befolkningsökningen och de problem som den drar med sig. Ständigt återkommande naturkatastrofer bidrar dessutom till att göra situationen ytterligt svårlöst i stora delar av världen. På många håll har därför biståndets storlek satts i direkt relation till möjligheterna att hjälpa nödlidande människor i deras svåra situation.

Under åren som gått har en ökande andel av svenskt bistånd gått till upplysning om situationen i tredje världen. För en regering är det naturligtvis viktigt att ha medborgarnas stöd i en satsning på bistånd som med internationella mått mätt är mycket stort. Frågan är bara om inte den informationen i många avseenden varit missriktad i så måtto att man från SIDA:s håll sällan klargjort att inte ens ett obegränsat antal miljoner kan bidra till att färre barn föds eller dör av svält om inte barnens egen regering har en god vilja att använda bistånd med det målet i sikte.

De utvärderingar som gjorts av svensk biståndsverksamhet under senare år fristående från SIDA visar på ett skrämmande sätt hur svårt det har varit och är för svenska biståndsmyndigheter att använda svenska biståndsmedel så, att de får den verkan som uttrycks i våra biståndsmål. Margaretha af Ugglas och andra har pekat på det orimliga i ett fortsatt bistånd till länder som saknar möjlighet till utveckling mot demokrati och till länder som befinner sig i krig. Det var skrämmande att höra Bengt Silfverstrands cyniska uppfattning. I det senare fallet går ju en stor del av landets egna resurser till att underhålla krigsmakt och/eller ockuperande militär styrka.

Utrikesutskottet konstaterar att man i det nu pågående utvecklingssamarbetet i ökande grad utnyttjar möjligheten att påverka biståndets inriktning och utformning. Dock, herr talman, och det är att märka, inte dess utnyttjande. Erfarenheterna visar att den blåögda tilltro till mottagarländernas goda vilja som präglade biståndsverksamheten för ett antal år sedan har måst delvis överges. Vi moderater har under hela denna tid krävt en effektiv

uppföljning och utvärdering av vårt bistånd. Viss sådan förekommer nu, och resultaten är i så måtto glädjande att en viss förändring av biståndets inriktning kan märkas. Man medger åtminstone att vi själva måste lägga oss i hur biståndet utformas.

Regeringen tycks också ha insett att målet att nå de fattigaste i mottagarländerna är det allra svåraste. Och hur kan det vara annat? Åtskilliga av våra mottagarländer prioriterar detta mål mycket lågt.

Stig Alemyr sade att de borgerliga regeringarna inte förändrat biståndets inriktning, men det är inte sant. Det var under den borgerliga regeringstiden som svenskt statligt bistånd av någon nämnvärd storlek äntligen kunde användas till att hjälpa frivilliga organisationer i deras biståndsverksamhet. Innan den borgerliga regeringen tillträdde utgick 11 milj. kr. till enskilda organisationer. Nu föreslår regeringen 250 milj. kr.

Den självgodhet och missriktade tilltro till mottagarländernas regeringar som tydligast kommit fram i våra förhandlingar med Vietnam men som över lag präglade vårt bistånd före 1976 har därefter förändrats till en öppenhet när det gäller att undersöka vilka vägar vi skall använda oss av för att nå ut till alla dem som saknar det nödvändigaste i livet. En av de vägarna, beprövad och effektiv, är de enskilda organisationernas hjälpverksamhet. De hade, och har ännu i dag, en utomordentlig fördel: de behöver som enskilda organisationer inte förhandla med regeringar, utan med sina systerorganisationer och andra organisationer, och de når ut till de mest behövande.

När socialdemokraterna satsade på av mottagarländerna önskade skrytpalats till sjukhus, fanns det organisationer som ordnade sjukmottagningar i hyddor med jordgolv. Sjukhusen hade hissar för moderna bårvagnar, men inga bårvagnar. Patienterna kom i handburna bårar, vars stänger inte gick in i hissarna. Bårarna fick bäras i trappa efter trappa. I hyddorna skedde och sker komplicerade förlossningar genom att barnmorskan hjälper till med en vanlig enkel stavficklampa tejpad i sin panna.

Herr talman! Detta är inget jag läst eller hört. Jag har sett det med egna ögon. Jag har slagits av, när man diskuterar kvantiteten och enprocentsmålet i det svenska biståndet, hur många miljoner som är bortkastade på skrytprojekt av gigantiska slag, och hur många sjukstugor som drivs av svenska barnmorskor bl. a. i missionens tjänst, som saknar det mest elementära för en enkel sjukvård.

Mer pengar till biståndet, ropas det på många håll. Mer människor till bistånd, skulle jag vilja ropa. Och människor är det ont om. Svenska biståndsarbetare gör oftast ett mycket gott arbete, men de är dyra i drift. De är garanterade trygghet av olika slag, självklart. De som är ute i enskild tjänst måste uppge sina anställningar, har ingen garanti för att deras barns skolgång säkras, kan ofta inte resa hem mer än vart tredje år – men ännu finns de.

Vad gör staten för att säkra deras anställningsförhållanden eller deras tillvaro?

Efter att ha lyssnat till utrikesministern här i dag kan man kanske hoppas att sociala och arbetsmarknadspolitiska åtgärder utformas på ett sådant sätt att frivilligorganisationernas personalinsatser så långt möjligt underlättas.

Faktum är att riksdagen och SIDA tycks ha ett betydligt större förtroende för samarbete med mottagarländernas regeringar än med enskilda organisationer. När dessa senare söker bidrag från SIDA fordras ofta en byråkratisk handläggning som försenar och ibland omöjliggör angelägna projekt, vilka riktar sig till just de mest fattiga och nödlidande, samtidigt som importstöd med obekant användningsområde går till krigförande mottagarländer.

Herr talman! Det finns naturligtvis en gräns för hur mycket svenskt bistånd som SIDA kan administrera, vilket också märks av reservationsbeloppens storlek. Det finns naturligtvis också en gräns för vad enskilda organisationer orkar med. Vi moderater har ständigt hävdad att den gränsen inte är nådd och yrkar därför på en ökning av detta anslag. Det skulle kunna öka ännu mycket mer om det fanns en vidgad öppenhet i SIDA:s förhandlingar med dessa organisationer.

Alla de som ropar högt på ökade totala anslag borde göra en bedömning av vad vi får för pengarna, och hur effektiviteten kan höjas avsevärt genom en mer pluralistisk biståndspolitik.

Herr talman, en annan fråga. I ett pressmeddelande från UD meddelades häromdagen att ytterligare 50 miljoner skall anslås till SWAPO för budgetåret 1984/85. Det är en ökning i förhållande till nuvarande budgetår på 3 milj. kr.

Hur kan den ökningen motiveras mot bakgrund av vad som skett den senaste månaden? Visst behöver de namibiska flyktingarna i Angola medel till sitt uppehälle, och pengarna skall också bl. a. gå till det. Men i och med att Angola nu träffat överenskommelse med Sydafrika om att SWAPO inte skall finnas i södra Angola, borde ju de s. k. genomgångslägren för SWAPO-folk inte längre behövas. Jag har själv besökt ett sådant. Det mesta i lägret finansierades mer eller mindre helt med svenska medel. Det gällde kläder, transportfordon osv. Men det gav ändå en obehaglig känsla. Vart går egentligen svenska pengar? Vad har vi för garanti att våra medel enbart går till humanitära insatser?

Jag har haft förmånen att resa runt i många afrikanska länder. Jag har personligen sett hur livsmedelssändningar bokstavligen direkt haft negativ effekt på landets egen livsmedelsproduktion. Jag har sett hur importstöd använts till att köpa båtlastar spanskt vin, vilket gjorde att Missionsförbundet inte kunde fullfölja ett sjukvårdsprojekt i några byar, där alkoholismen spred sig med oanad hastighet. Jag har nyligen upplevt hur SIDA inte anser att framställning av glasögon i Arusha bör vara biståndsberättigad i samband med stöd till den småskaliga industri som startats där genom svenskt bistånd – detta samtidigt som Tanzania gjort stora satsningar på att göra befolkningen läskunnig.

Jag har uppehållit mig vid detaljer. Men hela vårt bistånd består av detaljer innan det når de enskilda människorna. Det går inte att komma ifrån att förhållandena i tredje världen har förändrats, i många fall till det bättre, i andra fall till det sämre. De borgerliga partierna har i utskottsbetänkandet reserverat sig för tillsättandet av en ny biståndsutredning och givit klara besked om vad den utredningen bör syfta till. En sådan utredning kommer

säkerligen till förr eller senare. Jag skulle, herr talman, önska att riksdagen såg till att det blev förr.

Jag biträder hemställan i de reservationer som avgivits av moderata utskottsledamöter.

Anf. 79 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg angrep mitt anförande i morse. Jag ber Ingrid Sundberg att läsa detta anförande. Möjligen kommer hon då att märka att hon totalt missuppfattat vad jag sade.

Anf. 80 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag hörde varje ord av Stig Alemyrs anförande i morse.

Anf. 81 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Dagens debatt angående vårt u-landsbistånds storlek borde – om det skulle kännas bra – handla om hur mycket vi skall öka vårt stöd till de fattigaste länderna. Tyvärr tvingas vi återigen slåss för att åtminstone behålla biståndet på enprocentsnivån, och det känns närmast pinsamt. Då är det att märka att övergången från BNP till BNI som beräkningsgrund redan i praktiken innebär att vi gått ifrån vår ursprungliga målsättning.

I den ständigt pågående debatten om u-landsbistånds storlek är det en del argument för begränsningar i omfattningen som är särskilt ofta förekommande. Man säger att vi inte kan låna i utlandet och samtidigt skicka stora belopp till andra länder, folket i dessa må ha det hur dåligt som helst. Men uppenbarligen går det alldeles utmärkt att låna till vår egen lyxkonsumtion som i vissa fall är rent skadlig för vår hälsa. Att vårt välstånd dessutom delvis är beroende av en orättfärdig exploatering av de fattigas resurser borde ytterligare stämna till eftertanke.

Ett annat argument som man ofta kan höra är att de pengar vi satsar på u-hjälp inte kommer till rätt användning. Pengarna går till de redan rika, används till krigsmateriel eller satsas på rent olämpliga projekt – projekt som inte är till nytta för mottagarlandets folk i det långa loppet.

Självfallet skall vi ständigt söka att se till att pengarna hamnar rätt. Ingen menar väl något annat. Men det är inget argument emot att vi skall stå fast vid vår målsättning när det gäller stödets omfattning. Nöden är ju så ofantlig att det absolut inte finns någon som helst risk att vi anslår för mycket pengar.

Egentligen borde vi föra ett omvänt resonemang. Om pengarna inte används effektivt och kommer de fattigaste till del, måste vi anslå mer pengar för att uppnå samma effekt som om 1 % bistånd användes på bästa sätt.

En del säger att det faktum att vi nu går ifrån enprocentsmålet bara är tillfälligt och beror på tillfälliga ekonomiska problem. Så snart vi bringat ordning i landets finanser skall vi givetvis åter uppfylla våra löften. Jag undrar om de som använder det argumentet verkligen har tänkt igenom om det är ett realistiskt resonemang. Om vi i dag inte kan lägga till de 150 miljoner som fattas, hur skall vi då inom överskådlig tid kunna plocka fram de miljardbelopp som det inom några få år blir fråga om?

Sammanfattningsvis är det alltså mycket av den obotfärdiges förhinder!
Jag skall anföra tre skäl för ett vaktslående om enprocentsmålet. Skälen är givetvis fler, men jag skall anföra tre.

Det viktigaste argumentet är den ofattbara nöd som finns ute i världen. Egentligen borde de faktiska förhållandena vara mer än nog som argument.

Det vanligaste argumentet är att våra beslut betyder så mycket för hur andra länder handlar. Vi i Sverige vill ju så gärna vara det opinionsledande världssamvetet. Låt oss då ta vårt ansvar!

Det tredje argument jag vill framföra är att jag tror det även med tanke på den inhemska opinionen är mycket olyckligt att gå ifrån enprocentsmålet. Risken finns att de som vill göra rejäla inskränkningar på vårt u-landsbistånd får lättare att argumentera när vi väl har gått ifrån det principiellt viktiga enprocentsmålet.

Tyvärr finns det inom alla partier och grupper i samhället människor som gärna ser att vi i alla lägen tänker på oss själva i första hand. Först i andra eller tredje hand kommer ansvaret för våra medmänniskor i andra länder. Ett sådant synsätt går ut över de allra fattigaste – de som varken har mat eller vatten för dagen.

Jag tycker att frågan om vårt u-landsbistånd är en fråga där vi alla här i riksdagen borde kunna enas om att i första hand slå vakt om uppsatta mål för att snarast kunna öka våra ambitioner.

Vårt ansvar som ett av världens rikaste länder är stort. Låt oss med gemensamma ansträngningar leva upp till det! Världens fattiga har rätt att vänta sig det av oss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som är undertecknade av de centerpartistiska ledamöterna i utskottet.

Anf. 82 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Ibland har vi alldeles för lätt för att glömma vissa grymma världshändelser. Det kan naturligtvis vara lätt, eftersom de är legio. Många påminns vi ändå om dagligen via TV och via den allmänna debatten och i tidningarna. Andra påminns vi mycket sällan om, bl. a. därför att varken TV:s reportrar eller andra journalister kan komma åt att rapportera om dem – eller inte är intresserade. Så länge vi har klara fakta om krig och om flyktingar och deras nödsituationer får vi dock inte glömma utan måste ständigt vara beredda att hjälpa.

Jag tänker just nu på ett fattigt och ockuperat land i Asien, där hjälpbehovet är oändligt, både innanför gränserna och utanför, bland miljoner flyktingar från landet. Jag tänker på Afghanistan.

Det är nu snart fem år sedan den ryska invasionen, men ännu är det afghanska folket inte besegrat ordentligt. Vi vet att det just nu pågår en offensiv mot framför allt Panshir-dalen. Den har medfört ännu mer lidande för både civilbefolkningen och gerillan. Den medför också ännu större flyktingströmmar från landet.

Vi har i Sverige en tradition att ge humanitär hjälp till folk som slåss för sitt oberoende. I Afghanistan gäller det ett folk som har förlorat sitt oberoende

och slåss för att återupprätta det. Behovet av att vi visar vår solidaritet är alltså stort.

Vi vet från en konferens i Genève att antalet afghaner som har fördrivits från sitt land säkert är över 6 miljoner. Det är f. n. världens utan motstycke största flyktingproblem. Drygt 3 miljoner lever i läger utmed gränserna mellan Pakistan och Afghanistan och Iran. De förses med livets nödtorft av FN:s flyktingkommissariat och andra internationella hjälporganisationer. Men det finns 12 miljoner kvar, som håller ut inne i Afghanistan trots krig och trots stor nöd. FN gör hjälpinsatser, men det är svårt att nå fram med dem. Man måste gå genom den afghanska regimen, som ju folket inte gillar.

Det finns alltså ett oändligt och omättligt hjälpbehov. Varje insats blir nästan bara symbolisk, men den har ett värde i sig, inte bara för att den kan lindra nöd. Den uppfattas av befolkningen som ett moraliskt stöd åt motståndet. Det är därför, herr talman, som jag har motionerat om bistånd till flyktingarna och till den afghanska befolkningen.

Nu har utrikesutskottet behandlat motionen välvilligt, vilket jag faktiskt hade räknat med. Hur skulle utskottet ha kunnat göra något annat? Man kan tycka att jag borde vara nöjd och inte gå upp i debatten.

Herr talman! Jag går ändå upp i debatten, därför att jag anser det oändligt viktigt att ständigt påminna om situationen i Afghanistan och om befolkningens behov av vår solidaritet. Vi får inte glömma grymheter, var de än sker.

Utskottet skriver att Svenska afghanistankommittén har mottagit 4 miljoner för hälsoinsatser. Det är riktigt. För de pengarna har kommittén kunnat köpa medicin och sätta upp läkarstationer inne i landet. Men Svenska afghanistankommittén kan göra mycket mer, om den bara får större bidrag. Kommittén är väl etablerad i Peshawar och har goda kontakter både inne i Afghanistan och i Pakistan.

Jag hoppas att utskottets skrivning om "det angelägna syftet" med min motion leder till att ytterligare medel kan ställas till kommitténs förfogande, liksom till att medel kan ges flyktingkommissariaten för de hjälpbehov som FN kan tillgodose. Det vore ovanligt väl använda biståndspengar från svensk sida.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Anf. 83 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall i huvudsak uppehålla mig vid två frågor i utrikesutskottets betänkande nr 15, nämligen dels frågan om Sveriges medlemskap i Världsbanken, dels frågan om massmediabistånd, i första hand via SAREC.

Vpk:s inställning till Världsbanksgruppen torde vara klar. I vår reservation nr 15, som jag yrkar bifall till, framhåller vi att det visst kan finnas anledning att stödja vissa av FN-organen. De gör i många fall ett värdefullt arbete, som förtjänar fortsatt svenskt stöd. Men, herr talman, det finns också exempel på motsatsen, och dit hör Världsbanksgruppen.

Vart går Världsbanksgruppens stöd? Går det till de länder där det verkligen används effektivt? Är det ett stöd för de progressiva länderna?

Från vpk:s sida tror vi inte det.

Sture Ericson gjorde tidigare under diskussionen en egendomlig analys. Bara för att bl. a. USA har minskat sitt bistånd till Världsbanksgruppen skulle vi, framhöll Sture Ericson, öka stödet dit. Jag tror inte på det resonemanget. Jag menar att det är andra orsaker som ligger bakom.

Det är rätt mycket pengar som det är fråga om, nämligen 700 milj. kr. Vi säger från vpk:s sida att dessa pengar i stället skall sättas in där de behövs – till humanitärt bistånd i Latinamerika och till ANC och SWAPO i södra Afrika. Pengarna skall definitivt inte kanaliseras till Världsbanken, detta trots allt USA-styrda organ.

Den andra frågan, herr talman, är kanske litet knepigare, så till vida att den tidigare inte har stötts och blötts på samma sätt i riksdagen som frågan om Världsbanken. Men det betyder inte att den är mindre viktig, snarare tvärtom. Vi har haft många diskussioner om svensk mediapolitik här i riksdagen, men just vad gäller u-länderna är det inte lika populärt att ta upp den frågan.

I vår motion liksom i budgetpropositionen understryks särskilt att den ökade spänningen mellan stormakterna ställer stora krav på Sveriges säkerhetspolitik. Den ökade spänningen har också andra återverkningar på det internationella läget, varvid icke minst de nya kommunikationsmedierna spelar en allt viktigare roll.

Vi har från vpk:s sida tidigare tagit upp tredje världens krav på en ny internationell informationsordning. Frågan har, som framhölls av Stig Alemyr tidigare under diskussionen, också utretts inom utrikesdepartementet. Men vad man inte har tagit upp i den utredningen är den utveckling som har inneburit att inte bara de transnationella bolagen utan också oljebolagen och kärnvapenindustrin direkt eller indirekt tagit över nyhetsförmedlingen till förmån för egna intressen. Inte bara dessa bolag utan också det amerikanska försvarsdepartementet och CIA träder in öppet och tar över.

I vår motion framhåller vi ett citat av kommunikationsforskaren Claudio Bianchi. Han säger:

”Man har skapat ett transnationellt styrningssystem som flödar över ländernas gränser och regeringar. Politiken så som vi är vana att betrakta den har ersatts med mäktiga lobbystar och stora databanker.

Miljoner uppgifter förs över nationernas gränser varje dag utan att någon någonsin kan ana vad som sänds.”

Vi tar i denna motion också upp datafrågor, som gäller hur de stora nyhetsbolagen mer eller mindre har köpts upp av amerikanska kärnvapenindustrin eller försvarsintressen. Vi vill ha en ändring till stånd, och en sådan ändring skulle vi kunna åtminstone bidra till, som vi säger. Som litet, alliansfritt land skulle vi kunna medverka till att tredje världens länder helt enkelt får en möjlighet till nyhetsinformation som de inte har i dag. Vi menar att SAREC är den institution som man skall satsa på. Det mesta i mediaforskningen är viktigt, och SAREC har i detta avseende en unik kompetens. Men inte nog med det: SAREC satsar också på forskning inom tredje världens länder. I dag pågår i stort sett all forskning på detta område

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingssam-
arbete m. m.*

till 98 % inom i-länderna. SAREC försöker bygga upp en forskning inom tredje världens länder på ett helt unikt sätt.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 18 och 42 i utskottets betänkande.

Anf. 84 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Många här i Sverige tror att bistånd till underutvecklade länder är någonting nytt, men det är alldeles fel.

Det finns en tidning som heter Budbäraren. Det är en missionstidning, och den fyller 150 år just i år. Om man läser igenom dess första årgångar finner man att det förekom mycket missionsarbete redan på 1830-talet. I trepartimotionen 1551 finns redovisat en del av vad man kan få läsa i Budbäraren, bl. a. att amerikanska och europeiska kyrkor bedrev verksamhet i alla världsdelar. I mitten av 1800-talet bildades Evangeliska fosterlandsstiftelsen, som har gjort betydande insatser både i Indien och i Afrika och som har följts av andra missionssällskap.

Vid den tiden, då den här u-landsverksamheten begynte, var det entusiasm i Sverige – inte hos alla men hos stora delar av folket. Man uppnådde också väldiga resultat. Man kan kanske invända att mission inte är någon u-hjälp, inte något bistånd att tala om, men det är alldeles fel. Om man tar i beaktande de resurser som stod till buds, de svårigheter när det gäller kommunikationer och annat som fanns och de förhållanden som mötte de arbetare som gav sig ut från våra länder i Norden, och sedan tänker på vad som verkligen uträttades, måste man säga att det är oerhört imponerande.

Jag har haft tillfälle att resa i Afrika – bl. a. ett par gånger i Etiopien och i Tanzania och Kenya – och jag har fått se det jag läst om ända sedan barndomen. Jag förstår vilken oerhörd betydelse missionsarbetet hade. Frågan är om någon u-hjälp i dag kan åstadkomma ett sådant resultat – per satsad krona kan den det givetvis inte. Vi skall också tänka på att det i de unga afrikanska nationerna som bildades fanns folk som hade fått sin utbildning hos missionen. Ett omfattande arbete utfördes av missionen också när det gällde läkarhjälp till de infödda.

I motionen har vi yrkat att SIDA skall ställa medel till förfogande till missionsorganisationerna för information om u-hjälpens historia och därmed väcka intresse och entusiasm hos dagens generation svenskar. Utskottet skriver ganska välvilligt om motionen men avstyrker förslaget att medel till information skall gå den vägen. Jag beklagar det.

Jag vill i mitt korta inlägg rikta uppmärksamheten på ett av de länder där svensk mission begynte, nämligen Etiopien – eller Abessinien, som det hette tidigare. Jag har, som sagt, haft tillfälle att resa i landet, och jag tror att jag känner dess historia rätt bra. Men det har naturligtvis hänt mycket sedan jag senaste gången var där. Bl. a. har ju den kommunistiska diktaturen, som stöds av Sovjet, försvårat missionsarbetet där ute oerhört mycket.

Just i dag har jag fått i min hand ett nummer av den gamla Budbäraren. Där talas det om den katastrofala torkan i norra Etiopien. Den som uttalar sig är Lutherhjälpens biståndschef Thorsten Månson, som har återvänt från en

rundresa i landet, vilken han gjort tillsammans med Lutherska världsförbundet och Etiopiska Mekane Yesuskyrkan. Han säger bl. a. att var tredje invånare i provinsen Wollo i norra Etiopien svälter – en miljon människor, och Lutherhjälpen är verksam där bl. a. genom kyrkorna.

När det gäller förhållandena i hela landet är det så att var sjätte etiopier svälter. Var sjätte etiopier behöver hjälp på grund av den torka som råder där nere. Thorsten Månson säger att den hjälp landet har fått inte alls är tillräcklig. Hjälpinsatserna fungerar bra, säger han – somliga har ju sagt att de inte når fram – men han anser att ”hjälpen till svältområdena i norra Etiopien via internationella Lutherhjälpen och kyrkan bör ökas så fort som möjligt.”

Sedan pekar han på följande tragiska faktum: ”– – att myndigheternas tryck på den inhemska lutherska Mekane Yesuskyrkan fortfarande är mycket starkt.” – Jag har här i kammaren under årens lopp flera gånger fört fram namnet Gudina Tumsa. Det är Mekane Yesuskyrkans försvunne ledare.

Det är inte lätt att bedriva u-hjälp när förhållandena är sådana. Ändå vill jag inte säga att vi skall sluta att arbeta i dessa länder. Tvärtom borde vi se till att mera av det svenska biståndet överförs via de här organisationerna.

Filip Fridolfsson har i sin motion 612 pekat på att det i dag finns en tveksamhet inför u-hjälpen. Man undrar om den är effektiv. Han säger att missionen har möjligheterna, och han glädjer sig över att missionen har fått mer pengar men påpekar att det är viktigt att missionen får utfästelser om mer permanent stöd med inriktning på längre tid. Jag vill gärna understryka att detta är viktigt.

Jag blev ledsn när jag i dag lyssnade på debatten och man ständigt gjorde denna egendomliga karikatyr av moderaterna – att vi skulle vara särskilt hjärtlösa. Jag tror att man i alla partier möter människor som är tveksamma just därför att de tycker att vi inte skall betala vapen och krigare, inte skall sända pengar till dem som försvarar terrorism eller utför terrorism. Kunde vi bara få en garanti för att pengarna går till katastrofdrabbade, till människor i nöd, genom organisationer som har hundraårig eller längre erfarenhet och som kan vidga sitt arbete, skulle det bli en annan entusiasm för hjälparbetet. Det skulle med en gång stå klart att vi kunde nå enprocentsmålet. För min del kunde jag gärna stödja det, men inte när jag vet att så mycket av pengarna faktiskt används till sådant som jag inte betraktar som u-hjälp.

Detta var vad jag ville ha sagt.

Anf. 85 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Ur ett för denna kammare välkänt dokument citerar jag: ”En ekonomisk återhämtning har inletts i industriländerna från den djupaste och mest utdragna lågkonjunkturen sedan 1930-talet.”

Litet längre ner i samma dokument står det:

”Många u-länder har under lågkonjunkturen försatts i en akut kris. De fattigaste länderna har drabbats hårdast. Produktion och exportvolym har stagnerat eller sjunkit. Bytesförhållandena har utvecklats mycket ogynn-

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

samt. Räntor och amorteringar på utlandslånen blir alltmer betungande. Knappheten på utländska valutor för import av de mest nödvändiga varor är kännbar.”

Citatet är hämtat ur den socialdemokratiska regeringens budgetproposition denna vår och återfinns också på s. 4 i det betänkande från utrikesutskottet som vi nu behandlar.

Bedömningen av vårt lands ekonomiska återhämtning och u-ländernas katastrofala krisläge borde i konsekvensens namn ha lett fram till slutsatsen att vårt lands bistånd i alla dess former skulle kraftigt ökas. I stället föreslås en real minskning. Som i många andra frågor gör den socialdemokratiska regeringen en saltomortal – kommer visserligen ner på fötterna, den här gången med moderata samlingspartiet som trogen mottagare vid nedslaget.

I den svenska samhällsutvecklingen är vi vana att se och som politiker söka motsvara kraven på rättvisa och solidaritet med eftersatta och svårt pressade grupper i samhället. När det gäller den svenska biståndspolitik har också där kraven på rättvisa och solidaritet varit grundläggande för idé och utformning. Den socialdemokratiska regeringen avviker nu från tidigare handlingsmönster, anser jag.

När enprocentsmålet för svenskt bistånd först fastställdes betraktades det av många som ett etappmål på vägen mot ökad internationell solidaritet, ett viktigt inslag i fredsarbetet bl. a.

Det är mycket allvarligt, tycker jag, att vi finner antydningar i regeringens budgetförslag att också budgetarbetet inför 1985/86 skall drivas med utgångspunkt i frysningsförslaget. Två års frykning skulle ge mycket kraftiga återverkningar på biståndet och göra återställandet av enprocentsmålet mycket svårt. Vad gäller konsekvenserna för biståndet kommer frysningsförslaget att läggas till de problem som redan skapats av de två svenska devalveringarna och en kraftigt stigande dollarkurs, till vilken också vissa fattiga u-länder är knutna.

Socialdemokraterna har sökt bättra på sin skamfilade biståndsvilja genom att efter starka påtryckningar öka på anslaget med 300 milj. kr. Det är tacknämligt, men det krävs mer stabilitet i regeringens förslag på det här området för att förtroendet skall återställas. Det bör vara en tankeställare för socialdemokratin.

Svenska missionsrådet har skrivit till oss:

”1. Vi anser att Sverige som det första i-land som uppnådde 1%-nivån för biståndet har ett särskilt ansvar att slå vakt om biståndets kvantitet. Detta är särskilt angeläget idag på grund av de stora behov som finns i världen tex hotande tork- och hungerkatastrofer i många av Sveriges samarbetsländer i Afrika och som en påtryckning på andra i-länder som ännu inte uppnått 1%-nivån. Sveriges förbättrade handelsbalans och allmänna ekonomiska läge gör det angeläget att så snart som möjligt lämna tanken på att frysa biståndet på nuvarande nivå. När Norge redan uppnått 1,15% känns det orimligt att Sverige skulle gå i en helt annan riktning.

2. Vi menar att Sverige också påtagit sig ett stort ansvar vad gäller biståndets kvalitet. Ett obundet gåvobistånd som når eftersatta grupper har

varit och bör förbli en svensk prioritet. — — —

Stödet till biståndet hänger i hög grad samman med att inte bara allmän tillväxt utan också utjämning och oberoende och en demokratisk samhällsutveckling befordras av det svenska biståndet. Dessa mål är ofta svåra att uppnå varför det är av vikt att SIDA ges tillräckliga administrativa resurser för att på ett ansvarsfullt sätt kunna förvalta biståndet med denna inriktning.

3. I debatten har ofta de enskilda organisationernas bistånd framhållits som exempel på ett arbete som till låga kostnader når betydande och bestående resultat. Det finns många exempel på att detta är sant. Samtidigt menar vi” – dvs. Missionsrådet – ”att den ena biståndsformen inte skall spelas ut mot den andra. Både det statliga biståndet och de enskilda organisationernas insatser behövs. För att samarbetet mellan dem skall fungera på bästa sätt är det av vikt att ekonomiska och administrativa resurser i tillräcklig omfattning ges till SIDA för folkrörelsekontakter. Det är också av stor vikt att sociala och arbetsmarknadsåtgärder utformas på ett sådant sätt att frivilligorganisationernas personalinsatser så långt möjligt underlättas.”

Det här var ett långt citat ur skrivelsen från Svenska Missionsrådet. Men jag anser det vara väsentligt att vi får med oss även de här synpunkterna. Det är således ett upprop till medlemmarna i kyrkor och samfund om en ökning av offrandet till förmån för bättre, och fler, insatser i u-länderna. Vi vet att man bör hjälpa till på olika sätt. Vi bör också hjälpa till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3 och i övrigt till de reservationer som folkpartiets representant i utrikesutskottet, Rune Ångström, varit med om att underteckna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (beräkningen av biståndsanslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 18 för reservation 1 av Bertil Måbrink. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (biståndsanslagens storlek)

Först biträdades reservation 3 av Sture Korpås m. fl. med 72 röster mot 18 för reservation 4 av Bertil Måbrink. 227 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Sture Korpås m. fl. med 89 röster mot 78 för reservation 2 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del. 150 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 149 röster mot 89 för reservation 3 av Sture Korpås m. fl. 77 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (planeringsram för budgetåret 1985/86)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del – bifölls genom uppresning.

Punkt 2

Mom. 1 (effektivitet, demokrati och mänskliga rättigheter)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservation 5 av Carl Bildt m. fl. – som ställdes mot hemställan i reservation 7 av Rune Ångström – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 210 röster mot 79 för hemställan i reservation 5 av Carl Bildt m. fl. 27 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 209 röster mot 54 för den i reservation 6 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng anförda motiveringen. 42 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (landprogrammering)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 149 för reservation 8 av Sture Korpås m. fl.

Mom. 3 (enskilda organisationer)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 167 röster mot 150 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 9 av Sture Korpås m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 4 (befattningen som biståndsinspektör)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Carl Bildt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (användning av svenska resurser i biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Sture Korpås m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (biståndsutredning)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 149 för reservation 12 av Sture Korpås m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 3

Mom. 7, 9 och 13 (bidrag till UNICEF)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Carl Bildt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (bidrag till Afrikanska utvecklingsfonden m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Rune Ångström – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (Världsbanken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (bindning av importstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Carl Bildt m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 6 (Angola)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 17 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 18 av Bertil Måbrink i motsvarande del,
bifölls med acklamation.

Mom. 7 (Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Bertil Måbrink i
motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (Indien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Carl Bildt m. fl.
i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (Kenya)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Carl Bildt m. fl.
i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (Laos)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 17 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 18 av Bertil Måbrink i motsvarande del,
bifölls med acklamation.

Mom. 12 (Moçambique)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 17 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 18 av Bertil Måbrink i motsvarande del,
bifölls med acklamation.

Mom. 13 (Nicaragua)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Bertil Måbrink i
motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (Tanzania)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Carl Bildt m. fl.
i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (Vietnam)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 17 av Carl Bildt m. fl. i motsvarande del,

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Internationellt
utvecklingsam-
arbete m. m.*

*dels reservation 19 av Sture Korpås och Gunnel Jonäng,
dels reservation 20 av Rune Ångström,
dels reservation 18 av Bertil Måbrink i motsvarande del,
bifölls med acklamation.*

Mom. 17 (Zimbabwe)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (Cuba)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (Yemen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (Kampuchea)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (Seychellerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Bertil Måbrink i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (Latinamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Rune Ångström och Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Rune Ångström och Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (anslaget till enskilda organisationer)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
*dels reservation 24 av Carl Bildt m. fl.,
dels reservation 25 av Sture Korpås m. fl.,
bifölls med acklamation.*

Mom. 32 (katastrofbistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Bertil Måbrink – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (riktlinjer för katastrofbiståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Carl Bildt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (Östra Timor och IGGI)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Mom. 38 (miljö, markvård och energi)

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 165 röster mot 150 för den i
reservation 29 av Sture Korpås m. fl. anförda motiveringen.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 39 (SIDA:s personalkostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Carl Bildt m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 42 (bidrag till Kyrkornas världsråd)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 71 för reservation 34 av
Sture Korpås m. fl.

Mom. 43 (rekrytering och utbildning av fältpersonal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 2 (stiftelsen Afro-Art)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Carl Bildt m. fl.
– bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 5 (massmediebistånd inom SAREC)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 42 av Bertil Måbrink
– bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § SAS flygpassagerarterminal i Malmö

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1983/84:31 om Scandinavian Air-
lines Systems flygpassagerarterminal i Malmö (prop. 1983/84:173).

Anf. 86 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det är som alla vet ett gammalt krav att förbindelserna
mellan Malmö och Köpenhamn skall bli ordentliga. Från vpk:s sida har vi

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*SAS flygpassage-
rarterminal i
Malmö*

Torsdagen den
24 maj 1984

*SAS flygpassage-
rarterminal i
Malmö*

ofta betonat detta och även kämpat härför. Med ordentliga förbindelser menar vi då färjetrafik och inte bro.

Nu kan man kanske förledas tro att en ytterligare förbindelse mellan Malmö och Kastrup skulle vara ett steg på vägen. Men vi ställer oss skeptiska till den nu föreslagna anordningen. Det här arrangemanget är tillrättalagt av kommersiella skäl, huvudsakligen för att tillgodose en begränsad kategori affärsresenärer, vilka i regel får sin resa betald av företaget. Det är alltså inte fråga om att förbättra kommunikationerna för det stora flertalet vanliga människor i regionen. Det finns f. ö. redan ett arrangemang med de s. k. flygbussarna, som går regelbundet mellan Malmö C och Kastrup via färjan Limhamn-Drögö, och en kontroll av tidtabellen som jag gjorde när jag häromdagen besökte Malmö visar en blygsam tidsvinst vid svävartrafik. Den här trafiken måste f. ö. försämra underlaget för färjetrafiken Limhamn-Drögö. Även Sturups flygplats kan missgynnas av denna satsning.

Genom två reservationer vill vi från vpk kraftigare markera ett ogillande av att på detta sätt gynna en speciell. resandegrupp. Vi kräver att alla merkostnader som uppkommer – också eventuella kommunala sådana – bör belasta trafikföretaget SAS.

Möjligheterna att i samband med terminalens anordnande underlätta försäljningen och öka inkomsterna av skattefri sprit och andra varor har tydligen spelat en stor roll i sammanhanget. Här kan vi f. ö. ansluta oss till de synpunkter som framhålls i ett särskilt yttrande som en ledamot i trafikutskottet fogat till betänkandet.

Det ligger utan tvivel en inkonsekvens i alkoholpolitiken, som erkänt skatten som ett användbart instrument för att begränsa alkoholkonsumtionen, men samtidigt nu utökar möjligheterna till skattefria köp av alkohol. Det förhållandet att dessa skattefria köpmöjligheter gynnar bara en viss kategori människor gör ju inte saken bättre.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 87 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! När vi talar om flygpassagerarterminalen får vi inte glömma bort att under en följd av år har det framförts önskemål om att få snabbare och bättre förbindelser mellan Sydsverige och utlandet. Olika transportalternativ har också diskuterats för att man skulle uppnå de önskade förbättringarna. Närmare 500 000 enkelresor företas nu per år mellan Skåne och Kastrup. Ca 300 000 av resorna är båt- och busstransporter för anslutning till reguljärt utrikesflyg på Kastrup.

Stora ansträngningar har också gjorts för att förbättra Sydsveriges trafikförsörjning genom att förbättra servicen på Sturups flygplats. Ytterligare åtgärder i den riktningen kan också bli följden av bl. a. det utredningsarbete som f. n. bedrivs under ledning av länsstyrelsen i Malmöhus län. Den planerade svävartrafiken mellan Malmö hamn och Kastrup, som skall utgå från den terminal som vi i dag diskuterar, avser man ju komma i gång med redan under sommaren 1984. Då skulle den med omedelbar verkan kunna

leda till en avsevärd förbättring i servicen för dem som reser mellan Sydsverige och utlandet.

Det här förslaget ligger alltså helt i linje med det arbete som hittills lagts ned för att förbättra utländsförbindelserna med Sydsverige. Jag har svårt att förstå Sven Henricssons resonemang om att detta skulle utgöra ett hot mot Sturup.

Det är givet att inrättandet av en terminal i Malmö medför ökade kostnader för tull-, pass- och säkerhetskontrollen. All avgående trafik måste säkerhetskontrolleras. Likaså måste den ankommande trafiken passkontrolleras som vid nordisk yttergräns.

Rikspolisstyrelsen räknar också med att personalbehovet uppgår till tio polismän samt nio pass- och säkerhetskontrollanter, vilket medför en lönekostnad på drygt 2,4 miljoner per år. Dessutom tillkommer kostnader för lokalhyra och teknisk utrustning. Generaltullstyrelsen har för sin del beräknat personalbehovet till minst åtta tulltjänstemän till en kostnad av ca 1 milj. kr. per år.

Ett statligt kostnadsansvar är i första hand naturligt när det gäller den kontroll som utövas på de flygplatser som ingår i det statliga flygplatssystemet. Men det är inte lika naturligt när det gäller de kontroller som behövs vid den här terminalen, som man får anse i huvudsak blir utnyttjad för att tillgodose ett luftfartsföretags intresse av att utveckla sin trafikservice gentemot flygresenärerna. Därför är det skäligt att företaget genom avgifter bidrar till att täcka dessa kostnader. Det är mot den bakgrunden utskottet ger regeringen bemyndigande att besluta om de avgifter som bör utgå för det här ändamålet. Det är rimligt att företaget svarar för de merkostnader för tull- och polismyndigheterna som de här gränskontrollåtgärderna förorsakar. Därför har jag svårt att förstå argumentationen i vpk:s reservation 2 om avgifter till staten.

Just möjligheten att vid det här tillfället vidta kostnadsbesparande åtgärder har uppmärksammats i motion 2891 av Kurt Hugosson och Rolf Clarkson. Motionärerna anser att samhället, utan att för den skull eftersätta kravet på en tillfredsställande gränskontroll, har ett särskilt ansvar för att alla möjliga kostnadsbesparande åtgärder vidtas när ett enskilt företag har kostnadsansvaret. Därvid pekar man på möjligheterna att samordna tull- och poliskontrollen.

Även från utskottets sida vill vi betona att kostnadsbesparande åtgärder bör vidtas, i all den utsträckning det går. Därför understryker vi också nödvändigheten av att ta till vara möjligheten att samordna tull- och poliskontrollen. En sådan här samordning får naturligtvis inte gå ut över kravet på en tillfredsställande gränskontroll. Vi utgår från att regeringen i samråd med personalen prövar förutsättningarna för en samordning mellan olika berörda personalkategorier. Detta ger vi också regeringen till känna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Torsdagen den
24 maj 1984

SAS flygpassage-
rarterminal i
Malmö

Anf. 88 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I proposition 173 begär regeringen bemyndigande att få lämna tillstånd till s. k. tax-free shop vid terminalen i Malmö. Trafikutskottet har inget att erinra mot regeringens förslag i denna del. Utskottet menar att inrättandet av en sådan exportbutik inte ger anledning att anta att de skattefria inköpen av alkohol- och tobaksvaror totalt sett kommer att öka.

I ett särskilt yttrande har Olle Grahn anfört att det finns anledning att vara kritisk mot att inrätta en särskild exportbutik. Att tillstyrka ett sådant förslag och regeringen slutligen ge tillstånd till tax-free-försäljning när det gäller alkohol vore enligt min mening fel. På flera punkter strider det mot åsikter som riksdagen tidigare haft respekt för. Bl. a. är det tvärtemot den allmänna alkoholpolitiken i Sverige, där vi har som ett övergripande mål att minska den "totala alltför höga alkoholkonsumtionen", för att nu citera 1977 års riksdagsbeslut. Som ett led att åstadkomma en sådan minskning avsågs att både begränsa tillgängligheten och att med aktiva prisåtgärder dämpa inköp och konsumtion.

Nu kan man säga: Turistspriten är väl en bagatell, skall vi bråka om den? Visserligen är det svårt att anföra några sakargument för skattefri försäljning och tullfri införsel, men skall vi verkligen vara så gnetiga? Ja, i de här termerna går ofta resonemanget.

Det är emellertid inte så bagatellartat. I volym mätt handlar det om minst 5 miljoner liter sprit och lika mycket vin, dvs. omkring en tiondel av all den sprit som säljs i systembutikerna. Alkoholkonsumtionen är priskänslig: om priset sänks så ökar konsumtionen. Turistspriten är billigare än annan sprit. Det finns anledning att anta, tvärtemot vad trafikutskottet tror, att särskilt de som reser mycket konsumerar mer därför att de har tillgång till den billiga spriten. Inom landet har vi stränga regler mot aktiv marknadsföring av alkohol. Men på både flygplatser och färjor framhålls det fördelaktiga i att köpa ut sin ranson. Detta kan också bli möjligt vid den svenska flygterminalen i Malmö.

Något försök att analysera eventuella konsekvenser eller vart detta rent socialt skulle leda går inte att spåra i utskottsbetänkandet. Riksdagen har tidigare uttalat att regeringen bör söka internationella överenskommelser om begränsningar eller avveckling av den skattefria provianteringen. Samtidigt vill nu trafikutskottet att ett bemyndigande skall ges regeringen att tillåta denna. Tala om dubbla budskap!

Man kan också erinra om Nordiska rådets mycket bestämda avsikt att begränsa den skattefria försäljningen. Även EG-kommissionen har – låt vara från andra utgångspunkter – varit inne på att den skattefria försäljningen bör begränsas. Kritiska tongångar finns också inom Världshälsoorganisationen (WHO).

Den slutsats man kan dra är att trafikutskottets förslag går på tvärs mot tidigare åtaganden som riksdagen har gjort. Om nu regeringen får detta bemyndigande att meddela tillstånd – och mycket talar för att det blir så med tanke på utskottets hållning – så måste det ankomma på regeringen att mycket noggrant analysera de olika konsekvenser, både socialt och ekono-

miskt, som beslutet kan få. Därför utgår jag från att det inte blir med något slags automatik som en sådan tillståndsgivning kommer att ske, utan att regeringen först prövar frågan noggrant och dessutom tar upp den med övriga nordiska länder.

Sedan har detta också en fiskal sida. De uteblivna skatteintäkterna kommer att öka ytterligare och bl. a. försvåra vår egen statsfinansiella ställning. Med en litet grov karikatyr skulle man kunna säga att de extra utgifter i miljonklassen som tullen kommer att dra skall "betalas" av ännu fler miljoner i uteblivna skatteintäkter på grund av den skattefria försäljningen.

Herr talman! Slutsatsen blir att, med utgångspunkt i alkoholpolitiska skäl, socialpolitiska synpunkter, tidigare riksdagsuttalande, förpliktande beslut i Nordiska rådet, alla skäl talar för att regeringens proposition i denna del bör avslås. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motion 2892.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (villkor för att bevilja den planerade svävartrafiken)

-Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Sven Henricsson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (exportbutik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2892 av Elver Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (avgifter till staten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Sven Henricsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

14 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Enligt bevis utfärdat av centrala valmyndigheten har jag utsetts som ersättare till riksdagen för folkpartiet i Stockholms kommuns valkrets.

Då jag ej önskar kvarstå som ersättare vill jag härmed anhålla om att jag med omedelbar verkan må befrias från detta uppdrag.

Stockholm den 22 maj 1984

Birgit Friggebo

Kammaren biföll denna anhållan.

Nr 153

Torsdagen den
24 maj 1984

*Meddelande om
fråga*

15 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:2974 av *Hans Petersson i Röstånga m. fl.*

1983/84:2975 av *Lars Werner m. fl.*

Utredning av brott av barn under 15 år (prop. 1983/84:187)

16 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 24 maj

1983/84:607 av *Per Westerberg* (m) till finansministern om arvs- och realisationsvinstskatten på börsnoterade aktier:

I samband med fru Sally Kistners frånfälle har i massmedia ånyo uppmärksammats de groteska inslagen i gällande arvs- och realisationsvinstskatt på främst börsnoterade aktier, som förvandlar en stor förmögenhet under livstiden till en fattigkonkurs vid frånfallet.

Är statsrådet beredd att ompröva arvs- och realisationsvinstskatten på främst börsnoterade aktier så att dessa stötande inslag undanröjs?

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert